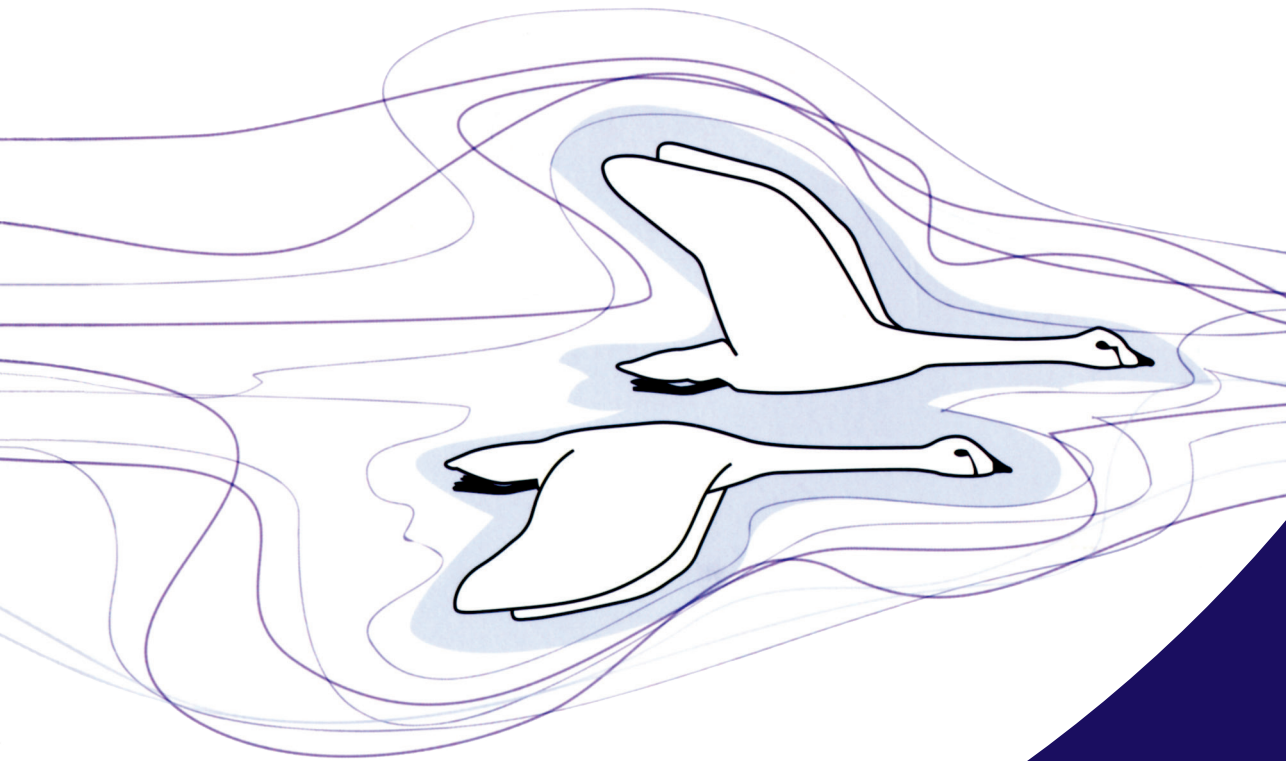

Språk i Norden 2017

Tema: Språkforståelse i mangespråklige
samfunn i Norden

Språk i Norden 2017

Tema: Språkforståelse i mangespråklige samfunn i Norden

Språk i Norden 2017

Tema: Språkforståelse i mangespråklige
samfunn i Norden

norden

Nordisk Sprogkoordination

Utgitt av Nettverket for språknemndene i Norden, 2017

Copyright: Forfatterne og Nettverket for språknemndene i Norden
ISSN: 2246-1701

Innholdsfortegnelse

Forord

Torbjørn Breivik

Language Online: Multiplattform for sprogindlæring - uanset hvilket sprog	8
<i>Birna Arnbjörnsdóttir</i>	
Språk och integration på landsbygden i svenska Österbotten . . .	17
<i>Lena Ekberg & Jan-Ola Östman</i>	
Finlandswedish Online – en webbkurs i svenska för invandrare i Finland	30
<i>Helga Hilmisdóttir</i>	
Flerspråkighet eller English only? – Om språklandskapen Vasa och Umeå	39
<i>Kjell Herberts</i>	
Transspråkande i ett multimodalt, teckenspråkigt tvåspråkigt klassrum	55
<i>Camilla Lindahl</i>	
Främjande av flerspråkighet i den finländska skolan	67
<i>Leena Nissilä</i>	
Flerspråkigheten i Finland i går och i dag	74
<i>Pirkko Nuolijärvi</i>	
Nordisk och finländsk språkpolitik i ett globalt perspektiv	82
<i>Mikael Parkvall</i>	
Nyord i skandinaviske språk	94
<i>Ole Våge, Gisle Andersen, Margrethe Heidemann Andersen, Jørgen Nørby Jensen & Ola Karlsson</i>	

Språk i fokus: Færøsk	111
<i>Zakaris Svabo Hansen</i>	
Ny sproglitteratur 2016	
<i>Danmark, Eva Skafte Jensen</i>	128
<i>Finland, Anna Maria Gustafsson</i>	136
<i>Færøyane, Marius Sætur og Zakaris Svabo Hansen</i>	144
<i>Island, Jóhannes B. Sigtryggsson</i>	145
<i>Norge, Torbjørg Breivik</i>	147
<i>Sverige, Annika Engdahl och Gabriella Sandström</i>	154
Adresser til språknemndene i Norden	164

Forord

Språk i Norden er ei årbok for språknemndene i Norden. Den publiseres nå bare elektronisk i publikasjonsplattformen til Det Kgl. Bibliotek i Danmark, og den er tilgjengelig på adressen <https://tidsskrift.dk/sin/index> og gjennom lenke fra nettsidene til Nordisk språkkoordinasjon <http://sprogkoordinationen.org/>. Årboka har kommet ut siden 1970 med samme navn. Den blir redigert av de nordiske sekretærene i språknemndene i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige. Hovedredaktøren for denne utgaven er fra Norge. De fleste artiklene i årboka er basert på innlegg som ble holdt på det årlige nordiske språkmøtet, men ikke alle innleggene er med som artikler i Språk i Norden.

Det 63. nordiske språkmøtet ble arrangert i Vasa 1.–2. september 2016 av Institutet för de inhemska språken, Nettverket for språknemndene i Norden og Nordisk språkkoordinasjon. Temaet for møtet var språkforståelse i mange-språklige samfunn i Norden. Pirkko Nuolijärvi gir en oversikt over hvordan flerspråkligheten har vært i Finland før og nå. Leena Nissilä viser hvordan den finske skolen fremmer flerspråklighet. Lena Ekberg og Jan-Ola Östman ser på språk og integrasjon på landsbygda i Österbotten, og Kjell Herberts tar for seg det språklige landskapet i samme området.

To artikler omhandler språklæring via digitale læringsressurser, den ene om finsk-svensk og den andre om en plattform for språklæring.

Camilla Lindahl ser på vilkårene for tegnspråkbrukere i et tospråklig klasserom.

Mikael Parkvall ser på nordisk og spesielt finsk språkpolitikk i et globalt perspektiv.

Redaksjonen har bestilt to andre artikler til årboka: den første handler om nyord i de skandinaviske språkene norsk, dansk og svensk, og den andre om moderne færøysk.

Årboka har til slutt en bibliografi over ny språklitteratur fra de nordiske landene og en oppdatert adresseliste for språknemndene i Norden.

Redaksjonen for Språk i Norden 2017 har bestått av Jóhannes B. Sigtryggs-

son (Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum), Eva Skafte Jensen (Dansk Sprognævn), Gabriella Sandström (Språkrådet, Sverige), Torbjørg Breivik (Språkrådet, Norge) og Anna Maria Gustafsson (Institutet för de inhemska språken, Finland).

Oslo, mai 2017
Torbjørg Breivik
hovedredaktør

Language Online: Multiplatform for sprogindlæring – uanset hvilket sprog

Birna Arnbjörnsdóttir

Denne artikel indledes med en beskrivelse af de pædagogiske og de designmæssige principper der styrede udviklingen af Icelandic Online (IOL), en række webbaserede åbne online-kurser, hvor der undervises i islandsk som andetsprog. Kurserne bruges af over 45.000 aktive lærnere med mere end tredobbelt antal besøg. Artiklen beskriver den aktuelle opdatering af det ældre PC-baserede system til et multiplatformssystem der er tilgængeligt på mobile enheder, berunder udfordringerne ved på den ene side at holde sprogindlæringsystemet relevant for brugeren og på den anden holde det nemt at bruge for læreren. Endelig bliver de muligheder for forskning og videreudvikling som tilbydes af IOL, skitseret, berunder bidrag fra et omfattende trackingsystem der afslører onlinestrategier og -adfærd i den måde lærnerne navigerer gennem kurserne.

Indledning

Language Online er et webbaseret multiplatformslæringssystem, hvor man kan lave sprogkurser uanset hvilket sprog. Det er ikke et såkaldt 'content management system' som for eksempel Moodle, men et system lavet specielt til sprogindlæring som bygger på gradvis udvikling af færdigheder. Det er anderledes end undervisning i fag som historie eller biologi som bygger på andre læremåder og kognitive processer. Icelandic Online er indtil nu det største produkt af Language Online-systemet. Det bruges af over 50.000 aktive lærnere og har fået over 170.000 besøg fra hele verden siden det første kursus blev lanceret i 2004. Sprogindlæringsystemet er udviklet på Islands Universitet i samarbejde med Vigdís Finnbogadóttir-instituttet og Árni Magnússon-instituttet i islandske studier i Reykjavík sammen med islandske lektorer ved Islands Universitet og universiteter i Europa. Projektet er støttet af EU's Lingua 2, Nordplus, Islands forskningscenter og Islands Universitet. I 2016 blev et nyt system for mobiltelefoner og tablets lanceret med et opdateret kursus i islandsk for indvandrere. Opdateringen omfatter et nyt redigeringsprogram med forskellige programmerede mønstre (eng. templates), som er nemme at bruge og tilgængelige for curriculumeksperter som nu kan konstruere mønstrene på forskellig vis uden at skulle tilkalde en programmør. I denne artikel bliver der gjort rede for re-

digeringsprogrammets karakter og derudover demonstreret hvordan det kan anvendes i forbindelse med undervisning i andre nordiske sprog.

Målgruppe for Icelandic Online

Målgruppen for Icelandic Online er voksne lærnere, og de pædagogiske mål og metoder tager hensyn til hvordan voksne lærer sprog. Målgruppen er især universitetsstuderende i Island og ved universiteter uden for Island. Desuden bruges kurserne af folk som lærer islandsk som "heritage" sprog (det vil sige sprog talt af islandske udvandrere), og derudover er der et særligt 'overlevelseskursus' (IOL Bjargir), som bliver brugt af indvandrere i Island. Kurserne har flere end 45.000 aktive lærnere, og det er en forudsætning for optagelse på BA i islandsk og for tilskudsmodtagere til sommerkurser i Island at man tager det. IOL består af grundkurser i Practical Icelandic og andre kurser i islandsk som andet- og fremmedsprog ved Islands Universitet. Fjernkurser i IOL med tutor tilbydes af Universitetets sprogcenter (Media Center – IOL PLUS).

Icelandic Online bygger på vores sproginlæringsystem som omfatter et redigeringsprogram med 40 forskellige programmerede mønstre (eng. templates). Mønstrene er meget forskellige og varierer fra interaktive grammatik- og ordforrådsøvelser til video- og audioinput. Lærere får omgående feedback.

Teoretiske fundament og pædagogiske vejledninger

Webbaseret sprogundervisning byder på gode løsninger for sprog som har få brugere, og hvor der ganske vist kan være mange studerende, men hvor disse sidder spredt rundt omkring i forskellige lande og byer, og derfor er for få på et sted til at danne en klasse. Det er også dyrt for et lille marked at lave trykt undervisningsmateriale.

Icelandic Online er ikke en lille app med øvelser uden klar pædagogik, som nogle har hævdet (Andersen 2013), men byder på sekvenserede kurser med klare læringsmål. Læreren begynder og følger det materiale som er forberedt eller tilpasset til sprogtilegnelsen. Kurserne har mere end 3500 opgaver på fem niveauer A1 til C1 på CEFR¹. For at minimere distraktioner og forvirring er der samordning af grammatik og ordbog. Hver opgave giver udførligt feedback straks efter at den er løst. Kurserne bygger på relevant teori (Chapelle 2003) om sprogtilegnelse og pædagogik målrettet voksne sproglærere. Kort sagt giver de følgende teorier og begreber det grundlag som kurserne er bygget på:

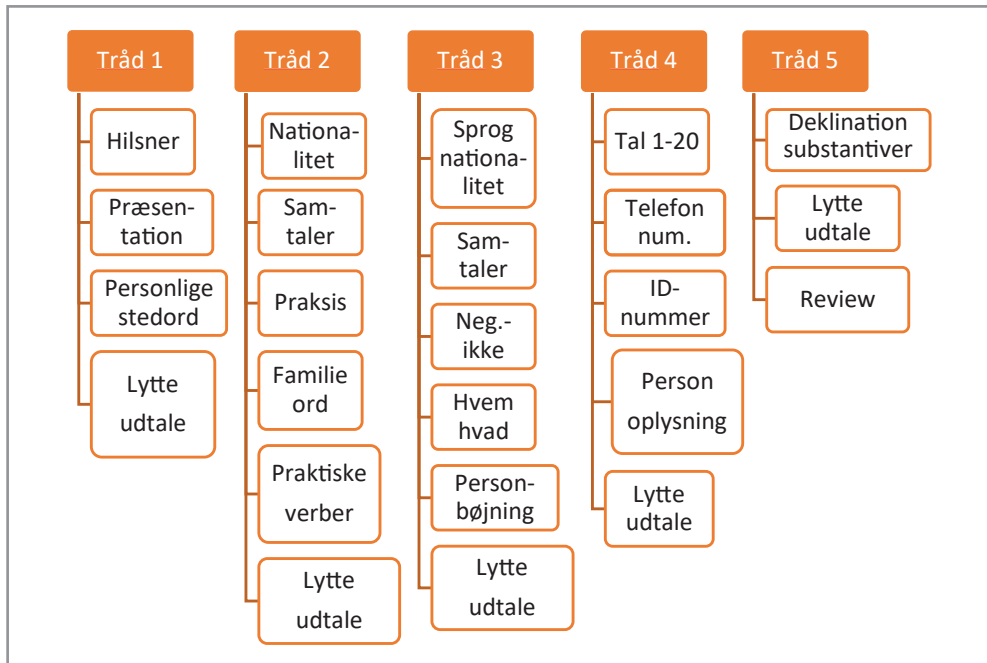
1 CEFR er det fælles Europæiske rammeverk for sprogkompetance med seks niveauer (A1, A2, B1, B2 og C1, C2), hvor A1 er den laveste og C2 den højeste http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/cadre1_en.asp.

- voksne har gavn af undervisning og hjælp til at bemærke ord og form (eng. noticing) (Schmidt & Frota 1986)
- fokus på form hjælper ved at udvikle nøjagtighed (eng. accuracy) (Doughty & Williams 1998)
- voksne lærer bøjninger og morfologi udenad, samt regler (Pinker & Prince 1988)
- voksne hjælpes på vej af modersmål til en vis grad, især i begyndelsen
- voksne har udviklet deres foretrukne læringsstile (Oxford 1990).

Lørnerne bliver på den måde hjulpet på vej af strategier som hjælper dem til at være opmærksomme på visse ord og grammatiske konstruktioner, og med at huske ord, mønstre, regler og så videre med forskellige opgaver. Fra sociokulturel teori (Lantolf 2000) har vi brugt den særlige undervisningsmetode der kaldes stilladsering som er en form for understøttende undervisning i forbindelse med morfologi. Vi har sørget for at bruge mediet til den yderste grænse med visuelle indlæringstilbud og animation af hvordan ordene ændrer form (Arnbjörnsdóttir 2004).

Udviklingsprocessen

Før programmering af kurset begynder udviklingsprocessen med nøjagtig målsætning for den specifikke målgruppe og på hvilken måde de opstillede mål kan opfyldes. Vi begynder med tre slags mål: pragmatik – ordforråd – grammatik (altid i meningsfyldt kontekst). Så arbejder vi med sekvensen, hvor sproget gradvis opbygges. Mål og inddeling i sektioner er kortlagt som vises på billede 1. I de forskellige sektioner (tråde) er der dels temaer for eksempel hilsner (kveðjur), sprog (tungumál) og nationalitet (þjóðerni), ord for familierelationer (fjölskylduorð), dels lytteøvelser (hlustun framburður) og samtaleøvelser (samtöl).

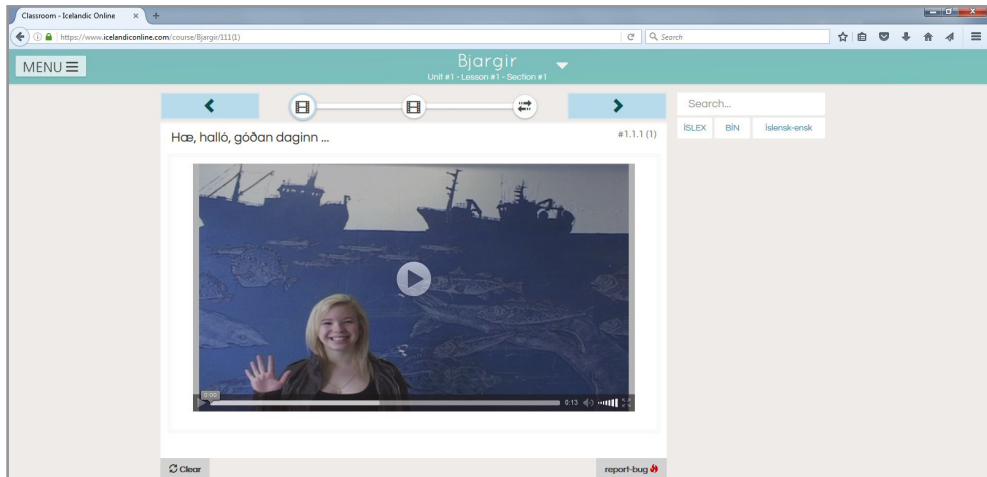

Billede 1: Mål og inddeling af opgaver i sektioner

De ord som skal bruges, bliver udvalgt sammen med metoder til præsentation og også metoder til præsentation i meningsfuld kontekst. Beslutninger om dette tages på regelmæssige redaktionsmøder. Efterfølgende bliver der skrevet et detaljeret manus med forslag til læringsobjekter fra video til detaljerede opgaver. Et eksempel af et manus ses i billede 2.

<p>B1: Ég</p> <p>1 Kveðjur</p>	<p>111</p>	<p>VIDEO: Daniel: Góðan daginn. Ewa: Góðan daginn. Daniel: Ég heiti Daniel. Hvað heitir þú? Ewa: Ég heiti Ewa Daniel: Hvað segirðu gott? Ewa: Allt gott.</p>	<p>Daniel,Ewa aftast í röð á skrifstofu</p>	<p>Glösa: breyting á SO að heita og gott</p>
	<p>111</p>	<p>Tengja saman: Góðan daginn Hvað segirðu gott? Hvað heitir þú?</p>	<p>Ég heiti Anna Allt gott Góðan daginn</p>	
	<p>111</p>	<p>Breyting. Video með alls konar fólki að heilsa ~~Hjóðdemi:~~ Góðan daginn</p>	<p>Hjóðdemi: Gott kvöld</p>	<p>Hjóðdemi: Góða nótt</p>

Billede 2: Detaljeret manus inden programmering. Tema: Jeg 1. Hilsner

Billede 3: Det færdige produkt på internettet
www.icelandiconline.com.

Kurserne i Icelandic Online

Icelandic Online har revolutioneret tilgængeligheden til undervisning i islandsk som andetsprog. Det første webbaserede kursus i islandsk som andet sprog, Icelandic Online 1 og 2 (IOL 1 og IOL 2), blev lanceret i 2004 og 2005. De er begynderkurser på CEFR A1–A2 niveau for universitetsstuderende. Begynderkurser i IOL har meget nøje strukturerede og stilladserede materialer, som gradvist viger for tekster som ikke er skrevet specielt til kurset. Den pædagogiske metode er traditionel præsentation af nyt materiale – praksis med støtte – produktion uden støtte med samordning af grammatik og ordbog. IOL 1 har to temaer, natur og kultur, med fælles grammatiske og sprogbrugsmål men forskelligt ordforråd. Begge kurser har et plot hvor lærere følger de samme personer igennem hele kurset. I 2006 startede det første IOL PLUS-kursus; det er et blended learning-kursus med tutor som bygger på IOL 1 og 2.

IOL 3 og 4 og IOL for indvandrere startede i 2010. IOL 3 og 4 er mere tekst-baserede – skriftligt og mundtligt. Materialet er stilladseret, men støtten fjernes gradvist i IOL 3 og 4, og der bliver lagt mere vægt på autentiske tekster, artikler fra aviser og andet materiale. Temaerne handler om livet på universitetet og fokuserer på en dag i livet hos en student og en lektor. Her prøver man at introducere mere akademisk ordforråd igennem video, tekster og interaktive øvelser og endda foredrag. IOL 3 og 4 er på niveau B1–B2 og begynder med en sektion som forbereder læreren inden han/hun skal arbejde med mundtlige og skriftlige tekster og producere sprog gennem arbejde med forskellige opgaver.

IOL 5 åbnede i 2012. IOL 5 satser på litteratur og kulturelle motiver på C1 niveau.

IOL Survival åbnede i 2010. IOL Survival er stærkt baseret på video, og man satser på pragmatik, det vil sige praktiske oplysninger, ordforråd og sprogbrug for at komme i gang med et nyt liv på Island.

Et trackingsystem følger lærerne, sådan at vi ved hvornår de begynder og holder op på kurser. Det største drop-out er i begyndelsen, og når der kun er få opgaver tilbage. Vi har reflekteret over og genovervejet hvad det betyder at begynde et kursus og hvornår, og hvorfor læreren bestemmer at han/hun er færdig og forlader kurset (Friðriksdóttir & Arnbjörnsdóttir 2015; Birna Arnbjörnsdóttir & Friðriksdóttir 2015). Vi ved også at blended learning (online og klasseundervisning) er mest effektivt til at beholde lærere på kurset (Friðriksdóttir & Arnbjörnsdóttir 2015).

Indtil 2016 var kurserne kun tilgængelige på PC. For et par år siden kom der en anmodning til Islands præsidents kontor, om han ikke kunne tilskynde universitetet til at opdatere Icelandic Online sådan at kurserne kunne være tilgængelige på mobile enheder. Arbejdet begyndte i 2015 med støtte fra rektor for Islands Universitet og siden fra Nordplus Voksen og Nordplus Sprog i samarbejde med Fróðskaparsetur på Færøerne som skulle udvikle Faroese Online og med Helsinki Universitet som skulle udvikle Finlandsswedish Online for indvandrere på nettet (færdig i 2019).

I september 2016 blev IOL Bjargir (eng. Survival) www.icelandiconline.com til mobile enheder lanceret. Samtidig blev hele systemet opdateret.

Opdatering til brug i mobile enheder

Brugen af mobile enheder vokser hurtigt, og flere og flere mennesker er afhængige af mobiltelefoner og tablets til at kommunikere. IOL ledsages af den teknologiske udvikling.

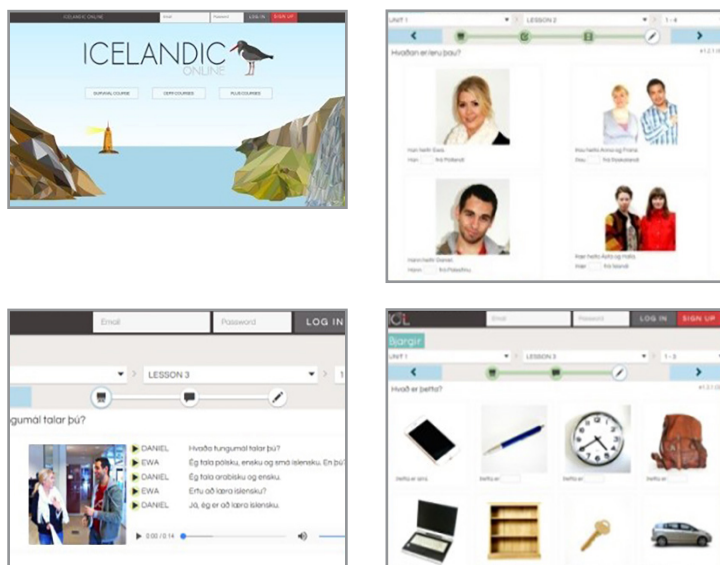
I udgangspunktet bygger Icelandic Online på php-scripter og Java, men de gamle kurser er også lavet ved brug af HTML, Flash og MySQL. På samme tid som kurserne skulle opdateres til mobile enheder, blev det besluttet at opdatere selve koden og de programmer der blev brugt på det tidspunkt. Dele af materialet skulle på samme tid revideres. Vedligeholdelse af samme mål og sekvenser var vigtigt, men ikke alle eksisterende materialer er velegnet til brug på mobile enheder, og det er vigtigt at se på hvad der virker på små skærme. IOL 1 og 2 bygger på Flash som ikke længere understøttes. Det var derfor nødvendigt at revidere alle Flashopgaver og finde nye måder at præsentere de opgaver som i det gamle system var programmeret i Flash. Dette arbejde kaldte på revidering af gamle læringsobjekter og programmering af helt nye

mønstre som skulle tilføjes til redigeringsprogrammet, samtidig med at data bag mønstrene blev bevaret og styrket om nødvendigt.

Projektet har haft godt samarbejde med Computer Engineering Programmet ved Islands Universitet. Dette samarbejde har allerede ført til produktion af opgaver og projekter som bygger på Icelandic Online. Eftersom forskning af computerrelateret læring er langt bagefter den teknologiske udvikling, er det oplagt at undersøge effekten på indlæring, især sprogindlæring gennem IOL. Et ph.d.-projekt er allerede i gang som analyserer de omfattende trackingdata der er indsamlet i løbet af de sidste 10 år som viser lørnernes adfærd online.

Vi er også begyndt at udnytte indlæringsystemet til at udvikle kurser på andre sprog, især tysk. Ideen har været at støtte undervisningen i fremmedsprog i gymnasier, for eksempel at undervise den øverste fase 3 og 4 i tilfælde af fjernundervisning. Vi er allerede i gang med at udvikle 5 kurser i finlandssvensk og niveau B1 (eng. intermediate) i tysk som forberedelse for BA-programmet i tysk på universitetet. Vi håber at fransk bliver det næste og så eventuelt spansk.

Til sidst er det vigtigt at driften af IOL bliver fast etableret. Det viser sig at det er nemmere at finansiere udvikling end drift. IOL kurser er gratis og uden reklamer og andre ting som forstyrrer det vigtigste mål som er at lære sprog. Vores mål nu er dels at finde løsninger på denne udfordring, dels at øge fokus på forskning i online læring, især vedrørende massive online åbne kurser (eng. MOOC's) som vi mener bliver mere og mere vigtige i fremtidens uddannelser.

Billede 4: Billeder fra Icelandonline.com

Abstract

This article begins with a description of the pedagogical and design principles that guided the development of Icelandic Online, a web based series of open online courses that teach Icelandic and Faroese as a second language. The courses are used by over 45.000 active learners with more than triple the number of visits. The article describes the current updating of the older PC based system to a multiplatform system accessible by mobile devices, including the challenges posed by keeping a language learning system relevant to the user and easily used by the teacher. Finally, the opportunities for research and further development offered by the IOL system are outlined including the contributions of a massive tracking system that reveals online behavior as learners navigate through the courses.

Birna Arnbjörnsdóttir er professor i andensprogs-
tilegnelse ved Islands Universitet. Hun er også projekt-
leder for Language Online som udvikler sprogkurser
på nettet.

Referencer

- Andersen, Iðunn, 2013: *Mobile Apps for Learning English. A Review of 7 Complete English Course Apps: Characteristics, Similarities and Differences*. MA-afhandling, Islands Universitet.
- Arnbjörnsdóttir, Birna, 2004: Teaching Morphologically Complex Languages Online: Theoretical Questions and Practical Answers. I: Peter Juul Henriksen (red.): *CALL for the Nordic Languages*. Copenhagen Studies in Language, s. 79–94. Copenhagen: Samfundslitteratur.
- Arnbjörnsdóttir, Birna & Kolbrún Friðriksdóttir, 2015: Tracking students' behavior online: tasks and retention. I: Jozef Colpaert, Ann Aerts, Margret Oberhofer & Mar Gutiérrez Colón Plana (red.): *Task Design and Call. Proceedings from the 2015 CALL conference in Tarragona, Spain*. <http://docplayer>.

net/11387965-Task-design-call-proceedings-universitat-rovira-i-virgili-6-8-july-2015.html. Hentet 15. november 2016.

Chapelle, Carol. A., 2003: *English Language Learning and Technology*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Doughty, Catherine & Jessica Williams, 1998: *Focus on Form in Classroom Second Language Acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press

Friðriksdóttir, Kolbrún & Birna Arnbjörnsdóttir, 2015: Tracking student retention in open online language courses. I: Francesca Helm, Linda Bradley, Marta Guarda, & Sylvie Thouësny (red.): *Critical CALL Proceedings of the 2015 EUROCALL Conference, Padova, Italy*, s. 92–98. Dublin: Research-publishing.net. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED564162.pdf>. Hentet 15. November 2016.

Lantolf, James, 2000: *Sociocultural Theory and Second Language Learning*. New York: Oxford University Press.

Oxford, Rebecca, 1990: *Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know*. Boston: Heinle & Heinle.

Pinker, Steven & Allan Prince, 1988: On language and connectionism: Analysis of a parallel distributed processing model of language acquisition. I: *Cognition* 28, s. 73–193.

Schmidt, Richard & Sylvia Frota, 1986: Developing basic conversational ability in a second language: A case study of an adult learner of Portuguese. I: R. Day (red.): *Talking to Learn: Conversation in Second Language Acquisition*, s. 237–326. Rowley, MA: Newbury House.

Emneord: Sprog, teknologi, MOOCs, online undervisning, Icelandic Online

Bibliografiske oplysninger

Birna Arnsbjörnsdóttir, 2017: Language Online: Multiplatform for sprogindlæring – uanset hvilket sprog. I: Torbjørg Breivik (red.). *Sprog i Norden 2017*, s.8-16.

<https://tidsskrift.dk/sin/index>

©Forfatterne og Netværket for sprognævnene i Norden

Språk och integration på landsbygden i svenska Österbotten

Lena Ekberg & Jan-Ola Östman

Den här artikeln handlar om invandring till landsbygden i svenska Österbotten, specifikt till Närpes som sedan ett par decennier haft en betydande invandring. Kommunen har av tradition varit helt svenskspråkig; i dag finns mer än 40 olika modersmål representerade. För att kunna leva och arbeta i Närpestrakten måste invandrarna tillägna sig den lokala dialekten, utöver standardvarieteteten av finlandssvenska. Därtill förväntas de kunna finska så snart de rör sig utanför de svenskdominerade orterna. Hur hanterar invandrarna denna språkliga mångfald? Hur bittar de sin plats i ett nytt land och ett nytt samhälle? På basis av våra intervjuer kan vi konstatera att identitet och social tillhörighet inte kan beskrivas i termer av antingen–eller.

1. Invandring till landsbygden

Migration – både inom ett land och mellan länder – handlar ofta om inflyttning till större städer. I en stad finns rimligen fler möjligheter till försörjning än på en liten ort, men också en risk för segregation. De inflyttade söker sig, eller hänvisas, till områden där landsmän eller andra invandrare bor. Så har situationen i de större städerna i Sverige, Norge och Danmark sett ut sedan decennier tillbaka. När den svenska språkforskaren Ulla-Britt Kotsinas på 1970-talet publicerade sina första artiklar om det som senare skulle komma att benämnas Rinkebysvenska, efter en invandrantät förort till Stockholm, var det början på ett både vetenskapligt och medialt intresse för det särskilda språkbruk som utvecklades bland framför allt invandrarungdomar, inte bara i Stockholm utan också i andra städer med betydande invandring (se Källström & Lindberg 2011 om språkbruket i flerspråkiga storstadsområden i Sverige).

Finland har i jämförelse med sina nordiska grannländer haft en blygsam invandring; trots detta finns det orter på landsbygden med en förhållandevis stor andel invandrare. Det är orter där det finns strukturella förutsättningar för integration av nyinflyttade: möjligheter till arbete, bostad och social mottagning i form av så kallade vänfamiljer som fungerar som en brygga in i samhället. Typexemplet är Närpes på västkusten i svenska Österbotten i Finland med knappt 10 000 invånare. Kommunen tog emot sina första flyktingar i slutet av 1980-talet. Under 1990-talet kom lite större grupper av flyktingar till Närpes,

framför allt från Bosnien. De fick framför allt arbete i den för kommunen så typiska och utbredda växthusnäringen, etablerade sig på orten och lockade i sin tur landsmän att flytta till Närpes för att arbeta i växthusen. Från att på 1980-talet ha varit en i princip hundra procentigt svenskspråkig ort har i dag ca 87 procent av invånarna svenska som modersmål; 10–12 procent har utländsk bakgrund och det talas mer än 40 olika språk på orten. På liknande sätt ser det ut på andra håll på den österbottniska landsbygden, till exempel i den ännu mindre grannkommunen Korsnäs och i Pedersöre kommun i norra Österbotten.

Den här artikeln handlar om hur invandrare integreras på landsbygden i svenska Österbotten och vilken roll språket – eller rättare sagt språken – spelar i den processen. Som invandrare till en liten ort i Österbotten möter man inte bara ett nytt språk, (finlands)svenska, utan också en lokal dialekt som kraftigt skiljer sig från standardspråket (om standardfinlandssvenskan, se Östman & Mattfolk 2011). Svenska och dess olika varieteter talas dessutom endast av en minoritet i Finland, även om den vid sidan av finska har status som nationalspråk. Våra resultat bygger på insamling av data (intervjuer och gruppdiskussioner) från såväl invandrare som Närpesbor utan invandrarbakgrund under tre besök i Närpestrakten, mellan november 2014 och augusti 2016. Resultaten presenteras utförligare i Östman & Ekberg (2016) och Ekberg & Östman (2017).

2. Mottagandet

I relation till Finland i övrigt har Närpes en lång tradition av integration på svenska. Under årens lopp har det tillvägagångssätt som blivit kutym i Närpes fått benämningen "Närpesmodellen" (Mattila & Björklund 2013). Modellen beskriver det sätt man tar hand om och förhåller sig till invandring i Närpes där de strukturella förutsättningarna finns på plats: det finns ett ständigt behov av arbetskraft, exempelvis i växthus och i metallindustrin; det är ett relativt litet lokalsamhälle med invånare som har kapacitet och vilja att arbeta för att samhället i stort ska må bra; bostadsbristen är inte stor på en landsbygd som är van att tampas med utflyttning; sociala aspekter stöds i samhället – vänfamiljer, ofta flera per nyanländ invandrarfamilj, finns med i bilden för att upprätthålla idén om att invandrare är resurser för samhället snarare än personer som ska tas hand om. Undervisning på svenska erbjuds till en viss del, medan mer utbyggd undervisning eller studiehandledning i elevens modersmål saknas. Men det ingår i Närpesmodellen att undervisning i invandrarelevens modersmål ska ges, även om den är frivillig för kommunerna och inte fastställd i lag. Närpesmodellen ses som förebild för andra kommuner och tillämpas inte bara på andra håll i svenska Österbotten, utan även på andra orter i Finland.

Lokalbefolkningens syn på invandring och integration kan kort sammanfattas med devisen ”i det stora hela har allt gått bra”. I intervjuer med representanter för den traditionella lokalbefolkningen noteras dock en del kulturella skillnader, till exempel i relation till österbottniska traditioner såsom talkoverksamhet¹ och föreningsliv. Nya maträtter ses som något positivt, och framför allt matbutiker med annorlunda utbud har etablerat sig. Men i de gruppsamtal vi arrangerat har vi också fått höra om en rad ”incidenter”, och invandrarna själva – unga flickor och pojkar – säger att det bland lokalbefolkningen finns ”blandade åsikter” om invandrarna.

Med den senaste stora flyktingvågen till Europa 2015, som förde med sig ett ökat antal flyktingar också till småorterna i Österbotten, har attityden till invandrare blivit mer uttalat negativ. Vesna², som invandrade på 1990-talet, berättar hur invandrarfientliga kommentarer har börjat dyka upp på Facebook och att det finns vänner till henne som ”gillar” dem. Hon har svårt att förstå dubbelheten hos dessa personer – att de samtidigt som de är vän med henne uttrycker negativa attityder mot invandrare.

3. Invandrarnas perspektiv Språksituationen i Finland

De invandrare vi talat med vill hålla sig utanför den konflikt mellan minoritetsspråket svenska och majoritetsspråket finska som allt som oftast diskuteras i olika sammanhang i den offentliga debatten i Finland. De intar en neutral position i denna debatt och säger att de inte förstår ”det hatiska” mellan finsk- och svenskspråkiga. Zlata säger rent ut:³

Så kommer man bit och det första man bör liksom, om jag får uttrycka mig så här att, ”nej satan är det finsk” liksom. Vi har inte problem med finländare och inte med svensktalande.

Under våren och sommaren 2016 pågick en debatt i Finland om problemen med, och möjligheterna, att som flykting få bli integrerad på svenska. I ett fall som fick mycket publicitet vann till slut de som överklagade beslutet att de skulle bli integrerade på finska: de fick enligt egen önskan bli integrerade på

---

1 Ordet *talko* används i finskan och i finlandssvenskan om arbete som görs frivilligt och tillsammans med andra.

2 Alla namn i texten på deltagare i våra undersökningar är fingerade.

3 Citaten från informanterna har anpassats till skriftspråksnormen för att underlätta läsningen. Det innebär också att yttranden ibland har kortats och tvekljud, omtagningar m.m. tagits bort. Dialektala former har också normerats.

svenska. Men potentiellt utmanande situationer skapas i svenska Österbotten när personer som placeras i städer (till exempel i Kristinestad) integreras på finska och de som bosätter sig i grannkommunen på landsbygden (till exempel i Närpes) integreras på svenska. Den allmänna policyn i landet har gått mer i riktning mot att alla asylsökande ska integreras på finska – eftersom de inte kan förväntas bo kvar på den svenska ort där de eventuellt placerats. Teckenspråkiga och döva asylsökande integreras endast på finskt teckenspråk och i finskspråkiga samhällen – det finlandssvenska teckenspråket ges inte ens som alternativ, trots att också det omfattas av tredje momentet i grundlagens § 17, som säger att rättigheterna för dem som använder teckenspråk ska tryggas genom lag.

Dialekt och standardspråk

Invandrarna i Närpes kommer till ett samhälle präglad av en stark och levande dialekt som skiljer sig avsevärt från standardfinlandssvenskan. Även om Närpesdialekten i sig inte är mer arkaisk än andra dialekter i svenska Österbotten, har den fått rykte om sig att vara svårförståelig, och den lyfts gärna upp som ett exempel på hur annorlunda dialekterna är än det finlandssvenska standardspråket. Vissa språkliga särdrag är visserligen speciella, till exempel frågeorden (*köm* 'vem', *kva* 'vad'), det tonlösa l:et (som sällan förekommer spontant, men som omhuldas och som i texter på dialekt skrivs som *hl*) och *åp* i stället för *på*, men många andra särdrag delas med andra dialekter i området, till exempel palataliseringar (*bettjin* 'bäcken'), tjockt l och diftonger (*tier* 'där').

Nyanlända invandrare får emellertid undervisning i standardfinlandssvenska – den lokala benämningen är "högsvenska"; dialekten måste de tillägna sig på egen hand. I skolan och på arbetsplatsen möter de således en annan språklig verklighet än den de träffat på i undervisningen. Även om alla elever på lågstadiet uppmanas att tala standardsvenska i klassrummet är umgängesspråket bland barnen dialekt.⁴ I hälsovården – där många av kvinnorna får arbete – är det nödvändigt att förstå dialekt och, i alla fall hjälpligt, kunna göra sig förstådd på dialekt. För första generationens invandrare (ungdomar och vuxna) blir resultatet av att integreras på svenska på landsbygden i Österbotten i regel en dialektfärgad högsvenska.

Trots initiala svårigheter att tillägna sig den lokala dialekten anser våra informanter överlag att de i dag klarar sig bra språkligt. Men det innebär inte nödvändigtvis att invandrarna betraktar dialekten som "sin". När frågor om

---

4 I högstadiet och senare i skolgången uppluckras dessutom det starka kravet på att man ska tala standardsvenska i skolan.

dialektens betydelse kommer på tal – är det till exempel viktigt att den bevaras? – är den allmänna meningen hos informanterna att dialekten är viktig för Närpesborna⁵, jämför vad Vesna säger:

Men vad gäller den här dialekten så tycker jag att det är en självklarhet att dom ska ha den där dialekten, för att det är också deras identitet, Närpesdialekten.

Också hos andra generationen – ungdomar som är födda i Österbotten – finns de som markerar distans till dialekten. Katarina och Dragana har vuxit upp i Närpes, gått på dagis där, lärt sig Närpesdialekten och har få problem med den. De kan i de flesta avseenden jämföras med andra Närpesungdomar, men det betyder inte att de inte har utmaningar i Närpes. I samtalen ger de exempel på tillfällen då de känt att de inte fullt ut accepterats som Närpesbor.

Även unga invandrare som Jasminka, som inte ser sig som dialektalande, har i sitt tal många dialektala drag som sydösterbottniska retroflexer och sydösterbottnisk vokal- och klusilkvalitet. Trots att hon själv inte vill tala dialekt förstår hon dialekten och hon förstår hur viktig den är för dem som bor i Närpes, och hon förstår varför invandrare vill lära sig Närpesdialekten, som vi kan se i följande citat.

Dialekten kommer med tiden, men för mig har den som aldrig kommit. Om man skulle till exempel fortsätta att leva här, så varför inte lära sina barn då Närpesdialekten. Men om man inte är här, så det är inte så viktigt.

Jasminka bejakar sitt nya hemland men känner inte att hon hör hemma här; hon strävar efter ett sammanhang utanför Närpes. För Jasminka är dialekten snarare ett instrument än ett uttryck för kultur och identitet. Det här lyfter den generella frågan om invandrare överlag förväntas lära sig den lokala dialekten och huruvida dialekten tillhör generationer av lokalbefolkningen eller den plats där dialekten används. Vi har inte stött på någon Närpesbo ur den traditionella lokalbefolkningen som explicit sagt att invandrare borde lära sig den lokala dialekten. Men inte heller att de inte bör lära sig den. Men på samma sätt som ungdomar överlag inte anses kunna den ”genuina” dialekten, får invandrarungdomar kommentarer av andra ungdomar om att de inte pratar korrekt dialekt.

---

5 Här och i fortsättningen refererar *Närpesbor* till den traditionella lokalbefolkningen, det vill säga Närpesbor utan invandrabakgrund. Alla som bor i Närpes är förvisso Närpesbor, men eftersom invandrarna även själva hänvisar till den traditionella lokalbefolkningen som ”Närpesbor” i våra intervjuer och diskussioner, använder vi den benämningen i den här artikeln.

En intressant fråga är i vilken mån invandrare och deras språk påverkar den lokala dialekten. Vad gäller dialektens struktur och ordförråd är påverkan hittills minimal, förutom att nya ord för hittills okända maträtter och ingredienser i matlagning har tillkommit. I våra fortsatta studier undersöker vi i vilken mån språkanvändningen i Närpes påverkas av den växande andelen invandrare. Om Närpesbor till exempel allt oftare använder sin form av högsvenska när de möter invandrare de inte känner, kan detta eventuellt resultera i en ökad standardspråksanvändning i samhället.

Det vi kan konstatera är dock att gränsen mellan dialekten som instrument och dialekten som identitetsmarkör tycks vara stark för invandrare: invandrarna bekräftar den traditionella lokalbefolkningens syn på dialekten som identitetsmarkör för "dem". Unga Närpesbor ser också dialekten som något "naturligt" och "bekvämt", som "hemspråket", och de anser att det är viktigt att deras barn lär sig dialekten. Det finns däremot få tecken på att Närpesbor vill lära sig invandrades språk.

Social tillhörighet i lokalsamhället

Flera av de invandrare vi har intervjuat har varit över 20 år i Närpes. Fortfarande kan de känna att de inte är helt och hållet accepterade av Närpesborna. Ana tycker inte att hon blir respekterad för sitt val att inte äta griskött. I gruppdiskussionerna återkommer hon till religionen som ett hinder för att helt och hållet bli integrerad i samhället, och vid ett tillfälle säger hon att hon och andra kanske har "mera bekymmer" av att vara muslimer än av att vara invandrare. Vesna framhåller skillnaden i beteende mellan Närpesbor och bosnier och tar sättet att tala som exempel:

Jag får inte vara mig själv, jag får inte vara en bosnier. Jag talar ju ganska högt när jag talar – man ska inte ropa när man talar – men det är ju min temperament och det är ju så vi gör i Bosnien.

Bland informanterna finns det också de som känner sig – och blir betraktade – mera som Närpesbor än som invandrare. Det gäller till exempel Lejla som är gift med en Närpesbo och har barn med honom. Zlata, som också har barn med en Närpesbo, intar snarast en position mellan Närpesbor och invandrare/bosnier. När Ana ger uttryck för sin frustration över vad hon upplever som bristande respekt för sin religion blir Zlata "medlaren". Hon försöker se valet att inte äta griskött från Närpesbornas perspektiv och menar att det kanske beror på Anas ton och ansiktsuttryck när hon frågar om en viss maträtt innehåller griskött att reaktionen blir negativ från Närpesbornas sida. Zlata intar vad vi

kallar en tredje position; hon rör sig mellan de olika grupperna, känner tillhörighet både till sin egen etniska grupp och till Närpesborna – men ger också uttryck för en viss, självvald, distans till båda. Även de yngre informanterna, födda och uppvuxna i Närpes, tycks inta en liknande mellanposition, men att döma av våra intervjuer är denna inte alltid självvald. Luka, som är i 20-årsåldern, berättar att jämnåriga Närpesbor och tidigare klasskamrater betraktar honom som "utlänning", medan äldre bosnier från hans fars generation betraktar honom som Närpesbo. Han tycks finna störst gemenskap med de invandrare från olika länder som bor i det egna, invandrartäta bostadsområdet. Det är där han hör hemma, säger han.

Dragana och Katarina, som går i gymnasiet, berättar att de visserligen känner sig accepterade av Närpesbor men att umgänget utanför skolan är begränsat. De blir till exempel sällan bjudna på fest hos Närpesbor. I samtalet med Dragana och Katarina framgår att de känner mer gemenskap med andra ungdomar vars föräldrar liksom deras har emigrerat och lever i diaspora, än såväl med den egna etniska gruppen på hemorten som med unga Närpesbor. Liksom Luka, som söker sig till en tredje grupp – och inte till vare sig den egna etniska gruppen eller Närpesbor – söker sig alltså också Katarina och Dragana till en tredje grupp, nämligen till ungdomar med liknande erfarenheter som de själva. Sammanfattningsvis kan vi konstatera att även om informanterna – unga som vuxna – har vänner bland Närpesborna, upplever de ofta att det är svårt att komma nära dem. "Det finns en gräns", som Ana säger.

Av våra intervjuer och samtal framgår att social tillhörighet inte kan beskrivas i termer av antingen-eller. Dels kan man uppenbarligen känna tillhörighet till mer än en grupp, dels är denna tillhörighet dynamisk till sin karaktär. Den uppstår, bekräftas och "omförhandlas" i samvaron med andra. I samtalen om identitet, integration och språk intar deltagarna olika – och växlande – positioner i förhållande till den egna etniska gruppen, till den traditionella lokalbefolkningen, till invandrare generellt eller till någon annan grupp som delar deras egna erfarenheter. Somliga rör sig oftare mot den ena eller andra gruppen, andra intar oftare en mellanposition som är mer svårbestämd. Den tredje positionen, den varken-eller-position som tydligast Zlata och Luka intar, kan realiseras på flera olika sätt – till exempel som medlare mellan olika grupper, eller som en känsla av dubbelt utanförskap. Den tredje positionen ska dock inte ses som en osäkerhet om den egna identiteten – för detta finns inget stöd i våra data. Förmågan att inta olika positioner i förhållande till olika grupper framstår snarast som en resurs i strävan att hitta sin plats i ett nytt land och ett nytt samhälle.

4. Utmaningar och förslag

I vårt arbete och våra undersökningar om vilka utmaningar som är speciella för invandring till landsbygden har vi velat inkludera så många olika perspektiv som möjligt för att få en allsidig uppfattning om vad som pågår. Vi har inte bara talat med första och andra generationens invandrare och flyktingar från oroshärdar, utan även med arbetskraftsinvandrare och människor som immigrerat av andra orsaker. Vi har även intervjuat den traditionella lokalbefolkningen – äldre och yngre – och vi har talat med representanter för den lokala administrationen: kommunen, skolor, daghem och med frivilligarbetare, osv. Varje invandrare är naturligtvis en individ med egna både svårigheter och möjligheter, men vi tror att vi med en bred och mångfacetterad bakgrundskunskap om samhället i gemen också vågar komma med en rad förslag om vad vi ser som de största utmaningarna och hur vi tror att man kan komma närmare en lösning som gagnar alla inblandade.

Invandrare och nyanlända behöver ingen etikett

Närpesbor utan invandrarbakgrund tenderar att kategorisera och benämna invandrare och flyktingar på basis av deras etniska hemort. På Nordiska språkmötet i Vasa ställdes också från publikens sida frågan ”Vad ska vi kalla dem?”. Det är ett naturligt behov hos människan att kategorisera sin omgivning, men benämningar och beteckningar får aldrig bli ett självändamål. Här gäller samma princip som för kategorisering av grupper generellt: gruppen själv ska avgöra (a) om de som individer vill bli refererade till med en gemensam etikett och (b) vilken denna benämning i så fall ska vara. Om, till exempel, en grupp bosnier i Närpes vill bli omtalade som *bosnier*, *invandrare* eller *muslimer*, så kan även personer som inte tillhör den gruppen gärna använda den benämningen; om bosnier överlag inte själva använder det lokala *bosnare*, så kan en sådan benämning upplevas som negativ.⁶ Att kategorisera andra med ens egna etiketter är ett maktuttryck – ett sätt att utöva sin makt över en annan grupp. Generellt sett är ju personer som bor i Närpes helt enkelt Närpesbor – på samma sätt som de är köpmän, politiker, frimärkssamlare eller grönsaksodlare.

Integration är inte det samma som assimilation

Att som nyinflyttad integreras i ett samhälle är en ömsesidig process. I dagens globaliserade värld gäller inte mera regeln att man till hundra procent ska ta seden dit man kommer, att man som invandrare ska assimileras fullständigt.

⁶ Här liksom i relation till andra punkter gäller huvudregeln att en ömsesidig diskussion ska vara riktgivande. Ur Närpesbornas synvinkel kan till exempel *bosnare* ses som ett familjärt uttryck, ett sätt att ge en standardsvensk beteckning en dialektal form.

För att kunna leva i vår senmoderna värld kan vi inte bara kvarhålla våra seder och vanor lokalt, utan vi måste *glokalisera* dem: vi anammar det nya som vi tycker är viktigt och gör det till vårt. Det är självklart bra om invandrare lär sig om frivilligarbete, talko, på den finländska landsbygden, men det är lika viktigt för den traditionella landsbygdsbefolkningen att lära sig något om grisköttets symboliska värde. Att, som en äldre Närpesbo föreslog, sprida ut invandrares barn på olika skolor för att de snabbt ska integreras är snarast ett uttryck för assimilationspolitik och tar inte barnens behov i beaktande.

Invandrare tillför ny kunskap

Vi är förvånade över att den kunskap som invandrare har med sig inte i högre grad utnyttjas i lokalsamhället. Varje invandrare – oavsett orsaken till invandringen – har en mängd insidesinformation om det område, de människor, de seder, den historia och de utmaningar som hon eller han själv vuxit upp med. Den kunskapen kan med fördel införlivas i den (ut)bildning som lokalsamhället har till uppgift att ge sina invånare. Speciellt i skolundervisningen bör sådan kunskap ges utrymme. Generellt anser vi att man i alltför hög grad försummar möjligheten att dra nytta av all den kunskap om geografi, historia och språk som invandrare har i bagaget när de kommer.

Invandrare har samma kapacitet som andra

Första generationens invandrare som kom som barn och unga till Närpes berättar bland annat att de i skolan stötte på negativa attityder till finska bland de andra eleverna. Som vuxna har de insett att de behöver kunskaper i finska och känner sig besvikna över att de inte fick lära sig bättre finska från början. Flera av de invandrare vi intervjuat anser att kraven på dem generellt inte är tillräckligt högt ställda, att det finns en allmän uppfattning att man som invandrare till exempel inte har kapacitet att lära sig ett ytterligare språk utöver svenska. Många svenskspråkiga – även de på viktiga poster i kommunen – har kanske vuxit upp med en föreställning (som sedan förts vidare till deras barn) om att det per definition är svårt att lära sig finska och därför vill man av förståeliga skäl inte "tvinga" invandrare att lära sig finska. Men, för att citera Vesna, "man ska satsa både på svenska och finska från början, för att om vi kan lära oss svenska så kan vi lika bra lära oss finska också". Kanske är det till och med så att invandrare behövs för att förändra attityderna till finskan bland svenskspråkiga i Österbotten?

Dialekt är både kulturbärare och instrument

Alla som bor på en förhållandevis liten ort med få invånare måste åtminstone i någon mån lära sig ortens sätt att kommunicera, ortens dialekt, för att kunna fungera i vardagen, för att kunna handla, diskutera med grannar och utöva hobbyer. I den bemärkelsen fungerar dialekten som ett verktyg, som ett instrument. Det här gäller i hög grad när dialekten på orten är stark. En stor del av den traditionella lokalbefolkningen anser dessutom ofta att dialekten även bär upp ortens kultur och ideologi, och att man med dess hjälp kan uttrycka sin specifika identitet. Att invandrare lär sig den lokala dialekten är rekommendabelt för att de ska kunna fungera i det nya samhället, men huruvida dialektkunskapen även ska ses som ett sätt att bli en del av ortens kulturella ideologi är något som ska avgöras från fall till fall, av den enskilda invandraren, och som inte följer automatiskt av att man (som invandrare) är mån om att lära sig och kunna dialekten (som instrument).

Dessutom måste vi komma ihåg att identitet – även den som förknippas med dialekt – inte är något en gång för alla givet. Vår identitet förändras när vi går igenom olika stadier i livet; på samma sätt förändras vårt förhållningssätt till dialekten.

En viktig del av integration är ömsesidig acceptans

Ett första steg i integrationsprocessen är att var och en på sitt håll inte är avogt inställd till medlemmar i den andra gruppen. Att "på ytan" acceptera den andras existens är ett första men viktigt steg. Denna acceptans illustreras av Elis⁷ i Esse:

Vår uppgift är att ta till vara traditioner och kultur och sedvänjor i Esse. Vi accepterar andra, men vi ska inte därför ge upp vår kultur. De som kommer hit kräver inte att vi ska bli som dem.

Men att på djupet "bli du" med en annan person och en annan grupp är en krävande process. Det här gäller i båda riktningarna: utmaningen är att få integrationen att bli ömsesidig. För att citera Vesna: "det är klart att Närpesbor även ska acceptera bosnier, för att jag tycker jag har accepterat dom som dom är". Samhället måste kunna ställa krav på alla som bor på orten, till exempel så att föräldrar och lärare från förskolenivå och uppåt gör barn uppmärksamma på att det är naturligt att *alla* i exempelvis en klass bjuds in till en fest. Det

---

⁷ Elis tillhör den traditionella lokalbefolkningen i byn Esse i Pedersöre kommun i norra Österbotten, där vi även gjort fältarbete.

kan självklart finnas många, bland annat ekonomiska, orsaker till att man är restriktiv med att bjuda in alla till en fest, men människors etniska bakgrund ska inte vara en orsak till att man inte bjuder dem. Det gäller naturligtvis ömsesidigt, oavsett om festanordnaren tillhör den traditionella lokalbefolkningen eller är invandrare.

Det behövs alltså en gemensam diskussion om vad det innebär att bli accepterad, och att acceptera någon, på djupet.

Kontakten med ursprungslandets språk och kultur är viktig

För de flesta är det en viktig del av integreringen i ett nytt land att kontakten med ursprungslandet och dess språk och kultur upprätthålls. Den kontakten kan ta sig olika uttryck, och vara mer eller mindre aktiv från individens sida, men bidrar generellt till trygghet i skapandet av en ny tillvaro. För invandrabarn är det en tillgång att ha god kompetens inte bara i det nya landets språk utan också i föräldrarnas modersmål. Förutsättningarna för att ge alla invandrabarn undervisning i det som ofta kallas hemspråksundervisning⁸ är av naturliga skäl begränsade i en liten kommun. Det finns rimligen varken ekonomiska resurser eller lärare att tillgå om det som i Närpes talas ca 40 olika språk. Men icke desto mindre vill vi understryka vikten av att varje barn till invandrade föräldrar ges möjlighet och stöd att upprätthålla och utveckla föräldrarnas modersmål, vilket ju i normalfallet är deras förstaspråk – och att detta inte bara är föräldrarnas ansvar utan i lika hög grad samhällets.

5. Slutord

Vi kan konstatera att integration i enlighet med Närpesmodellen generellt fungerar relativt bra, men att situationen är mer komplex än den bild som officiellt ges. Det finns helt klart en ömsesidig acceptans från både Närpesbornas och invandrararnas sida – en acceptans som borde kunna utgöra grund för den djupare förståelse som i många fall visat sig saknas. I intervjuer och fokusgruppdiskussioner med informanter från Närpes framkommer att det kan ta flera decennier för invandrare att finna sin plats på en liten ort. Vi har sökt svar på frågan hur detta påverkar den egna identiteten. Vilka känner man gemenskap med? I analyser av framför allt gruppdiskussionerna har vi sett att invandrarna ofta intar en ”tredje position”, som varken är helt och fullt den egna etniska gruppens eller den traditionella lokalbefolkningens. Denna tredje position kan ta sig uttryck på olika sätt, beroende på såväl individuella egenskaper som mottagandet i det nya samhället.

---

8 I Sverige, där invandrabarns rätt till undervisning i föräldrarnas modersmål varit lagstadgad sedan 1977, har termen hemspråksundervisning ersatts med modersmålsundervisning.

Nyckeln till en lyckad och ömsesidig integrering på landsbygden är att alla inblandade aktörer – invandrare, traditionell lokalbefolkning, administratörer, pedagoger – inte bara samarbetar om praktiska lösningar under integrationsprocessens alla stadier, utan också strävar efter en djupare förståelse av varandras livsvillkor, kultur och språk.

Summary: Language and integration in rural areas in Swedish-language Ostrobothnia in Finland

The study focuses on migration to rural areas and the role of language – and the variety of languages and dialects involved – in this process. Our case study is the municipality of Närpes in Ostrobothnia, which has a relatively long history of migration and thus also experience of challenges that have emerged in the community. Immigration and integration is approached both from the point of view of the traditional, local population, and the municipality administrators, as well as from the immigrants' perspective. Issues related to the different groups' identity construction and social belonging are highlighted. The study ends with a list of seven recommendations for facilitating integration, which are presented as statements: (1) Immigrants do not need to be labeled; (2) Integration does not equal assimilation; (3) Migrants bring with them new areas of knowledge; (4) Migrants have the same capacities as locals; (5) Dialects are both carriers of culture *and* instruments; (6) An important part of integration is mutual acceptance; and (7) It is important for migrants to retain the language and culture of their place of origin.

Lena Ekberg är professor i nordiska språk vid Lunds universitet och sedan 2013 gästprofessor vid Stockholms universitet och föreståndare för Centrum för tvåspråkighetsforskning.

Jan-Ola Östman är emeritusprofessor i nordiska språk vid Helsingfors universitet och docent i allmän språkvetenskap vid Åbo Akademi.

Referenser

- Ekberg, Lena & Jan-Ola Östman, 2017: "Medlare – eller dubbelt marginaliserad? Identitetskonstruktion hos immigranter i Österbotten." I: *Svenskans beskrivning 35*. s. 81–91.
- Källström, Roger & Inger Lindberg (red.), 2011: *Young Urban Swedish. Variation and change in multilingual settings*. Göteborgs universitet.
- Mattila, Markku & Krister Björklund, 2013: *Tomaatteja, teollisuutta ja monikulttuurisuutta* [Tomater, industri och mångkulturalitet]. Helsingfors: Migrationsinstitutet.
- Wiik, Barbro & Jan-Ola Östman, 1983: "Skriftspråk och identitet." I: Erik Andersson et al. (red.), *Struktur och variation*. Åbo Akademi: Stiftelsens forskningsinstitut. s. 181–216.
- Östman, Jan-Ola & Lena Ekberg, 2016: "Invandring och ambivalent grupptillhörighet på landsbygden i Svenskfinland." I: Jaana Kolu, Mikko Kuronen & Åsa Palviainen (red.), *Svenskan i Finland 16*. Jyväskylä universitet. s. 167–184.
- Östman, Jan-Ola & Leila Mattfolk, 2011: "Ideologies of standardisation: Finland Swedish and Swedish-language Finland." I: Tore Kristiansen & Nikolas Coupland (red.), *Standard languages and language standards in a changing Europe*. Oslo: Novus. s. 75–82.

Nyckelord: flerspråkighet, integration, invandring, Österbotten, landsbygd, dialekt, standardspråk, identitet.

Bibliografiske oplysninger

Ekberg, Lena & Östman, Jan-Ola, 2017: Språk och integration på landsbygden i svenska Österbotten. I: Torbjørg Breivik (red.). *Sprog i Norden 2017*, s. 17-29. <https://tidsskrift.dk/sin/index>

©Forfatterne og Netværket for sprognævnene i Norden

Finlandswedish online – en webbkurs i svenska för invandrare i Finland

Helga Hilmisdóttir

I denna artikel presenterar jag den webbaserade språkinlärningsmiljön Finlandswedish Online (=FSO). FSO består av sex kurser i svenska som främmande språk och målgruppen är främst invandrare i Finland. Den första delen vänder sig till nybörjare (A1) och den sista till språkanvändare på en avancerad nivå (C1). Var enskild kurs består av skrivna texter, ljudfiler, audiovisuellt material och interaktiva övningar. Pedagogiskt sett ligger huvudbetoningen på inläringen av finlandssvenskans centrala ordförråd och vanliga kommunikativa mönster samt utvecklingen av inlärares läs- och hörförståelse. Språket som används i texterna representerar modernt finlandssvenskt standardspråk.

Bakgrund: Svensk integrering i det tvåspråkiga Finland

Antalet första generationens invandrare i Finland har ökat stadigt de senaste tjugo åren. Enligt Statistikcentralens uppgifter rör det sig omkring 260 000 invandrare år 2013 eller 5 procent av landets befolkning (2014a). Samma år kom det 32 000 nyanlända invandrare till Finland för att bosätta sig. Året var ett rekordår för invandring i Finland och allt pekar på att utvecklingen kommer att fortsätta i samma riktning.

När invandrare kommer till Finland och inleder sin integrationsprocess har de enligt lagen två olika alternativ: de kan antingen välja en finsk eller en svensk integrationsväg. Invandrarna väljer sitt integrationsspråk i samråd med en integrationsrådgivare. Vid valet mellan svenska och finska tar man i beaktande vilka språk som används i invandrarnas omgivning under integrationsprocessen och vilka planer de har för bosättning och yrkeskarriär i framtiden. De invandrare som bosätter sig i finska eller finskdominerande kommuner går oftast en integreringsutbildning som har det som mål att lära dem att fungera ute i samhället på finska. Invandrare som bosätter sig i enspråkigt svenska kommuner eller i tvåspråkiga kommuner där majoriteten har svenska som modersmål integreras däremot oftast på svenska. Uppskattningsvis rör det sig om cirka 3 700 individer för året 2013 (cirka 11 procent av alla invandrare) och enligt alla prognoser kommer antalet att öka (Helander 2015, s. 122–127).

Med tanke på den ökade invandringen är det helt klart att invandrarnas språkval kommer att påverka svenskans ställning i enspråkiga och tvåspråki-

ga kommuner. Redan i mars 2014 översteg antalet personer med främmande språk som modersmål antalet personer med svenska som modersmål (Statistikcentralen 2014b). Forskning har dock visat att en stor del av invandrarna är mycket intresserade av att lära sig svenska. Creutz & Helander (2012, s. 48) uppskattar att cirka 54 procent av alla invandrare i svensk- och tvåspråkiga kommuner vill lära sig båda inhemska språken.

Orsaken till det stora intresset för svenska i finskdominerade kommuner är många. Svenskan anses vara ett lättare språk att lära sig och således en snabbare väg ut i samhället när man först kommer till landet. Speciellt gäller detta för dem som redan kan ett annat europeiskt språk (Teikari 2015, s. 28–29; Creutz & Helander 2012, s. 41). Kunskaper i svenska anses också kunna ge ökade chanser på arbetsmarknaden och underlätta kommunikationen med övriga Norden och Europa (Teikari 2015, s. 31; Creutz & Helander 2012, s. 43).

Trots det stora intresset för det svenska språket i Finland är utbudet på kurser i svenska relativt litet. I huvudstadsområdet och andra tätområden finns det ofta bra utbud på kurser för nybörjare men för dem som bor i små kommuner eller för dem som redan är på en avancerad nivå är möjligheterna få. Färskta rapporter visar att det finns ett klart behov av att utveckla nya flexibla metoder och verktyg för inläring av svenska som främmande språk (von Etter 2013; Helander 2015). För att möta dessa behov har Helsingfors universitet och Islands universitet inlett ett samarbete kring webbkursen *Finlandsswedish online*.

Finlandsswedish online 1–6

Projektet *Finlandsswedish online* är ett treårigt projekt som leds av Finska, finskugriska och nordiska institutionen vid Helsingfors universitet. Syftet med projektet är att skapa webbkurser för invandrare som vill lära sig att kommunicera på svenska i Finland. Kurserna ger även en introduktion till den finländska kulturen och samhällslivet.

Finlandsswedish Online (= FSO) består av sex olika kurser från nybörjarnivå till kurser på avancerad nivå. Arbetet med den första kursen FSO 1 inleddes våren 2016 och den kommer att öppnas hösten 2017. Den sista kursen planeras vara färdig våren 2019. Kursernas uppbyggnad baseras på den Europeiska språkpreferensramen (Council of Europe, 2001). Tabell 1 visar hur kurserna delas in i olika teman och vilka texttyper varje kurs inkluderar:

Kurs	Nivå	Innehåll/teman	Texttyper
FSO 1	A1	vardagliga situationer: i butiken, på jobbet, på café, på bio	dialoger
FSO 2	A2	vardagliga rutiner, arbete, livsstil, hobbyn, planering, känslor och smak	dialoger, menyer, tidtabeller, reklam, korta faktatexter, e-post, korta meddelanden
FSO 3	B1	historia, berättelser, intriger i film/bok, reseskildringar	utdrag ur böcker, filmklipp, brukstexter, tidningstexter, teveinslag, instruktioner
FSO 4	B1-B2	aktuella händelser	brukstexter, tidningsartiklar, nyhetsinslag, filmklipp.
FSO 5	B2	samhällsfrågor, historia, film, musik	längre sammanhängande texter, brukstexter från myndigheter, skönlitteratur
FSO 6	B2-C1	samhällsfrågor, historia, kulturhistoria	föreläsningar, vetenskapliga texter, debatt, skönlitteratur

Tabell 1: FSO:s uppbyggnad och innehåll

Som tabellen visar fokuserar den första kursen på samtal som äger rum i vardagliga situationer: grannar träffas ute i trappan, någon går ut och handlar eller dricker kaffe på sin arbetsplats och två vänner går på bio. Tanken är att språkinläraren snabbt ska kunna börja använda språket i okomplicerade, rutinmässiga och familjära situationer. Texterna blir sedan stegvis svårare och behandlar mer abstrakta fenomen. Efter FSO 3 ska språkinlärarna kunna behärska ett mera komplicerat språk och t.ex. kunna berätta om intrigen i en bok eller film de har sett (B1). Efter att ha gått igenom alla sex kurserna ska språkinlärarna sedan kunna följa med en föreläsning på universitetsnivå eller en tevedebatt. Invandrare i Finland som väljer den svenska integrationsvägen måste uppnå nivå B1 vilket betyder att de bör åtminstone avlägga de tre första kurserna.

FSO kan användas både för självständiga studier och lärarledda kurser. Kursen är gratis och öppen för alla, oavsett var i världen man bor. Således har de potentiella användarna en mycket varierande språklig bakgrund. Därför är det viktigt att instruktionerna är enkla och lätta att förstå. I stället för att använda förklaringar på engelska strävar FSO efter att använda bildmaterial och länkar till nätordböcker och andra språkliga resurser. Det är viktigt att språkinläraren som sitter och jobbar ensam inte fastnar i någon övning på grund av att uppgifterna var för svåra eller instruktionerna för otydliga.

Kursens upplägg

Varje kurs delas in i sex olika teman som har valts av projektets arbetsgrupp. Förutom att vara en språkkurs fungerar nämligen FSO även som en introduk-

tion till den finländska kulturen. Som exempel har vi i FSO 1 valt att låta ett kapitel äga rum på ett bibliotek för att visa bibliotekens sociala roll i samhället. Ett bibliotek är inte bara ett ställe där man kan låna böcker på olika språk. Många bibliotek ha arbetsrum, läsesalar, tidningsrum och datasalar och på biblioteket ordnas det sagostunder för barn, höguppläsningskvällar, författarkvällar och språkcaféer där man kan öva sina kunskaper i svenska eller finska. Detta kan man visa i enkla dialoger, bl.a. genom att låta huvudpersonerna besöka ett bibliotek och låta dem skaffa sig ett bibliotekskort. Man kan få fram mycket information genom att välja vilka teman man tar upp på kursen och vilka miljöer som står i fokus. Därför är det viktigt att arbetsgruppen tillsammans diskuterar och planerar kursens innehåll innan det egentliga arbetet inleds. Andra teman som vi har diskuterat för senare kurser är Vintermörkret (och vad man kan göra på vintern), I skogen och En resa till Borgå.

Inom varje tema behandlas ett antal texter som också finns som videoinspelningar eller ljudfiler. Bild 1 visar ett samtal ur FSO 1:

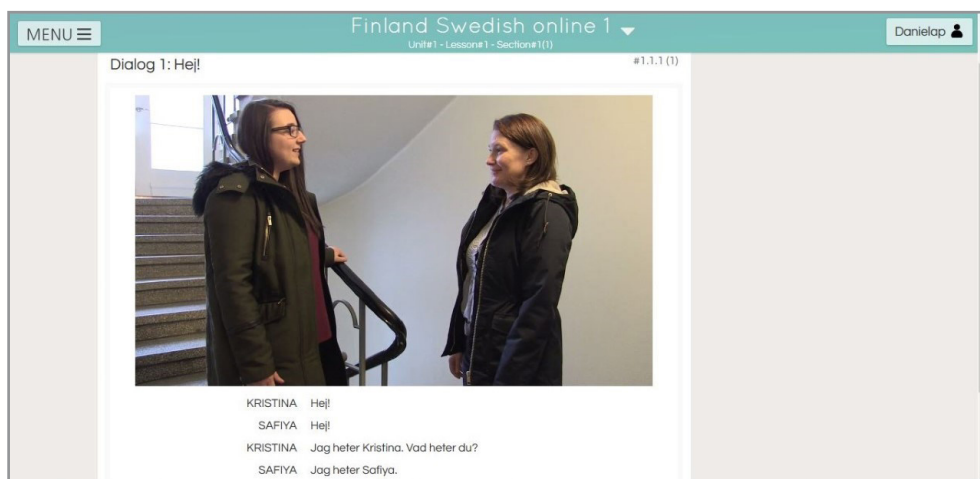

Bild 1: Dialog 1 från *Finlandswedish online 1*

Temat för kapitel 1 är ”den första träffen”. I kapitlet möter vi huvudpersonen Safiya från Libanon och hennes finlandssvenska granne Kristina. Dialogen som visas på bild 1 visar deras första möte i trappuppgången. Syftet är att språkinlärarna ska lära sig hur man hälsar på en människa som man träffar för första gången. Vi vill också att dialogerna ska vara naturliga samtidigt som de inte får vara för komplicerade för en nybörjare. Språkinlärarna kan lyssna på inspelningarna så ofta de vill och på det sättet har de en möjlighet att öva hälsningsfraserna själva.

Efter varje dialog kommer sedan några stycken interaktiva uppgifter som övar samma ordförråd. Övningar fokuserar på ordförrådet, läs- och hörförståelse och grammatik. I dessa övningar får studenten t.ex. fylla i tomrader, svara på flervalsfrågor, para ihop olika alternativ eller dra och släppa ord i rätt ordning. Bild 2 visar ett exempel på en luckövning där språkinlärarna ska skriva in rätta personpronomen i tomraderna:

Bild 2: Luckövning som fokuserar på personpronomen

Bild 3 visar ett exempel på en övning där studenten ska dra och släppa namnet på veckodagarna så att de kommer i rätt ordning:

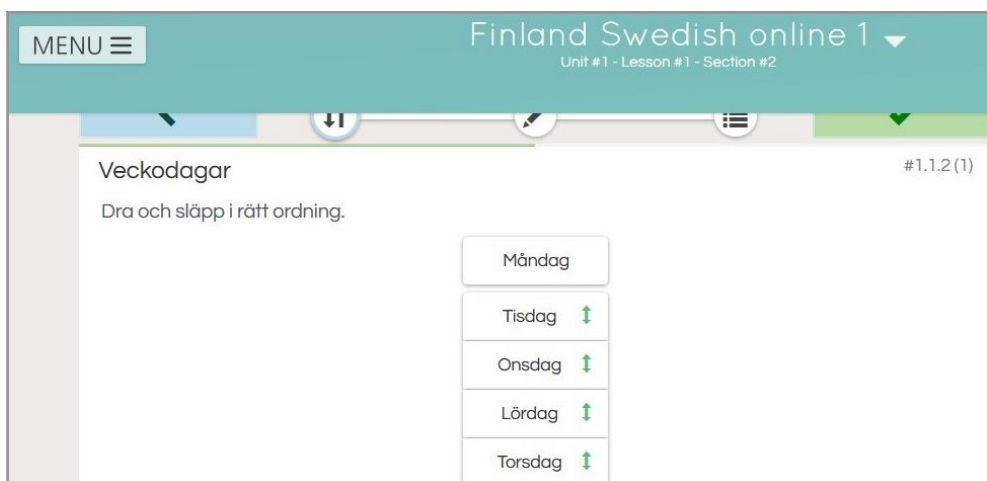

Bild 3: Dra och släpp-övning som fokuserar på veckodagarna

FSO:s första kurser fokuserar mycket på talspråk och vardaglig interaktion men när språkinlärarna kommer fram till kurs tre blir det mer skriftspråk och formellt språkbruk. Alla kurserna kommer dock att lägga stor vikt vid hör-förståelse eftersom kopplingen mellan text och ljud är webbens stora fördel. När språkinlärarna börjar arbeta med mera avancerade kurser får de lyssna på svårare texter: nyhetsuppläsningar, högläsning av skönlitteratur, teveinslag, filmsnuttar och akademiska föreläsningar.

För en invandrare som lär sig svenska i Finland är det viktigt att språket de lär sig motsvarar det som de hör ute i samhället. I FSO 1 presenterar vi ett ordförråd som af Hällström-Reijonen (2010, s. 15) kallar för finlandssvenskt riksspråk. Det betyder att vi undviker dialektala uttryck, slang och helsingforsjargong. Ett sådant ordförråd kommer eventuellt att presenteras i ett senare skede när språkinlärarna har tillräcklig kunskap för att lära sig mera om social och regional variation.

Finlandismer

En av de centrala frågorna som arbetsgruppen har diskuterat på sina redaktionsmöten är hur vi ska förhålla oss till de så kallade finlandismerna. Enligt af Hällström och Reijonen (2012, s. 79) är finlandism "ett ord, en fras eller en struktur som bara används i finlandssvenska samt finlandssvenska regionalspråk eller som i dem används i en annan betydelse än i svenskan i Sverige." När man inom den finländska språkvården diskuterar användningen av finlandismer brukar man oftast ta utgångspunkt i modersmålstalare. Reuter (2014) skriver bl.a. att man som finlandssvensk ska göra en skillnad på ord som man passivt förstår och de som man väljer att använda i sitt eget språk. När det gäller nybörjare i svenska kan man förstås inte ställa sådana krav. Nybörjare i svenska har inte ett sådant ordförråd att de kan välja ord från olika register för att anpassa sig till olika talare. Som läromedelsutvecklare måste man bestämma vilka ord som är de viktigaste och bör prioriteras i början av studierna. Man måste lära ut de ord som man tror att språkinlärarna kommer att behöva ute i samhället, både passivt och aktivt. En nybörjare i svenska som besöker ett café i Finland kommer t.ex. antagligen att stöta på ordet *semla* som i Sverige betyder 'fastlagsbulle' men som har fått en semantisk förskjutning i finlandssvenska och fått betydelsen 'småfranska' (af Hällström-Reijonen 2012, s. 80). Substantivet *semla* har blivit så pass etablerat i finlandssvenska att ett annat ord som *småfranska* eller *fralla* skulle kunna skapa missförstånd eller kännas fel i Svenskfinland. Cafébesökare som vill betala räkningen skulle eventuellt också kunna bli tillfrågade om de vill betala *skilt* 'var för sig'. I det fallet är finlandssvenska modersmålstalare inte lika ense om vad som är rätt

och då har vi valt att vara försiktiga och valt den varianten som också är gångbar i Sverige, dvs. att man betalar *var för sig*.

Efter att ha arbetat med den första kursen har arbetsgruppen bestämt att varje finlandism kräver en egen diskussion och att vi fattar våra beslut från fall till fall. Språket ska vara användbart och låta naturligt i finlandssvenska sammanhang men vi vill inte i onödan lära ut ord och fraser som finlandssvenskarna själva är oense om.

Uttal och den multimodala texten

En av de stora fördelarna med en språkkurs på webben är de möjligheter som den multimodala hypertexten kan ge oss. När språkinlärare studerar svenska med FSO kan de läsa ett ord, en text eller en dialog på skärmen samtidigt som de kan klicka fram en ljud- eller videofil som de lyssnar på så ofta de vill. Men eftersom vi vill att undervisningsmaterialet ska lämpa sig för språkinlärare som bor i olika delar av landet är det viktigt att uppläsarna och skådespelarna också representerar olika regioner. När vi spelade in FSO 1 funderade vi mycket på vilka språkvarianter vi ville att skulle höras i dialogerna. Vi kom fram till att vi ville helst att språkinlärarna fick höra olika uttalsvarianter av svenskan. Vi ville inkludera österbottningar, helsingforsare, finnar som talar svenska, sverigesvenskar och invandrare.

När vi spelade in dialoger bad vi skådespelarna och uppläsarna att använda sitt eget vardagliga språk och att inte använda ett skriftspråksnära uttal. I samtalen uttalas t.ex. verbet *är* som *e* [e:] och ord som *inte* och *skulle* som i finlandssvenskan ofta uttalas kortstavigt som *int* och *sku*. De svaga verbens preteritumformer har skådespelarna också uttalat så som har varit naturligt för dem. I finlandssvenskan har preteritumändelsen en tendens att försvinna så att preteritumformen blir identisk med infinitivet. *Jag simmade igår* uttalas då som *jag simma igår*. Vad gäller personpronomenet *de/dem* så har skådespelarna använt det uttal de har vuxit upp med. De som kommer från södra Finland uttalar pronomenet oftast som *dom* medan österbottningar tenderar att använda uttalsformerna *di* och *dem* (Reuter 2014, s. 56). För nybörjare i svenska kan det vara förvirrande att ett så frekvent ord inte uttalas på samma sätt men samtidigt är det viktigt för dem att redan i början lära sig att förstå de olika formerna. Genom att använda de möjligheter som den digitala plattformen ger oss får språkinlärarna se den skrivna formen på skärmen samtidigt som de kan lyssna på ordens uttal.

Avslutning

I denna artikel har jag presenterat den webbaserade språkinlärningsmiljön *Finlandswedish online* som utarbetas av Helsingfors universitet i samarbete med Islands universitet. Kursen öppnades för allmänheten i hösten 2017. Allt pekar på att det finns ett stort intresse för det svenska språket bland invandrare i Finland och genom att ge dem tillgång till gratis undervisningsmaterial på nätet skapar vi en öppning för dem in i det finlandssvenska samhället och den nordiska gemenskapen. Förhoppningsvis kan kurserna även användas av finnar och andra nordbor som vill öva sig att lyssna på finlandssvenskt uttal.

Summary

The article presents a webbased course in Swedish for immigrants living in Finland: Finlandswedish Online. The course is open and free and contains six different courses for beginners and advanced students (A1-C1). The main focus of the course is reading and listening comprehension and the building of the vocabulary. Each course is divided into six different units that deal with specific themes such as Beginning a new job, A visit to the library or Winter darkness. Each theme consist of texts which are supported with audiofiles or videos and followed by interactive exercises. Besides focusing on language, Finlandswedish online also gives an introduction to the Finnish society and the Finnish way of living.

Helga Hilmisdóttir är forskare vid Árni Magnússon institutet i isländska studier och docent i nordiska språk vid Helsingfors Universitet.

Källförteckning

Council of Europe, 2001: Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Language Policy Unit, Strasbourg. Cambridge university Press.

Creutz, Karin och Mika Helander, 2012: Via svenska – den svenskspråkiga integrationsvägen. Magma studie 1/2012. Finlands svenska tankesmedja Magma, Helsingfors.

von Etter, Marion. 2014. Mot en större mångfald – kartläggning om breddad rekrytering och integrering av examensstudenter med utländsk bakgrund till den svenskspråkiga undervisningen vid Helsingfors universitet och till

Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet. Helsingfors universitetsförvaltnings publikationer. Rapporter och utredningar nr 89.

Helander, Mika, 2015: Kan vi stå till tjänst – integration på svenska i Finland. Helsingfors: Svenska kulturfonden. http://www.kulturfonden.fi/wp-content/uploads/2016/01/Kan_vi_sta_till_tjanst_mika_helander_webb.pdf

af Hällström-Reijonen, Charlotta, 2012: Finlandismer och språkvård från 1800-talet till i dag. Doktorsavhandling vid Helsingfors universitet. Helsingfors: Nordica Helsingensia 28.

Teikari, Tiina Karoliina, 2014: Svenska som ett alternativt integrationsspråk – en empirisk studie om invandrare i Helsingforsregionen som integrerats på svenska. En opublicerad pro gradu-avhandling i nordiska språk vid Helsingfors universitet.

Reuter, Mikael, 2014: *Så här ska det låta – Om finlandssvenska och språkriktighet*. Helsingfors: Scriptum.

Statistikcentralen 2014a. Hämtat 27.9.2016. http://www.tilastokeskus.fi/til/vaerak/2013/02/vaerak_2013_02_2014-12-10_tie_001_fi.html

Statistikcentralen 2014b. Hämtat 14.11.2016. http://www.stat.fi/til/vamuu/2014/03/vamuu_2014_03_2014-04-24_tie_001_sv.html

Stickord: finlandssvenska, integrering, språkinläring, webbkurs

Bibliografiske oplysninger

Helga Hilmisdóttir, 2017: Finlandswedish online – en webbkurs i svenska för invandrare i Finland. I: Torbjørg Breivik (red.). *Sprog i Norden 2017*, s. 30-38. <https://tidsskrift.dk/sin/index>

©Forfatterne og Netværket for sprognævnene i Norden

Flerspråkighet eller English only? – Om språklandskapen Vasa och Umeå

Kjell Herberts

I denna artikel studeras två språklandskap, den tvåspråkiga staden Vasa i Finland (med finska och svenska) och enspråkiga Umeå i Sverige. Utgångspunkten är att jämföra i vilken miljö engelskan är starkare. Engelskans eventuella hot mot lokala språk tangeras också i en studie av språkanvändning i en internationell koncern, med Vasa som huvudort.

Inledning

Den kanadensiske språkbudsmannen inledde en gång sin årliga rapport med en retorisk fråga: "Vad finns det för likheter mellan Heinz produkter, kommunism och tvåspråkighet?" Svaret fanns i Heinz-koncernens reklamslogan "... at least 57 varieties". (Annual report, 1974) Många språksociologer och sociolingvister bekräftar gärna påståendet. Två- eller flerspråkiga samhällen eller miljöer finner man lite varstans, men i komparativa studier visar det sig snart att skillnaderna förefaller att vara mera uppenbara än likheterna, när man väl fördjupar analysen. Det betyder dock inte att det inte finns överraskande likheter. Finland har en lång erfarenhet av språkpolitik. Språklagens bestämmelser om att språkliga rättigheter skall ges åt vardera språkgruppen (finsk- och svenskspråkiga) enligt lika grunder förefaller enkla och rättvisa. Men redan i tillämpningen av språklagen visar det sig att grundförutsättningarna på det lokala och regionala planet är synnerligen olika. I miljöer där språkgrupperna är jämnstora finns en inre tvåspråkig dynamik, som gör att flerspråkigheten fungerar i praktiken, eftersom umgängesmonstren och individerna är flexibelt tvåspråkiga. I miljöer där minoritetsgruppen är liten blir denna lätt marginaliserad, och minoritetsspråket i det offentliga rummet ofta satt på undantag. Här behövs betydligt större och mera målmedvetna insatser för att båda språkgrupperna skall ges samma förutsättningar att få service och helt enkelt att kunna leva på sitt språk, vilket på inget sätt borde hota eller försvaga majoritetsspråkets självskrivna ställning, enbart med stöd av den demografiska basen.

Att flerspråkigheten uppvisar olika variationer kan man även notera genom att studera den visuella flerspråkigheten. Att ett minoritetsspråk är synligt är viktigt, inte bara ur informationssynpunkt, utan även för språkets status och minoritetsgruppens självkänsla och identitet. Många ord och ortnamn kan vara så

gott som identiska på majoritets- och minoritetsspråket. Ändå är det av största vikt att båda varianterna, i synnerhet om de är officiella språk, står sida vid sida, helst dessutom med lika stora bokstäver. Redan det att minoritetsspråket, eller det mindre talade språket, får nöja sig med mindre bokstäver är en tydlig statusmarkering.

Det visuella språkliga landskapet har under de senaste decennierna fått ett ökat intresse hos språksociologer och sociolingvister. Den primära orsaken till detta är enkel: digitalkameran.

Det språkliga landskapet innefattar inte bara de lokala eller officiella språken. Engelskans inflytande inte minst i olika världsmetropoler har blivit föremål för omfattande studier, som t.ex. Bangkok, Tokyo och Jerusalem (Gorter, 2006 och Backhaus, 2007), men även hur andra språk än engelskan synliggörs i London, New York och Washington DC (Shohamy, Ben-Rafael & Barni, 2010) som etniska markörer.

Det finns egentligen två typer av LL-studier (LL = linguistic landscape). Antingen fokuserar man på det lokala minoritetsspråkets synlighet eller på engelskans inflytande som ett nutida lingua franca. I denna studie sammanförs dessa koncept. Vi granskar hur finska och svenska synliggörs i en officiellt tvåspråkig stad, Vasa i Österbotten vid finska västkusten, men även engelskans synlighet som ett världsspråk med låg användningströskel och som ett gemensamt språk inom turism, kultur och internationell handel, inte minst via internationella mode- och snabbmatskedjor. Vidare studerar vi hur denna anglifiering slår ut i en mer eller mindre enspråkig, men ändå allt mer internationell miljö, i svenska Umeå. Utgångspunkten för analysen är att man i en genuint tvåspråkig miljö tenderar att oftare utnyttja engelskan som ett neutralt språk i stället för översättningar av t.ex. firma- och produktnamn. Att klädkedjor gärna annonserar på engelska är ju ingen nyhet, men har engelskan trängt undan de lokala språken? Hypotesen kunde därför formuleras på följande sätt: *Engelska är vanligare i kommersiell skyltning i tvåspråkiga miljöer än i enspråkiga, då engelska förenklar valet och balansen mellan de lokala språken.*

Linguistic Landscape

Den allmänt vedertagna definitionen av språklandskap, eller linguistic landscape är följande:

The language of public road signs, advertising billboards, street names, place names, commercial shop signs, and public signs on government buildings combines to form the linguistic landscape of a given territory, region or urban agglomeration. (Landry & Bourhis, 1997).

Linguistic landscape har vidare beskrivits som en vetenskaplig deldisciplin i korsningen mellan sociolingvistik, sociologi, socialpsykologi, geografi och masskommunikation (Gorter, 2006). I praktiken har LL-studier oftast gjorts inom sociolingvistik, då man studerar den visuella flerspråkigheten i flerspråkiga miljöer och samhällen.

Språklandskapet Finland

Finland är intressant som objekt för LL-studier. Språklagen för nationalspråken svenska och finska ger klara direktiv även för den visuella tvåspråkigheten när det gäller skyltning och informationsplikt. Det finns emellertid olika direktiv och regelverk för stat och kommun, vilket innebär att de lokala och regionala variationerna kan variera. I princip är republiken Finland tvåspråkig, vilket innebär att statliga myndigheter bör garantera tvåspråkighet, en tvåspråkighet som kanske oftare är principiell och därmed även visuell, men som inte alltid fungerar i praktiken.

Finland har en lång erfarenhet av att hantera den visuella tvåspråkigheten. När den nya lagen för samiskan trädde i kraft i januari 2004 hade Vägverket klara normer hur skyltningen skulle utformas i de fyra kommuner i norra Finland där samiskan är officiellt språk: Ivalo, Enare, Enontekis och norra delen av Sodankylä. (Samisk språklag, 2003) Den finländska språklagen beaktar de lokala språkförhållandena i och med att kommunerna kan ha olika språklig struktur. Kommunstrukturen har emellertid förändrats och kommer sannolikt att förändras i en snar framtid.

Antalet kommuner i Finland var 2016 totalt 313, då de år 2008 var hela 418. En omfattande våg av kommunsammanslagningar har även påverkat språkstrukturen. Antalet svensk- och tvåspråkiga kommuner på fastlandet var år 2008 hela 46, men var 2016 endast 33. Antalet tvåspråkiga kommuner med svensk majoritet sjönk under tiden från 22 till 15, medan antalet tvåspråkiga kommuner med finsk majoritet sjönk från 18 till 15. En liten svensk minoritet (79 personer år 2008) försvann då Finby kommun i sydvästra Finland inkorporerades med helfinska Salo stad 2009. Den svenska majoriteten i östnyländska Pernå kommun blev minoritet i staden Lovisa, medan den finska majoriteten i Pojo kommun får se sig som minoritet i staden Raseborg, tidigare Ekenäs. (Herberts, 2013)

De tre sista enspråkiga svenska kommunerna på fastlandet, österbottniska Korsnäs (ofta utsedd till "världens svenskaste kommun"), Närpes stad och Larsmo avstod frivilligt från sin enspråkiga status 2015. Helt frivilligt var dock inte beslutet, eftersom ett tillägg till språklagen gav ökade statsandelar till kommuner som blev tvåspråkiga. De 16 kommunerna på Åland, Mariehamn och 15

små skärgårdskommuner bibehåller sin enspråkiga svenska status oberoende av andelen finskspråkiga, eftersom Åland är ett enspråkigt svenskt landskap. (Självstyrelselag för Åland, 1991).

En kommun på fastlandet är tvåspråkig om minst 8 procent, eller 3 000 personer, talar det andra nationalspråket som modersmål. Man utgår från den individuella språkregistreringen och därför kan även språkgränser förskjutas då det demografiska underlaget förändras. Om minoritetens andel sjunker till 6 procent eller färre blir en tvåspråkig kommun enspråkig. (Språklag, 2003). Enligt lokala beslut kan dock den tvåspråkiga statusen behållas på frivillig basis. Det skedde i Lojo 1997, då staden och landskommunen med samma namn fusionerades. (Finlands kommunförbund, Lojo stad).

	2008	2010	2016
Tvåspråkig kommun med FINSK majoritet	21	18	18
Tvåspråkig kommun med SVENSK majoritet	22	13	15
Enspråkig FINSK kommun	353	290	264
Enspråkig SVENSK kommun (på fastlandet)	3	3	-
Enspråkig SVENSK kommun (Åland)	16	16	16
TOTALT	415	340	313

Tabell 1: Kommunernas språkstruktur i Finland, åren 2008, 2010 och 2016

Källa: Finlands kommunförbund.

Man har alltså rätt att förvänta sig att kommunala myndigheter skall se till att kommunens språkliga struktur beaktas i allt beslutsfattande och att invånarna, oberoende av språk, skall få sina behov av offentlig service tillgodosedda på sitt eget språk, finska eller svenska. Där den demografiska basen är betryggande tvåspråkig fungerar även tvåspråkigheten om inte per automatik, men i alla fall långt tack vare sin egen tyngd. Enligt Språkbarometern (Herberts, 2009, 2013), som mäter hur de lokala språkminoriteterna i landets tvåspråkiga kommuner upplever att den kommunala och statliga servicen fungerar för den lokala minoriteten, fungerar tvåspråkigheten i praktiken om minoriteten uppgår till minst 25–30 procent. Detta gäller den svenskspråkiga minoriteten. De finskspråkiga upplever att de i regel får service på sitt modersmål, oberoende av gruppens storlek, även om de kan känna ett visst främlingskap som inflyttare med en dominerande svensk social och politisk kultur. För svenskspråkigas möjligheter att få service på sitt språk har andelen svenskspråkiga större betydelse än det absoluta antalet.

I kommuner, där den svenskspråkiga minoriteten uppgår till en tredjedel

är arbetsmarknaden tvåspråkig, umgängesformerna tvåspråkiga, man både ser och hör det andra språket frekvent, och man skiljer sig inte ur mängden om man begär service på sitt språk. Ungefär hälften av finlandssvenskarna (inkl. ålänningarna) lever som lokal majoritet, medan hälften lever som lokal minoritet, vilket naturligtvis i praktiken betyder att både trycket att även behärska finska och möjligheterna att få service på svenska högst varierar.

En skarp kontrast till den väl reglerade tvåspråkigheten inom kommun och stat är den privata sektorn. Språklagen reglerar företagens verksamhet endast marginellt, något som kännetecknar språklagar världen över. Det finns regelverk med tanke på konsumenterna, såsom instruktionsböcker och varudeklarationer som bör finnas till hands på konsumentens språk. Även fackliga avtal och varningsskyltar bör beakta arbetstagarnas språk. Men i övrigt är fältet fritt. Den privata sektorn, även inom handeln, kan själv välja sin språkpolitik. Att inte ha en språkpolitik blir därför också ett val i en flerspråkig omgivning. Ofta är gamla lokala företag, som är väl integrerade på hemmaplan, väl anpassade till den lokala språkstrukturen, när det gäller personal, skyltning och annonsering.

Stora nationella och internationella kedjor har emellertid svårigheter med att ha lokala särlösningar, eftersom utställningsmaterial, skyltar och reklamtidningar sällan produceras lokalt. Det är inte ovanligt att företag som enspråkigt etablerat sig i en tvåspråkig omgivning efterhand anpassar sig till kundernas behov.

Språklandskapet Sverige

Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk infördes den 1 januari 2010 och ger de nationella minoriteterna (judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar) ett grundskydd och stöd för att minoritetsspråken skall främjas och utvecklas och att kulturen utvecklas och bevaras. (Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk, 2009) Utöver detta grundskydd finns särskilda rättigheter för samiska, finska och meänkieli i speciella förvaltningsområden. Där skall minoriteterna kunna använda sitt språk i både muntlig och skriftlig kontakt med myndigheter. Förvaltningsmyndigheterna måste se till att det finns språkkunnig personal och att det erbjuds barn- och äldreomsorg på minoritetsspråken. (Nationella minoriteter, 2016) Antalet kommuner med erkända minoritetsspråk har ökat efterhand och 2015 ingick 59 kommuner i det finska förvaltningsområdet, 19 kommuner i det samiska och sex kommuner i meänkieli förvaltningsområdet. (minoritet.se).

Umeå ingår numera i två förvaltningsområden, såväl det samiska som det finska. Man kunde därför förvänta sig att samiska och finska skulle finnas i

språklandskapet, åtminstone i och utanför kommunala serviceinrättningar. I en Linguistic Landscape-studie, som gjordes våren 2016 i Umeå, med fokus på samiskan och finskan konstateras i de preliminära resultaten att engelska och svenska förekommer på samma hierarkiska nivå, åtminstone inom den privata, kommersiella sektorn, medan finska kan förekomma i vissa sammanhang och samiska förekommer ytterst sparsamt. Studien omfattade 200 foton (december 2015–mars 2016) av offentliga och privata skyltar, reklam och graffiti, såväl permanent som tillfällig skyltning. En del bilder togs även inomhus, t.ex. i bibliotek och föreningslokaler. (Cocq et al, 2016)

Under de senaste decennierna har språklandskapet förändrats i de kommuner, som hör till förvaltningsområdena, men dock tämligen begränsat, ofta med fokus endast på ortnamnen och i mindre utsträckning på väg- och gatuskyltar och endast marginellt inom den privata sektorn, Haparanda möjligen undantaget.

Umeå kommun är alltså förvaltningsområde för samiska, och finska, vilket innebär att samiska och finska språken och kulturerna har ett förstärkt skydd enligt lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Det innebär att kommunen fortlöpande arbetar med att främja och synliggöra och sprida kunskap om de lokala minoritetsspråken och minoritetskulturerna. Samiska veckan i Umeå och samiska inslag under kulturhuvudstadsåret kan ses som exempel på detta. Men det är endast temporärt det samiska finns i gatubilden. Noterbart är att på Umeå stads hemsida erbjuder information på samiska och finska i första hand, men även engelska, franska, arabiska, somaliska, farsi och sorani. (Umeå stad).

I språklagen, som trädde i kraft den 1 juli 2009 anges svenska som huvudspråk. Svenska anges som officiellt språk för Sverige i "internationella sammanhang". Anledningen att man lagstodgade svenskans officiella ställning, trots att det i praktiken bara handlade om en kodifiering av vad som redan gällde, var bland annat att man har upplevt det otillfredsställande att svenskan har en ställning som är mindre officiell än de officiella minoritetsspråken. Bestämmelserna i språklagen är utformade så att den skall värna både det svenska språket och den språkliga mångfalden i Sverige. (Språklag, 2009). Enligt den parlamentariska språkkommittén måste svenskan stärkas så att engelskan inte tar över inom handel och forskning.

Enligt Piller (2003) har användningen av engelska i icke engelsktalande miljöer i kommersiella sammanhang sällan ett informationsvärde, utan engelska används snarast för att ge ett intryck av att man är modern, internationell, sofistikerad och underhållande.

Empiri

De metodologiska problemen med Linguistic Landscape-undersökningar påminner i hög grad om problem med innehållsanalyser av skriftliga handlingar. Även om en fullständig täckning av allt innehåll är fullt möjligt, som att samtliga synliga objekt noteras, betyder detta ingalunda att läsaren eller flanören har samma perspektiv och noterar samma saker som man gör i en noggrann dokumentation. Innehållsanalyser av olika dokument eller LL-undersökningar mäter inte nödvändigtvis erfarenhet eller känslor hos åskådaren eller konsumenten.

Olika betraktare ser olika saker i det språkliga landskapet. Skillnaden mellan en neonskylt och en meny utanför en restaurang i form av synlighet och storlek är uppenbar. Olika målgrupper har olika ingångar. Naturligtvis är det också klart att inte all information är avsedd för alla besökare. Några budskap är endast för fotgängare, andra för bilister, en del för kunder, några för utländska besökare och andra riktar sig endast till någon mindre målgrupp av lokalbefolkningen. Förbipasserande brukar inte läsa alla tecken på en viss gata, men en sociolingvist kan göra det för forskningsändamål.

I vår studie avfotograferades alla skyltar och all offentlig text, både permanenta och temporära visuella budskap i vissa centrala, men avgränsade offentliga rum. Alla meddelanden klassificerades. Vanligtvis noterades ett objekt per institution, (jmf Cenoz & Gorter, 2006) men då olika slag av information kunde noteras (namn, adress, öppettider) eller temporär skyltning (reklam, evenemang) togs flera objekt med. Metoden förefaller enkel och okomplicerad, men subjektiva gränsdragningar är ofrånkomliga.

Vasa (på finska Vaasa) har cirka 68 000 invånare varav 69 procent är finskspråkiga och 22 procent svensktalande. Med sina 13 000 studenter är Vasa också en livlig studentstad. Vasa är också en för finländska förhållanden tämligen internationell stad. (Vasa stad, 2016) Som flanör i vilken finländsk tvåspråkig stad som helst blir man snabbt medveten om de två officiella språken och vilket språk som är lokalt majoritetsspråk och vilket som är minoritetsspråk. Gatuskyltarna och offentliga informationstavlor ger besked.

En ökning av engelska i gatubilden i Vasa torde vara uppenbar. För den sjätte nordiska tvåspråkighetskonferensen 1990 genomförde fotograf Gunnar Bäckman en fotoutställning om det språkliga landskapet i Vasa. Han fann då ytterst få engelska eller trespråkiga skyltar (Bäckman, 1990). Det är uppenbart att vi kan notera en anmärkningsvärd ökning av det engelska inslaget.

Det verkar som engelska används i stället för tvåspråkiga lösningar, särskilt i restauranger och klädbutiker. I stället för att använda *Ale/Rea* (*Alennusmyynti/Realisation*) som tidigare, i dag verkar det vanligare att använda bara *Sale*.

Andra exempel inom den privata sektorn på engelsk reklam är *New Terrace Open*, *Fashion Report*, *Easy Living* och *Shopping Sunday*. Ett antal relativt ny-startade företag har engelska namn: *Office Sportsbar*, *Final Contact*, *Ladyslim*, *Hair Company*, *Lady Line*, *Exclusive Women Sports Club*, *Rock Jet* och *Fontana Night Club* samt kollektivtrafikens *Bus-stop!*

Språklandskapen Vasa och Umeå 2016

I den fotosafari som företogs sommaren 2016 fotograferades 140 objekt i Umeå. Det rumsliga området bestod av Kungsgatans gågata i centrala Umeå samt det då nyöppnade köpcentret *Avion*, söder om centrum. I Vasa avfotograferades 130 objekt i liknande miljöer, gågatan Hovrättsesplanaden samt affärsområdet Stenhaga (med en mindre galleria) några kilometer norr om centrum. Båda miljöerna präglas av affärer, varuhus och köpcentra, medan andelen offentliga inrättningar är relativt få, även om de finns. Gatuskyltar, trafik- och parkerings-skytning togs även med, vilket ju är en del av myndigheternas lokala informationsplikt och borde följa det språkliga regelverket.

	Offentliga sektorn	Privata sektorn
VASA		
Endast FINSKA	10	23
FINSKA och SVENSKA	82	46
FINSKA och ENGELSKA	0	6
FINSKA, SVENSKA och ENGELSKA	8	14
Endast ENGELSKA	0	11
Totalt	100 (24)	100 (106)
UMEÅ		
Endast SVENSKA	92	54
SVENSKA och ENGELSKA	4	20
Endast ENGELSKA	4	26
Totalt	100 (25)	100 (115)

Tabell 2: Det språkliga landskapet i centrala Vasa och Umeå, 2016.

Precis som 2010 fungerar den visuella offentliga tvåspråkigheten nästan klanderfritt. Några skyltar var dessutom trespråkiga, med engelska som tredje språk. Tre skyltar av 24 var dock enspråkigt finska. Det empiriska underlaget för den offentliga skytningen var också begränsat i Umeå, 25 objekt. Enspråkigt svenska skyltar dominerade klart, endast en svensk/engelsk och en enspråkig engelsk skylt kunde noteras.

Foto 1: Vasa – English only!

Foto 2: Vasa – Tvåspråkigt, men inte samma budskap.

Den privata sektorn uppvisade helt förväntat en större bredd i en större andel engelsk skyltning. Här är även antalet observationer betydligt större, ungefär etthundra. I den officiellt tvåspråkiga staden Vasa var hälften av de kommersiella skyltarna föredömligt tvåspråkiga, med finska och svenska, oftast i nu nämnd ordning. Knappt en av fyra kommersiella skyltar var enspråkigt finska. Sammanlagt 11 procent av skyltarna var enspråkigt engelska, medan engelska och finska samsades något mera sällan (6 procent) och hela 14 procent var trespråkiga: finska, svenska och engelska. Ingen skylt var enspråkigt svensk. Det betyder att 89 procent av de kommersiella skyltarna hade finska inslag, 60 procent svenska och 31 procent engelska, då ju språken inte utesluter varandra.

I enspråkiga Umeå (dock med officiella minoritetsspråk) var drygt hälften av objekten eller skyltarna enspråkigt svenska, medan lika stor andel hade endast engelska (26 procent) eller även svenskt inslag (24 procent). I Umeå hade således 74 procent av de kommersiella skyltarna svenska inslag, medan 46 procent hade engelska inslag.

Vår hypotes, att engelskan kunde förväntas ha en större närvaro i Vasa får inte stöd av empirin. Engelska verkar inte ha ersatt de nationella språken som ett lingua franca. Engelskan förefaller inte att ersätta de lokala språken, utan

Foto 3: Vasa – Översättning till svenska, ibland blir inte allt korrekt

kommer snarare som ett komplement till de lokala språken, speciellt inom vissa affärsdomäner.

I den enspråkigt svenska kontexten, det vill säga i Umeå, verkar däremot engelskan oftare manövrera ut det lokala språket, det gäller inte minst nyöppnade affärer i *Avion*. Samtidigt är det intressant att notera att köpcentret ligger vägg i vägg med Ikea, som har en enspråkig helsvensk profil. Speciellt inom klädmodebranschen och inom hemelektronik anammar man lätt engelska uttryck. Flera svenska och norska kedjor med verksamhet i många länder använder samma engelska reklam i såväl Vasa som Umeå utan att nödvändigtvis vika för de lokala språken.

Mångspråkighet inom företag

Den officiella tvåspråkigheten är tämligen strikt reglerad. Inom detaljhandeln har man, som vi sett, en betydligt större valfrihet. Hur betar sig då lokala företag med internationella förgreningar? Vi har valt att studera hur några företag i Vasa tacklat utmaningen. Det första företag som studerats är den numera internationella teknologikoncernen Wärtsilä (Malkamäki & Herberts, 2014). Wärtsilä levererar kraftlösningar för marin- och energimarknader till närmare 70 länder. Företagets viktigaste bas är Vasa och där har man länge fungerat på två språk. Svenska och finska har av tradition varit naturliga kommunikations-

Foto 4: Umeå – ett undantag, en riktig svensk lokal affär

Foto 5: Umeå – ologisk tvåspråkighet

Foto 6: Umeå – Tvåspråkigt, med tydligt huvudspråk.

Foto 7: Umeå - Överflödigt uttalsövning?

språk på olika nivåer inom företaget, eftersom personalen även rekryterats i genuint tvåspråkiga regioner.

I dag när Wärtsilä är en internationell operatör, räcker det naturligtvis inte med de två nationella språken. Liksom många andra företag har Wärtsilä gått in för att ha ett gemensamt språk för koncernen, engelska. Man skulle kunna kalla detta för en aktiv språkplanering, men det är det inte. Man kan snarare säga att man skapat normen att engelska skall användas som gemensamt språk. Det innebär att kunskaper i engelska i praktiken är en kompetens man förutsätter av personal, speciellt de som skall ha kontakt med olika enheter inom koncernen. I stället för att göra en kvantitativ enkät med ytliga frågor, och förmodligen låg svarsprocent, valde vi att intervjua ett antal anställda, med olika funktioner inom koncernen, men även med olika språklig bakgrund. Även om studien inte gör anspråk på att vara helt representativ växer det ändå fram en bild av hur vardagen ser ut i ett mångspråkigt företag. Malkamäki intervjuade ett tjugotal personer: assistenter, montörer, ingenjörer och anställda vid *Shared Service Center*, en enhet som globalt handhar ekonomifunktioner för alla enheter, med 24 olika språk. Bara detta faktum visar ju att engelskan inte slagit ut de nationella språken, även om engelskan är det gemensamma språket inom koncernen. Principen är att alla dokument som skall vara tillgängliga för kolleger, även långt utanför Finlands gränser, görs på engelska. Även om mötesspråket vid enheterna i Vasa kan vara finska eller svenska, eller ibland både finska och svenska, skrivs protokollen på engelska. Även när kolleger med samma språk kommunicerar via e-post gör man det på engelska, om informationen är av den arten att också andra i företaget skall ta del av informationsutbudet.

Våra intervjuer visar att den språkliga flexibiliteten är utbredd och att även språktoleransen växer i en flerspråkig organisation. Naturligtvis sköts den interna informationen till anställda i Finland på finska, svenska och engelska. Eftersom man har egen terminologi och egen "Wärtsilä-jargong" sköts informationen oftast av informatörer som själva skriver på tre språk, i stället för att ha någon utomstående översättare. Informationsfilmer om säkerheten för de anställda görs på de anställdas språk, eftersom man även vill förmedla en närhet och en känsla. Effekten blir bättre om man då använder de anställdas språk för emotioner, oftast modersmålet.

Olika avdelningar har varierande umgängeskulturer och traditioner. Hela atmosfären präglas dock av en öppenhet och en inbyggd flexibilitet. Så kallat small talk vid kaffeborden kan variera beroende på vilka som råkar vara på plats. Finns det en osäkerhet eller om nya deltagare kommer in byter man ofta språk. Det gemensamma språket, engelska, finns i regel som en möjlig resurs.

Men det är klart att språket är mera än ett kommunikationsmedel och språkmöten är också kulturmöten. Kunskaper om olika kulturer är minst lika viktiga som språkkunskaper i mötet med andra nationer.

En viktig poäng är att kunden om möjligt skall mötas på kundens språk. I Europa är det inte alltid naturligt att använda engelska, något vi nordbor dessvärre ofta tror. Behovet av kunskaper i tyska, ryska, spanska, franska, italienska och så vidare kvarstår. Att lära sig grunderna i kundens språk ses som artigt och skapar ofta bättre förutsättningar för goda affärer.

Behovet av kunskaper i engelska är givet, men utöver det behöver företag kunskaper även i andra språk. Samtidigt visade studien att engelskan inte hotar de lokala språken, de används också på ett naturligt sätt, även om engelska används inom vissa av företagets interna domäner. Förmågan att förstå ett språk är mycket större än förmågan att uttrycka sig på ett språk. Därför kan också situationer där var och en talar sitt eget språk fungera utan större problem. Flerspråkighet, inte en- eller tvåspråkighet, är en nyckel till fungerande kommunikation.

Sammanfattning

De tämligen begränsade empiriska undersökningar som ovan relaterats till pekar i samma riktning. Engelskan har blivit allt viktigare i den kommersiella sektorn, med allt fler företag som väljer att namnge produkter, kampanjer och även företagsnamn på engelska. Man utgår, speciellt inom modebranschen från att det går att kommunicera med kunderna på engelska. De stora globala kedjorna visar vägen, och de mindre nationella och lokala företagen hakar på. Även företag med internationella kontaktytor använder allt oftare engelska som det gemensamma språket, för dokumentation och kommunikation internt mellan olika enheter inom företaget, även om man så långt det är möjligt försöker kommunicera med leverantörer och kunder på deras språk.

Leder då denna anglifiering till att de lokala språken är hotade? Man kan förvisso se början till en domänförlust om de lokalt använda språken ersätts av engelska eller något annat världsspråk. Ännu förefaller det dock som om engelskan närmast skulle vara ett komplement som reklamspråk, där vissa begrepp återkommer (*sale, fashion, offer etc.*). Det ger en internationell dimension åt produkten och företaget. Dessutom är det enklare med tanke på marknadsföringen att ha samma språkkoncept i olika språkmiljöer. Även lokala företag hakar ibland på trenden, inte minst med engelska företagsnamn. Vår jämförelse av Vasa och Umeå visar att det engelska inflytandet snarare är starkare i Umeå än i Vasa.

Engelska är det gemensamma språket inom den finländska, numera inter-

nationella koncernen Wärtsilä. Men de lokala språken lever vidare som informella språk vid kaffebord, i informella sammankomster och även på möten, trots att alla dokumentation av vikt görs på engelska. Domämförlusten gäller således främst företagets egen interna kommunikation kopplad till vissa rutiner och vissa.

Framtiden för Österbotten och Västerbotten i världen går i första hand via engelskan, men behöver inte hota de lokala språken. Framtiden ligger inte i *English only*, utan i en levande, flexibel mångspråkighet på individ- och samhällsnivå.

Summary

In this study the linguistic landscapes in one Finnish bilingual city (Vaasa/Vasa) is compared with one monolingual city in Sweden (Umeå). The aim was to compare the impact of English especially in the private sector (shops, ads and storefronts). Although one may assume that English could be more frequent in a bilingual settings, as a lingua franca, overruling the two local languages, the impact of English seems to be as strong in a monolingual environment due to international brands and English as the language of fashion.

According to language usage interviews at a global company in Vaasa/Vasa (Wärtsilä) with English as the official language the national languages (Finnish and Swedish) do not seem to be threatened. Finnish and Swedish are frequently used at the local level although all official documents and written communications are in English. Meetings may be bilingual and even trilingual, although the documentation is in English.

Kjell Herberts är pol.lic. med sociologi som huvudämne. Han är forskare vid Institutet för samhällsforskning vid Åbo Akademi i Vasa. Herberts har under flera decennier ansvarat för opinionsundersökningar bland finlandssvenskarna.

Litteratur och källor

- Backhaus, P. 2007, *Linguistic Landscapes. A Comparative Study of Urban Multilingualism in Tokyo*, Clevedon: Multilingual Matters.
- Bäckman, Gunnar, 1991, *Tvåspråkigheten porträtterad, Österbotten, Svensk-Österbottniska Samfundets årsbok 1991*, Vasa.
- Annual Report*, 1974, Ottawa: Commissioner of Official Languages.
- Cenoz, J & D. Gorter, 2006, Linguistic landscape and minority languages, *The International Journal of Multilingualism* 3: 67-80.
- Cocq, Coppélie et al, 2016. *Vårt språkliga landskap*. www.humlab.umu.se
- Finlands kommunförbund, www.kommunerna.net
- Gorter, Durk. (ed.) 2006, *Linguistic Landscape: A New Approach to Multilingualism*, Clevedon: Multilingual Matters.
- Herberts, Kjell, 2009, *Service på svenska och finska – ett medborgarperspektiv*, Språkbarometern 2008. Vasa: Samforsk, Åbo Akademi.
- Herberts, Kjell, 2013, *Service på svenska och finska – i minoritetsperspektiv*, Språkbarometern 2012, Vasa: Samforsk, Åbo Akademi, Vasa 2013
- Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk, 2009. *Svensk författningssamling 2009:724*.
- Landry, R. & R.Y.Bourhis, 1997, Linguistic landscape and ethnolinguistic vitality. *Journal of Language and Social Psychology* 16, 1997
- Lojo stad, www.lohja.fi
- Malkamäki, Anni & Kjell Herberts, 2014, *Case Wärtsilä, Flerspråkighet i arbets-situationer*, Vaasa: Vaasan yliopiston julkaisuja, Selvityksiä ja raportteja 194. minoritet.se, www.minoritet.se
- Nationella minoriteter*. (Annonsbilaga till Dagens Nyheter, 25.8.2016) Länsstyrelsen i Stockholms län & Sametinget.
- Piller, Ingrid, 2003, Advertising as a Site of Language Contact, *Annual Review of Applied Linguistics (2003)* 23, 170-183, Cambridge University Press.
- Samisk språklag 15.12.2003/1086 www.finlex.fi
- Shohamy, Elana, Eliezer Ben-Rafael & Monica Barni, (eds) 2010, *Linguistic Landscape in the City*, Clevedon: Multilingual Matters.

Självstyrelselag för Åland, 16.8.1991/1144 www.finlex.fi

Språklag, 6.6.2003/423 www.finlex.fi

Språklag, 2009, Svensk författningssamling 2009:600.

Umeå kommun www.umea.se

Vasa stad www.vaasa.fi

Sökord: tvåspråkighet-flerspråkighet-mångspråkighet, språklandskap – linguistic landscape, språkstruktur, Vaasa/Vasa, Umeå

Bibliografiske oplysninger

Herberts, Kjell, 2017: Flerspråkighet eller English only? – Om språklandskapen Vasa och Umeå. I: Torbjørg Breivik (red.). *Sprog i Norden 2017*, s. 39-54.

<https://tidsskrift.dk/sin/index>

©Forfatterne og Netværket for sprognævnene i Norden

Transspråkande i ett multimodalt, teckenspråkigt tvåspråkigt klassrum

Camilla Lindahl

I den här artikeln diskuteras vilken roll så kallat transspråkande har för elever som lär sig naturvetenskap på både teckenspråk och skriven svenska. Gruppen som studeras använder båda språken som resurs i sina resonemang. Språkväxlingar sker spontant men används även som pedagogiskt verktyg. Dessutom visar det sig att resonemangen kring naturvetenskapliga fenomen och processer på teckenspråk till mycket stor del bidrar till det gemensamma meningsskapandet. Detta ger oss en grund att ifrågasätta fokuseringen av att ha ett tecken för varje naturvetenskapligt begrepp. Istället bidrar användningen av hela språkrepertoaren, inte minst det visuellt orienterade teckenspråket, kraftfullt till att driva klassrumsdialogen i naturvetenskapsorienterade ämnen (NO) framåt.

1. Inledning

Jag baserar den här artikeln på min avhandling (Lindahl 2015) och vill inledningsvis nämna att jag inte är språkvetare eller språkdidaktiker, utan mitt område är naturvetenskapsämnenas didaktik. Däremot är naturvetenskapliga ämnen och naturvetenskapligt språk tätt sammanväxta; det går inte att hålla isär dem. Det innebär således att didaktiska studier i naturvetenskap alltid, direkt eller indirekt, berör språk.

Lärande i naturvetenskap innebär till en stor del att lära sig förstå, och använda, ett ämnesspecifikt språkbruk. Naturvetenskapligt språkbruk är känt för att vara avskalat och informationstätt. Senare studier både visar och diskuterar problematiken i lärande av naturvetenskap (se till exempel Nygård Larsson 2011; Schleppegrell 2004). Eleverna behöver ofta stöttning i att växla över från ett vardagligt språkbruk till ett språkbruk där naturvetenskapliga begrepp och termer används.

2. Tvåspråkig undervisning i naturvetenskap

Då lärandet i naturvetenskap i hög grad präglas av att utveckla ett naturvetenskapligt språkbruk, innebär det ofta en extra stor utmaning för elever som lär sig ämnet på sitt andraspråk. Det handlar ofta om att de saknar vissa språkliga delar, som väsentligt bidrar till förståelsen av det naturvetenskapliga språkbruket (se till exempel Hägerfelth 2004; Lindberg 2006).

Medan stöttning och dialogisk undervisning gynnar alla elever är den typen av undervisning än mer fördelaktig för dem som lär sig på sitt andraspråk (Haneda & Wells 2010). De visar också att möjligheten för eleverna att sitta tillsammans med klasskamrater med samma modersmål stärker dem både kunskapsmässigt och språkligt. En dynamisk användning av flerspråkighet i undervisningen har således visat sig vara ett betydelsefullt pedagogiskt verktyg.

Begreppet transspråkande (*translanguaging* på engelska) används av till exempel Garcia (2009) när flerspråkigas användning av hela sin språkliga kompetens beskrivs som en fri växelverkan mellan språken utan någon tydlig struktur för när och hur språkväxlingarna sker. De olika språk som de flerspråkiga har tillgång till ses här inte som separata system utan som en samlad resurs, och de olika språken interagerar med varandra. Här utgår man från språkets användning som en handling, vilket framhävs av det andra ledet i termen, det vill säga *transspråkande*. Wei (2011) menar att användning av en bred språkrepertoar genom dynamiska och fria språkväxlingar ger flerspråkiga ett större handlingsutrymme i deras resonemang, och dialogen drivs därmed framåt.

Döva och hörselskadade elever som är teckenspråkiga tvåspråkiga¹ lär sig ämnet både på teckenspråk och på skriven svenska. Vi vet ganska mycket om hur de här eleverna utvecklar sin tvåspråkighet genom undervisning på teckenspråk. Dessa två språk samspelar i skolvardagen, till exempel när texter i skrift diskuteras på teckenspråk eller tvärtom – man diskuterar på teckenspråk hur det skrivs på svenska. Samtidigt som båda språken är naturliga språk skiljer de sig åt i några avseenden. Medan det skrivna språket strukturellt är linjärt och sekventiellt är teckenspråk inte bara simultant utan även visuellt-gestueellt med möjlighet att utnyttja det spatials utrymme. Följaktligen kan vi betrakta den här typen av flerspråkighet inte bara som en dynamisk användning av tillgängliga språk utan även som multimodal.

Vår kunskap om hur de båda språken används i en teckenspråkig tvåspråkig NO-undervisning är ganska begränsad. Vissa studier inom fältet lärande och undervisning i naturvetenskap för döva och hörselskadade elever problematiserar avsaknaden av tecken för vissa naturvetenskapliga begrepp (se till exempel Lang, LaPorta Hupper, Monte, Brown, Babb & Scheifele 2006), och följaktligen skapades databaser med naturvetenskapliga tecken. Roald (2002) betonar i sin studie att tecknen för de naturvetenskapliga begreppen inte kan stå för sig själva om eleverna ska lära sig naturvetenskap. Han menar att re-

---

1 Givetvis är det möjligt att döva och hörselskadade är flerspråkiga, men i undervisningen gäller det nationella teckenspråket och det nationella talade språket, oftast i skriven form, och därmed kallar jag det för teckenspråkig tvåspråkighet.

sonemang kring naturvetenskapliga begrepp istället kräver ett utnyttjande av hela den teckenspråkiga repertoaren.

Givet att undervisning i naturvetenskap i sig själv är multimodal med modeller, illustrationer och tabeller och att det växlas mellan det vardagliga och det naturvetenskapliga språkbruket, ställs frågan hur de olika språkliga resurserna tillsammans med andra modaliteter används i klassrumsinteraktionen och därmed bidrar till det gemensamma meningsskapandet. Min avhandling (Lindahl 2015) syftar övergripande till att öka vår kunskap om gemensamt meningsskapande i en teckenspråkig tvåspråkig NO-undervisning, och artikeln koncentrerar sig på transspråkande i den teckenspråkiga klassrumsdialogen.

3. Studera dialog i ett teckenspråkigt tvåspråkigt klassrum

Den teckenspråkiga klassrumdialogen i ett tvåspråkigt NO-klassrum studerades för att söka svar på frågor bland annat om, och i så fall hur, det visuella, gestuella och spatiala teckenspråket kompletterar det skrivna språket i de naturvetenskapliga resonemangen och därmed bidrar till det gemensamma meningsskapandet.

Meningsbärande språkbruk inom naturvetenskap, liksom inom andra sociala grupper, utvecklas när gruppens medlemmar kommunicerar med varandra. Språket, tillsammans med andra tillgängliga modaliteter, utgör då en semiotisk resurs inom det här sociala sammanhanget. Med ett multimodalt socialemiotiskt perspektiv intresserar man sig för hur användningen av språk och andra modaliteter bidrar till meningsskapandet inom en viss social grupp. (Kress 2010; van Leeuwen 2005). I den här studien studeras de teckenspråkiga tvåspråkigas utnyttjande av den tillgängliga språkliga repertoaren när gruppen resonerar kring naturvetenskapliga begrepp, termer eller processer. Relationen mellan språkanvändningen i gruppens resonemang och den naturvetenskapliga mening som skapas i klassrumsdialogen analyseras och diskuteras.

I den här studien filmas 17 NO-lektioner under en period på två månader. Den studerade gruppen består av två lärare samt åtta elever i åldern 13–15 år. Samtliga i gruppen är döva och teckenspråkiga tvåspråkiga. Eftersom studien avser att studera teckenspråkig klassrumsdialog krävs det att deltagarna ser varandra, vilket i sin tur kräver teknik som filmar alla framifrån. Tre kameror ställdes i vinkel mot varandra så att alla eleverna i gruppen, som satt i en U-form, och lärarna syns i bild. Lärarna, här kallade för Lars och Lisa, turas om att leda lektionerna. Den andra läraren sitter då i ett hörn eller bland eleverna.

Transkribera teckenspråkig dialog

Teckenspråk saknar en skriven form, varför den här studien inspirerats av teckenspråkslingvistikens system för transkription av teckenspråk och kombinerat det med vanliga översättningar från teckenspråk till skriven svenska. Systemet används som verktyg för att lyfta fram sekvenser i den teckenspråkiga dialogen som tydligast kan ge svar på studiens frågor. Övrig teckenspråkig text översätts till skriven svenska.

Det är några kategorier inom teckenspråk som huvudsakligen lyfts i transkriptionssystemet för den här studien. En av kategorierna är så kallade fasta tecken. Dessa tecken är lexikala och kan sägas motsvara ett tecken – ett ord på det talade språket. Tecken inom den här kategorin kan samlas i ett lexikon. Handbokstavering och bokstaverade tecken är en annan kategori av tecken som lyfts här. Termer handbokstaveras antingen som ett tecken eller med syfte att visa hur de stavas. I vissa avseenden kan handbokstaveringar betraktas som ett lån från det svenska språket. Tecken kan, precis som vissa ord i det talade språket, vara sammansatta. Då är det två tecken, till exempel ett fast tecken och ett bokstaverat tecken, som sätts ihop. En mycket stor kategori tecken inom teckenspråk kallas för avbildande tecken. Med dessa tecken, som inte är lexikala, beskrivs storlek och form, förflyttning och läge. Inom den här kategorin kan de olika teckenformerna i det visuella-gestuella och spatialspråket sammankopplas i ett nästan oändligt stort antal olika kombinationer. I transkriberingen markeras dessa kategorier på följande sätt:

- [TERM]; [TERM¹] står för fasta tecken där numreringen anger variationer av tecken.
- [b-TERM] står för handbokstaverade eller bokstaverade tecken.
- [TERM][TERM]; [b-TERM][TERM]; [TERM][b-TERM] står för sammansatta tecken.
- **Termer i fet stil** står för avbildande tecken.

4. Identifiering av naturvetenskapliga begrepp genom transspråkande

Med en serie utdrag från en lektion illustreras och beskrivs här hur såväl lärare som elever använder sin språkliga repertoar, som karaktäriseras av språkväxlingar i ett steglöst kontinuum.

Utdrag från lektionen illustrerar hur avbildande tecken tillsammans med handbokstavering och fasta tecken bidrar till att skapa mening kring ett naturvetenskapligt begrepp. Utdraget illustrerar även hur det gemensamma meningsskapandet kring ett begrepp växer fram och att processen utmanas när

det visuellt-gestuellt orienterande teckenspråket relateras till hur naturvetenskapliga begrepp definieras på det talade språket i skriven form.

Orientera sig fram genom dialog

Läraren Lars håller i några lektioner som handlar om olika energiformer och energiomvandlingar. I den här lektionen kommer han fram till begreppen lägesenergi, rörelseenergi och elastisk energi.

Lars	Nu kan vi börja. Nytt här (<i>pekar på tavlan</i>), det finns olika energiformer och vi pratade om några av dem igår. Nu kommer vi in på (<i>pekar på ordet "lägesenergi" på tavlan</i>) lägesenergi [LÄGE ¹] [b-LÄGES][ENERGI]. Ja, (<i>pekar på rubriken "Lägesenergi"</i>), lägesenergi [LÄGE ¹][ENERGI]. Det tecknas så, läge [LÄGE ¹] som i en plåtå [PLATÅ], ett läge [LÄGE ²]. Lägesenergi [b-LÄGES][LÄG*][ENERGI]. (<i>Vänder sig mot tavlan, läser texten och pekar på den första raden "Vattnet tar upp strålningen från solen och omvandlar den till värme."</i>) [...] Lägesenergi [LÄGE ¹][ENERGI], vad innebär det? Jo, ett exempel, solen strålar ner till vattnet. Den har sin energi, solenergi, och strålarna träffar vattnet . Vad händer då med vattnet sedan?
Erika	De studsar upp igen.
Lars	Jo, men när strålarna träffar vattnet, vad blir själva vattnet då?
Maja	Strålarna bryts av när de träffar vattenytan.
Alice	De bryts och ändrar riktning.
Lars	Ah, strålar som bryts, det hör till fysiken och om hur ljuset bryts. Men vad vattnet ... vad det leder till ...?

Lars inleder med att presentera begreppet lägesenergi genom att både bokstavera det och visa hur det tecknas. Han fortsätter med att beskriva hur man kan förstå begreppet genom att använda begreppet plåtå som exempel. Lars använder solen som utgångspunkt för de energiomvandlingar som krävs i processen fram till lägesenergi.

Eleverna har svårigheter att hänga med i Lars resonemang. De förstår inte vart han vill komma och fokuserar felaktigt på ljusets brytning när solens strålar träffar vattnet. Lars uppmärksammar detta och styr om riktningen på elevernas resonemang.

Det första utdraget illustrerar ett mycket vanligt fenomen i många klassrum, nämligen att eleverna ofta har svårt att följa lärarnas resonemang och förstå vart läraren vill komma.

Några turer senare förstår eleverna att de istället ska fokusera på vattnet, vilket blir uppvärmt av solstrålarna och ångas upp:

Erika	Det ångar upp.
Julia	Det ångar.
Lars	Upp till molnen, ja. Och...
Erika	Det ångar upp till molnen och sedan regnar det.
Katrin	Destillation [b-DESTILLATION].
Lars	Just det, det går runt. Men strålarna, sol...
Katrin	Är det destillation [b-DESTILLATION]?
Lars	Njae, destillation [b-DESTILLATION] är när man renar vattnet, separerar smuts från vattnet.
Alice	Jaha! Strålningen... <i>(Räcker upp handen. Alice försöker säga strålning och räcker upp handen igen tre gånger medan Katrin, Lisa och Lars diskuterar.)</i>
Katrin	(Min förälder) sa att destillation [b-DESTILLATION] är det där med ångan som går upp till molnen, regnar och går upp igen, eller var det raffin [b-RAFFIN]...?
Lisa	A... Nej, det är avdunstning [b-AV][DUNSTNING], [b-AVDUNSTNING].
Katrin	Det är något med destillation [b-DESTILLATION] och cykeln upp till molnen, ned igen och så upp och ned igen.
Lars	Ja det där är vattnets kretslopp. Vattnet avdunstar [AVDUNSTNING], det blir nederbörd sedan och det går runt. Men nu pratar vi om energi här, solenergin strålar ner till vattnet och där omvandlas den till värmeenergi. Vad som händer sedan är att den omvandlas till lägesenergi [b-LÄGES][ENERGI] och det betyder att vattnet avdunstar [AVDUNSTNING] till molnen där uppe, det är lägesenergi [LÄGE!][ENERGI] där.

Lars som tidigare styrts om elevernas resonemang mot att istället handla om vattnets förångning ”upp till molnen” tappar dem igen när de går över till ett resonemang kring vattnets kretslopp.

Eleven Katrin prövar sig fram med de begrepp hon stött på tidigare. Hon handbokstaverar ett par begrepp och undrar om dessa passar in i processen för vattnets kretslopp vilken hon illustrerar med avbildande tecken. Den andra läraren Lisa bidrar med begreppet avdunstning och uttrycker sig med både ett sammansatt tecken och handbokstavering.

Medan Lars riktar sitt resonemang mot målet att beskriva begreppet lägesenergi i form av vatten i molnen, spretar elevernas resonemang åt olika håll. Först resonerar eleverna i termer av ljusets brytning i vatten, sedan går de in på vattnets kretslopp och prövar ett par olika begrepp i sammanhanget.

De två första utdragen illustrerar hur såväl lärarna som eleverna orienterar sig fram i det gemensamma meningsskapandet genom dialog. Lars uppmärksammar var eleverna befinner sig i sina resonemang och kommenterar detta samtidigt som han betonar vart han själv vill komma. Utdragen visar även den

språkliga komplexitet som uppstår när det naturvetenskapliga begreppet presenteras och dess innebörd beskrivs.

Begreppet elastisk energi

I följande utdrag, som är en fortsättning på samma lektion som ovan, illustreras det gemensamma meningsskapandet i vilket lärare och elever bland annat resonerar sig fram till innebörden av begreppet elastisk energi. Lars använder sig av en boll som illustration för att förklara lägesenergi, rörelseenergi och elastisk energi.

Lars	Den har alltså potential för att gå ner. Här har den, här är det lägesenergi [b-LÄGES] [ENERGI], det betyder att den väntar på att gå ner. Släpper jag den (<i>handen håller kvar bollen men armen sänks sakta ned mot golvet</i>), då omvandlas det till rörelseenergi. När den träffar golvet (<i>tar bollen under armen</i>) trycks den ihop och fjädrar upp igen , just detta kallas för elastisk [ELASTISK], [b-ELASTISK], elastisk energi [ELASTISK] [ENERGI]. Det är när bollen just trycks ihop och fjädrar tillbaka .
------	--

Även här växlar Lars mellan språken i ett steglöst kontinuum. Begreppet lägesenergi uttrycks bara med ett sammansatt tecken, vilket kan tolkas som att gruppen är färdig med meningsskapandet av dess innebörd. Däremot presenterar Lars här ett nytt begrepp, nämligen elastisk energi. Det gör han genom att både ge tecknet för begreppet, handbokstavera det och illustrera det med avbildande tecken. Det fasta tecknet för elastisk illustreras i figur 1. Händerna förs utåt ett par gånger ungefär som när man drar ut ett gummiband.

Figur 1: Det fasta tecknet för [ELASTISK].

Som illustration för begreppet elastisk energi används dels bollen, dels avbildande tecken. Med de avbildande tecknen illustreras processen då bollen träffar golvet, trycks ihop och fjädrar tillbaka upp igen, se figur 2.

Figur 2: Lars uttryck för "trycker ihop och fjädrar upp igen" med avbildande tecken.

I utdraget nedan illustreras den dialog som sker strax efter det förra. Lars har under tiden upprepat innebörden av begreppen för de olika energiformerna och återkopplar här med bollen som exempel. Här blir det avbildande tecknet för bollens hoptryckning och fjädring istället ett tecken för begreppet elastisk energi.

Lars	Just det, vi pratar om energi, vi föreställer oss energi. Den (<i>pekar på bollen och höjer den ovan huvudhöjd</i>) har just nu lägesenergi [LÄGE][ENERGI]. Släpper jag den (<i>sänker ner bollen</i>) är det rörelseenergi. Träffar den golvet och trycks ihop och fjädrar tillbaka är det elastisk energi [b-ELASTISK] [ENERGI] ... eh, elastisk energi [TRYCKA IHOP-FJÄDRA TILLBAKA] [ENERGI]. Tillbaka upp (<i>höjer bollen</i>) är det rörelseenergi [RÖRELSE][ENERGI] och här uppe (<i>håller upp bollen i huvudhöjd</i>) är det lägesenergi [LÄGE][ENERGI] igen, men den blir mindre och mindre. Ja (Robin)?
Robin	Det är ju det, ett exempel, en sten kastas upp och där, när den pekar horisontellt, är det lägesenergi [b-LÄGESENERG][ENERGI]. När den faller nedåt är det rörelseenergi. Sedan studsar stenen.
Lars	Ja, precis (<i>nickar</i>), det är läge [LÄGE] ^a , rörelse ^b , elastisk [TRYCKA IHOP-FJÄDRA TILLBAKA] ^c , rörelse ^d , läge [LÄGE] ^e , upp och ner om och om igen.
Erika	Den studsar.
Robin	Det finns väl ingen elasticitet [TRYCKA IHOP-FJÄDRA TILLBAKA] i en sten?!
Lisa	Han tror inte att en sten kan tryckas ihop och fjädra tillbaka upp .
Lars	Hursa?
Robin	En sten trycks inte ihop och fjädrar tillbaka . Den studsar bara. En sten.
Lars	En sten studsar lite och stelt. Lägesenergin [LÄGE][ENERGI] är hemskt låg här, den lilla höjden som stenen studsar upp till ger en lägesenergi [LÄGE][ENERGI]. Sedan är det rörelseenergi igen under den lilla sträckan upp och ner, och så vidare tills den stannar. Ja, i varje nivå finns det olika energiformer. Ja (Maja)?
Maja	Ja, men stenar kan inte vara elastiska [ELASTISK] som bollen. Dom blir inte intryckta, dom studsar stelt.

Lars	Jo, men ste... men den bruk...
Robin	<i>(Vänd mot Maja)</i> Vi kan ta det utan elastisk energi [ELASTISK] [b-ENERGI], vi kan typ när den åker upp och innan den skall ner igen är det läges [b-LÄGES]. När den faller ner är det rörelse.
Lars	Just där den studsar till och går upp kallas för elastisk energi [ELASTISK] [ENERGI], den studsar lite hårt och lågt men studsar likväl. Jämför vi med bollen så har den mer elastisk energi [TRYCKA IHOP-FJÄDRA TILLBAKA] [ENERGI].

Det vi kan se här är att språket naturligt utvecklas under dialogen. Från början används ett fast tecken för elastisk (figur 1), samtidigt som processen för energiomvandlingen till och från energiformen elastisk energi uttrycks med avbildande tecken (figur 2). Några turer senare, när läraren Lars upprepar processen energiomvandlingar mellan lägesenergi, rörelseenergi och elastisk energi, får det senare begreppet ett nytt tecken. Det avbildande tecknet för hur bollen trycks ihop och fjädrar tillbaka har istället blivit ett tecken för själva begreppet.

Så länge bollen figurerar som exempel på elastisk energi finns det ingen anledning att ifrågasätta den visuella aspekten på begreppet. Det är först när eleven Robin för ett resonemang utifrån ett annat exempel, nämligen en sten, som teckenspråkets bundenhet till kontexten blir tydlig. Eleverna Robin och Maja reagerar omedelbart på Lars val av tecken i exemplet med stenen och påpekar att en sten inte kan vara elastisk. Lars utvecklar resonemanget kring elastisk energi och förflyttar fokus på var elasticiteten sker i processen. Det är i mötet mellan det fallande föremålet och underlaget som elastisk energi uppstår.

5. Sammanfattande diskussion

I termer av en bred språkrepertoar som en resurs visar sig den teckenspråkiga dialogen i ett tvåspråkigt NO-klassrum vara en komplex språklig situation. Språkväxlingar där det visuellt-gestueellt orienterande teckenspråket interagerar med det talade språket i skriven form bidrar starkt till att driva dialogen framåt. Såväl lärare som elever visar en hög språklig kompetens vilken ger dem ett större handlingsutrymme i deras resonemang. Det handlingsutrymmet tillåter dem att nyansera resonemangen utifrån olika språkliga perspektiv.

Lärarnas introducering av nya begrepp sker genom att de både handbokstaverar, tecknar och beskriver deras innebörd. Elevernas resonemang karaktäriseras ofta av att de prövar olika begrepp i olika sammanhang, visualiserar fenomen eller processer så som de uppfattar det genom att handbokstavera och resonera sig fram med avbildande tecken. Med transspråkande följer således en större språkrepertoar och en större möjlighet att välja det språk som bäst stöder det man vill säga.

Dessutom visar studien att avbildande tecken kraftfullt bidrar till menings-

skapandet. Den visar med tydlighet att resonemang om naturvetenskapliga begrepp, fenomen och processer behöver ett stort utrymme i dialogen. Det är solens strålar, vattnets avdunstning upp till molnen, energiomvandlingar och energiformer som behöver ges en mening och sättas in i ett sammanhang, och avbildande tecken utgör den avgörande faktorn.

Det innebär inte att databaser med fasta tecken för naturvetenskapliga begrepp är onödiga; däremot kan man av den här studien dra slutsatsen att man inte ska ha en övertro på dessa. Att förlita sig på fasta tecken för naturvetenskapliga begrepp och förvänta sig att eleverna lär sig naturvetenskap genom att lära sig dessa tecken vore att starkt begränsa deras möjlighet att utvecklas i ämnet. Istället är alla resonemang kring olika begrepp, användning av olika begrepp och att vrida och vända på olika möjliga betydelser av olika begrepp långt viktigare.

Studien visar även att transspråkande och teckenspråkets bundenhet till den visuella kontexten kan skapa ett behov av tvärspråkliga resonemang på metanivå. Metadialog kan betraktas som ytterligare en resurs och en drivande faktor i dialogen. Hade inte eleverna uppmärksammat problematiken med stenens avsaknad av elasticitet hade gruppen förmodligen aldrig reflekterat närmare över definitionen av begreppet elastisk energi och därmed drivit den naturvetenskapliga dialogen vidare.

Således innebär det att läraren har en nyckelroll i elevers teckenspråkiga tvåspråkiga lärande i naturvetenskap. Lärare med en hög språklig kompetens kan föra en dialog med eleverna och skapa en språklig dynamik där de växlar mellan ett naturvetenskapligt och ett vardagligt språkbruk på både teckenspråk och svenska. Genom transspråkande och tvärspråklig dialog på metanivå gör läraren dessutom sina elever mer språkmedvetna.

Summary

The article discusses, in light of the doctoral dissertation (Lindahl 2015), the role of translanguaging for students who learn science in both Swedish sign language and written Swedish. The group observed uses both languages as a resource in their reasoning. Shifting between the languages occurs spontaneously but is also used as educational tools. Moreover, it is evident that the use of sign language, when reasoning about scientific phenomena and processes, to a large extent contributes to the joint meaning-making process. This gives us a basis to question the focus of having one sign for each scientific concept. Conversely; the use of the entire language repertoire, particularly the visual-gestured sign language, powerfully contributes to the dialogue in sign language in the teaching of science.

Camilla Lindahl är forskare i matematikämnets och naturvetenskapsämnenas didaktik vid Stockholms universitet samt matematik- och NO-lärare på en specialskola för döva och hörselskadade elever.

Referenser

- García, Ofelia, 2009: *Bilingual education in the 21st century: A global perspective*. Malden, MA: Blackwell Pub.
- Haneda, Mari & Wells, Gordon, 2010: "Learning science through dialogic inquiry: Is it beneficial for English as additional language students?" I: *International Journal of Educational Research*, 49 (1), s. 10–21.
- Hägerfelth, Gun, 2004: *Språkpraktiker i naturkunskap i två mångkulturella gymnasieklassrum: En studie av läroprocesser bland elever med olika förstaspråk*. Doktorsavhandling, Malmö högskola, Lärarutbildningen.
- Kress, Gunther, 2010: *Multimodality: A social semiotic approach to contemporary communication*. New York: Routledge.
- Lang, Harry. G., LaPorta Hupper, M., Monte, A., Brown, S. W., Babb, I. & Scheifele, P. M., 2006: "A study of technical signs in science: Implications for lexical database development". I: *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 12 (1), s. 65–79.
- Lindahl, Camilla, 2015: *Tecken av betydelse: En studie av dialog i ett multimodalt, teckenspråkigt tvåspråkigt NO-klassrum*. Doktorsavhandling, Stockholms universitet, Institutionen för matematikämnets och naturvetenskapsämnenas didaktik.
- Lindberg, Inger, 2006: Med andra ord i bagaget. I L. Bjar (red.), *Det hänger på språket!*, s. 57–91. Lund: Studentlitteratur.
- Nygård Larsson, Pia, 2011: *Biologiämnets texter: Text, språk och lärande i en språkligt heterogen gymnasieklass*. Doktorsavhandling, Malmö högskola, Lärarutbildningen. <http://hdl.handle.net/2043/11909> (Hämtad 2011-10-30).

- Roald, Ingvild, 2002: "Norwegian deaf teachers' reflections on their science education: Implications for instruction". I: *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 7 (1), s. 57–73.
- Schleppegrell, Mary J., 2004: *The language of schooling: A functional linguistics perspective*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- van Leeuwen, Theo, 2005: *Introducing social semiotics*. London: Routledge.
- Wei, Li, 2011: "Moment analysis and translanguaging space: Discursive construction of identities by multilingual Chinese youth in Britain". I: *Journal of Pragmatics*, 43 (5), s. 1222–1235.

Nyckelord: naturvetenskapsämnenas didaktik, dialogisk undervisning, teckenspråk, tvåspråkighet, transspråkande

Bibliografiske oplysninger

Lindahl, Camilla, 2017: Transspråkande i ett multimodalt, teckenspråkigt tvåspråkigt klassrum. I: Torbjørg Breivik (red.). *Sprog i Norden 2017*, s. 55-66.
<https://tidsskrift.dk/sin/index>
©Forfatterne og Netværket for sprognævnene i Norden

Främjande av flerspråkighet i den finländska skolan

Leena Nissilä

De nya läroplansgrunderna för den grundläggande utbildningen i de finländska skolorna betonar betydelsen av språk och kommunikation i inlärnin- gen och studierna. Multilitteracitet är ett av de olika delområdena inom den mångsidiga kompetens som är målet för inlärnin- gen. Språkmedvetenhet lyfts fram som en viktig princip i skolans verksametskultur. Det ska vara naturligt för eleverna att använda olika språk parallellt i skolans vardag. Eleverna ska dessutom kunna använda sina kunskaper i alla sina språk som ett stöd för inlärnin- gen i de olika läroämnena. Eleverna ska därför uppmuntras att läsa lämpliga texter för sin egen språkliga nivå och inhämta relevant information på olika språk i sina studier.

De nya läroplansgrunderna – bakgrund

Läroplansgrunderna för den grundläggande utbildningen förnyas i allmän- het med ungefär tio års mellanrum i Finland. Den senaste läroplanen för den grundläggande utbildningen fastställdes av Utbildningsstyrelsen i slutet av 2014, och de infördes den 1 augusti 2016. Läroplansgrunderna förnyades på många sätt. I Finland är arbetet med grunderna för läroplanen en öppen process under vilken Utbildningsstyrelsen konsulterar utbildningsanordnare, skolpersonal, vårdnadshavare och elever samt andra grupper som är intresserade av utveck- lingsarbetet. Dessutom deltar lärarna, vårdnadshavare och till och med elever på olika sätt i det lokala kommunvisa eller skolvisa läroplansarbetet.

Större betoning på mångsidig kompetens

I grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen konstateras nu för första gången att mångsidig kompetens är ett mål utöver de enskilda målen för de olika läroämnena. Med mångsidig kompetens avses i grunderna för läroplanen den helhet som utgörs av kunskaper, färdigheter, värderingar, attityder och vilja. Kompetens innebär här också att man kan använda sig av kunskaper och färdigheter på det sätt som en viss situation förutsätter. Det ökade behovet av mångsidig kompetens är ett resultat av förändringarna i världen runt omkring oss. Att växa som människa, studera, arbeta och fungera

som en del av samhället nu och i framtiden kräver en kompetens som sträcker sig över de traditionella kunskaps- och färdighetsgränserna.

Därför har också mångsidig kompetens beaktats när målen för de olika läroämnena och de viktigaste innehållsområdena har definierats i läroplansgrunderna. I beskrivningarna av de olika läroämnena lyfts kopplingen mellan målen för läroämnena och mångsidig kompetens fram genom att efter varje enskilt läroämnes målbeskrivning ange till vilken del av den mångsidiga kompetensen det enskilda målet hänför sig.

I grunderna för den grundläggande utbildningen har den mångsidiga kompetensen definierats med hjälp av sju omfattande kompetenshelheter. Multilitteracitet är en av dessa kompetenshelheter. Med multilitteracitet avses förmågan att tolka olika texter, producera och bedöma dem – det vill säga färdigheter som ska hjälpa eleverna att förstå olikartade kulturella kommunikationsformer och bygga upp sin egen identitet. Begreppet utgår från det vidgade textbegreppet. Eleverna behöver färdigheter i multilitteracitet för att kunna tolka världen runt omkring sig och omfatta den kulturella mångfalden. Multilitteracitet innebär förmåga att förvärva, kombinera, bearbeta, producera, presentera och bedöma information i olika former, i olika omgivningar och situationer och med hjälp av olika medel. Förmågan ska fungera som ett stöd för utvecklingen av det kritiska tänkandet och inlärningsförmågan. Att utveckla multilitteracitet innebär att man begrundar och diskuterar också etiska och estetiska frågor. Multilitteracitet omfattar många olika slags läsförmåga som utvecklas i all undervisning. Eleverna måste ges tillfälle att öva sina färdigheter i såväl traditionella inlärningsmiljöer som i multimediala inlärningsmiljöer där teknik kan utnyttjas på olika sätt.

Skolans verksamhetskultur ska uppmuntra kulturell mångfald och språkmedvetenhet

Skolans verksamhetskultur har en mycket stor betydelse för förverkligandet av målen för undervisningen. Utformningen av verksamhetskulturen i skolan beror bland annat på hur de normer som styr arbetet tolkas och hur målen för verksamheten tolkas, men också på ledningen samt på hur arbetet organiseras, planeras, genomförs och utvärderas, på kunnande och utveckling i skolgemenskapen, på pedagogik och yrkesmässighet samt på växelverkan, atmosfär, vardagsrutiner och lärmiljö.

En grundläggande förutsättning för att verksamhetskulturen ska kunna utvecklas är att det förs en respektfull, öppen, interaktiv, inkluderande och förtroendeingivande diskussion i skolan. I grunderna för läroplanen har sju

ledande principer för verksamhetskulturen slagits fast av vilka kulturell mångfald och språklig medvetenhet är en av dessa principer.

Skolan utgör som en lärande gemenskap också en del av det kulturellt föränderliga och mångfacetterade samhället där det lokala och det globala överlappar varandra. Olika identiteter, språk, religioner och åskådningar lever sida vid sida och samverkar med varandra. I en lärande gemenskap är internationalisering på hemmaplan en viktig resurs. Skolgemenskapen ska respektera och dra nytta av landets kulturarv och nationella språk samt skolans och omgivningens egen kulturella, språkliga, religiösa och åskådningsmässiga mångfald. Skolan ska lyfta fram samekulturen och olika minoriteters roll i Finland. Den ska utveckla förståelsen och respekten mellan individer och grupper och ett ansvarsfullt beteende. Skolan ska bekräfta att rätten till det egna språket och den egna kulturen är en grundläggande rättighet. Eleverna ska ges möjlighet att bekanta sig med olika kulturtraditioner, diskutera olika tanke- och handlingssätt på ett konstruktivt sätt och skapa nya sätt att fungera tillsammans.

Läroplansgrundernas tolkning av kulturell mångfald utgår från synen att eleverna är flerspråkiga och att de också kan ha många olika identiteter. Elevernas identiteter består av många skikt, kan förändras och ibland till och med vara motstridiga. I skolan ska eleverna få hjälp med att förstå mångfalden i både sin egen och andras språkliga och kulturella identitet.

Flerspråkighet är ett uttryck för kulturell mångfald. Varje samhälle är flerspråkigt och varje individ i samhället ska betraktas som flerspråkig. Att flera språk används parallellt i skolvardagen ska ses som naturligt, och skolan ska respektera användningen av olika språk i enlighet med de nya läroplansgrunderna. Skolan ska vara en språkligt medveten omgivning där det förs en diskussion om attityder till olika språk och språkgrupper, och det finns en förståelse för språkets viktiga betydelse för lärande, växelverkan och samarbete samt för elevernas identitetsbygge och socialisering i samhället. Varje läroämne har sitt eget språk, sin egen textpraktik och sin egen begreppsapparat. De olika ämnesområdenas språk och symbolsystem ska alltså öppna upp olika perspektiv på samma fenomen. Undervisningen ska gå vidare från vardags-språket till ett språk för begreppsligt tänkande.

Från tvåspråkighet till flerspråkighet

En person kan betraktas som flerspråkig om hen använder två eller flera språk i sin vardag, oberoende av hur språkkunskaperna har förvärvats. Kraven på behärskning av ett språk på infödd nivå och två/flerspråkighet är inte längre

lika höga och strikta som tidigare. Språkkunskaperna är också alltid beroende av situation och de kan utvecklas stegvis.

Finland har två nationalspråk: finska och svenska. Utöver dessa nämner grundlagen också ursprungsbefolkningens språk samiska, romani och teckenspråk. Därtill har även andra grupper rätt att upprätthålla och utveckla sitt modersmål och sin kultur (Finlands grundlag § 17). Finland har under en kort tid förvandlats från ett tvåspråkigt land till ett flerspråkigt land.

Tanken att såväl samhällen som individer kan vara flerspråkiga ingår också i den europeiska referensramen för språk. Med flerspråkig kompetens hos en individ avses olika nivåer av behärskning av modersmålet och andra språk samt dialekt. Idealet är inte längre att man ska kunna behärska andra språk på en modersmålstalares nivå, utan i stället är målet en språklig repertoar där individen åtminstone på någon nivå behärskar minst två språk utöver modersmålet. De här repertoarerna kan utökas kontinuerligt under det livslånga lärandet.

Språkpedagogiken och språkutvecklingen ska stödja alla språk

Begreppet flerspråkighet hör nära ihop med begreppet språkpedagogik och språkutveckling. I de nya läroplansgrunderna för den grundläggande utbildningen lyfts språkpedagogik och språkutveckling starkare fram än tidigare. Man anser att elevens flerspråkiga kompetens utvecklas hemma, i skolan och på fritiden. I kompetensen ingår modersmålen liksom andra språk och behärsningen av dem på olika nivåer. Utgångspunkten för språkundervisningen i skolan ska utgöras av användningen av språket i olika situationer. Därför är målet för undervisningen att stärka elevens språkliga medvetenhet och den parallella användningen av flera olika språk. Med språkpedagogik och språkutveckling strävar man i de nya läroplansgrunderna framför allt efter att man inte längre ska betrakta kunskap och undervisning i olika språk som separata delar.

Eleverna ska lära sig att göra observationer i texter på olika språk, att använda sig av metoder för växelverkan, att använda sig av språkvetenskapliga termer när de tolkar texter och att utnyttja olika sätt att lära sig språk. De ska kunna använda sig av sina kunskaper i olika språk som stöd för allt lärande i olika läroämnen. De ska uppmuntras att läsa texter som lämpar sig för deras språkkunskaper och inhämta information som behövs för studierna på olika språk. Också minoritetsspråkens och utrotningshotade språks betydelse ska lyftas fram i undervisningen. Undervisningen ska stärka elevernas tro på sin egen förmåga att lära sig språk och uppmuntra dem att använda också sådana

språk som de bara behärskar i begränsad utsträckning. Språkpedagogik och språkutveckling förutsätter samarbete mellan olika läroämnen.

Målet för språkpedagogiken och språkutvecklingen är framför allt att stödja alla elevens språk oberoende av om det undervisas i dem i skolan eller inte. I de olika läroämnena kan elevens behärskning av olika språk utnyttjas i till exempel informationssökning, olika hemuppgifter och projektarbeten. Det som är viktigt är att eleven ges förutsättningar att utnyttja hela sin språkrepertoar och uppmuntras att använda också de språk som hen ännu inte behärskar så bra. I skolan ska olika språk inte konkurrera med varandra, utan alla de språk som eleverna behärskar ska respekteras.

Det äldre begreppet språklig fostran ingick i grunderna för den finländska läroplanen redan år 1985. Begreppet har dock förändrats och utvidgats sedan dess. Till exempel nämns inte alls flerspråkig kompetens i grunderna från 1985, inte heller användningen av olika språk som stöd för allt lärande eller parallell användning av olika språk. I grunderna från 2014 är det första gången som komplexiteten i elevernas egen och andras språkliga och kulturella identitet tas upp. Detsamma gäller minoritetsspråken och de utrotningshotade språken.

År 1985 lyftes ändå tydligt fram att språkinläring förutsätter växelverkan. Därtill ansågs redan då att språklig fostran var alla lärares uppgift, även om man ännu inte talade om en språkmedveten skola.

Skillnaderna i synen på språk kan antas bero framför allt på det faktum att världen runt omkring oss har förändrats mycket under de senaste trettio åren. I Finland talas för närvarande över 150 olika modersmål, och antalet ökar hela tiden. I våra skolor undervisas i över 50 olika modersmål. Invandringen till Finland tog fart på 1970-talet. Den förberedande undervisningen för den grundläggande utbildningen inleddes i början av 1980-talet. I början kallades den här undervisningen för inledande undervisning för flyktingbarn. Läroplansmässiga ramar för undervisning i finska för invandrare uppgjordes för första gången 1987, och de berörde uttryckligen den inledande undervisningen för flyktingbarn. Grunderna för läroplanen för undervisning i finska som andra språk slogs för första gången fast som en del av de riksomfattande grunderna för den grundläggande utbildningen år 1994 och fick namnet finska som andra språk för invandrare.

Läroämnet modersmål och litteratur sammanför lärokurserna i de språk som skolan undervisar i och de modersmål som traditionellt talats i Finland. I de nya grunderna för läroplanerna för den grundläggande utbildningen och gymnasiet omfattar ämnet modersmål och litteratur 12 lärokurser. Lärokurserna utgörs av finska eller svenska och litteratur, finska eller svenska som andra

språk och litteratur, samiska och litteratur, teckenspråk och litteratur, romani och litteratur, finska eller svenska för samiskspråkiga eller teckenspråkiga samt andra möjliga elevers modersmål.

Språkets roll i lärandet

I de nya grunderna för läroplanen betonas alltså i många olika sammanhang språkets väsentliga roll för lärande och undervisning. För att språkets väsentliga betydelse för lärandet ska beaktas i tillräckligt hög grad i skolvardagen måste undervisningen vara språkmedveten. Skolans språk är ett nytt och främmande språk för alla elever, även om de går i skola på sitt eget modersmål.

Språkligt medveten undervisning behövs eftersom man inte kan skilja åt undervisning i språk och undervisning av innehåll. Alla lärare undervisar alltså också i sitt eget läroämnes språk och textpraktiker. Lärarna måste av den anledningen också vara experter på läroämnets språk. På det sättet kan de också lära eleverna de väsentliga inlärningsstrategierna i läroämnet och vid behov ett kritiskt förhållningssätt till språkbruket i undervisningsmaterialet. Alla läroämnen har som uppgift att se till att varje elevs kunskaper i undervisningsspråket utvecklas från en vardagsspråklig nivå till en nivå för begreppsligt tänkande. För detta behövs språkmedvetna arbetsmetoder.

Summary

The national core curriculum for basic education have stressed the importance of language and communication for learning and studies. Multiliteracy is one of the objectives of transversal competence. Language awareness is an important principle in the school culture. Parallel use of different languages in everyday school life is normal. Pupils are also able to use their knowledge of all languages to support learning in the various disciplines. Pupils are tutored to read texts appropriate for their own level and acquire relevant information in different languages for the studies.

FD Leena Nissilä är undervisningsråd och enhetschef på Utbildningsstyrelsen i Finland.

Leena Nissilä är undervisningsråd och enhetschef på Utbildningsstyrelsen i Finland.

Källor:

Läroplansgrunderna för den grundläggande utbildningen, Utbildningsstyrelsen 2014.

Nyckelord: flerspråkighet, kulturell mångfald, multilitteracitet, läroplaner, Finland

Bibliografiske oplysninger

Nissilä, Leena, 2017: Främjande av flerspråkighet i den finländska skolan. I: Torbjørg Breivik (red.). *Sprog i Norden 2017*, s. 67-73.

<https://tidsskrift.dk/sin/index>

©Forfatterne og Netværket for sprognævnene i Norden

Flerspråkigheten i Finland i går och i dag

Pirkko Nuolijärvi

Finland är sedan gammalt flerspråkigt, även om de flesta av dem som är finsk- och svenskspråkiga har kunnat vara enspråkiga hela sitt liv och minoritetsspråken periodvis varit osynligare än de är i dag. I den här artikeln beskriver jag olika årbundraden i Finland ur flerspråkighetens synvinkel. Jag börjar med situationen på 1500-talet, då den flerspråkige Mikael Agricola, som studerat i Tyskland, och hans kolleger lade grunden till skriftfinskan. Därefter ger jag några exempel på flerspråkigheten i Finland på 1600- och 1700-talen samt i det autonoma storfurstendömet på 1800-talet, då den officiella tvåspråkigheten, den parallella användningen av finskan och svenskan, tog sina första steg. I slutet av 1900-talet började Finland bli mer flerspråkigt än någonsin tidigare. I dag talas över 160 modersmål i Finland, och detta innebär att fler och fler är flerspråkiga. Bakom siffrorna finns individer som har olika behov att lära sig de officiella språken och som dessutom bör få möjligheten att använda sitt eget modersmål. Det diskuteras också om hur samhället kan stödja flerspråkiga personer och utnyttja deras kunskaper i samhället, i företagen och på alla områden i det vardagliga livet.

Flerspråkigheten i förrgår: Från 1500-talet till början av 1800-talet

Finland var en del av det svenska riket från 1500-talet ända till 1809. Detta kungarike hade en förvaltning med samma regler i hela området. Administrationens språk var svenska och den offentliga kommunikationen skedde på svenska. Språket inom undervisningen var latin och senare också svenska. Det var dock ganska få individer som kunde ta del av utbildningen, för att inte tala om den högre utbildning som på 1500-talet var möjlig endast om man reste utomlands. Man måste också konstatera att Finland i slutet av 1500-talet var ett mycket glest befolkat område; antalet invånare var endast cirka 300.000 och dessa bodde närmast i de sydvästra delarna av landet (Häkkinen 1994, s. 39).

På 1600- och 1700-talen användes svenska fortfarande som administrations- och kommunikationsspråk. Allmogens modersmål och kommunikationsspråk var i största delen av landet finska och på svenskspråkiga orter svenska. I överklasshemmen talade man svenska, tyska och franska och med tjänstefolket finska. I trivialsolor och

gymnasier använde man latin, fast dess ställning började försvagas på 1700-talet (Kajanto 2000, s. 59–64, 198–199). Universitetens undervisningsspråk och forskningens språk var fortfarande latin, fast man så småningom började använda också svenska i den högre utbildningen vid Kungliga Akademien i Åbo (Turun Akatemia) som då var det enda universitetet i Finland.

En av de mest flerspråkiga städerna i Finland på 1600- och 1700-talet var Viborg på Karelska näset i sydöstra Finland. Där talades fyra språk: svenska, tyska, finska och ryska (se t.ex. Tandefelt 2002a). Tyskans ställning i skolan och i det offentliga livet i Viborg var på 1700-talet mycket stark, vilket framkommer av följande citat:

Accocieringen med Baltikum medförde en stärkning av tyskans ställning, som alltid hade varit stark i Viborg. Justitiekollegiet och de flesta skolorna verkade på tyska och Viborgs magistrat övergick till detta språk på 1720-talet. Man förutsåg redan en dag då den numera obehövlige svenskan skulle försvinna som en följd av tyskans frammarsch i städerna och skolväsendet. I Viborg förtyskades den svenskspråkiga eliten, medan det ryska elementet, som huvudsakligen bestod av garnisonerna och de inflyttade ryska köpmännen, länge spelade en underordnad roll. (Engman 2009, s. 243).

Så småningom blev finskans och svenskans ställning starkare också i Viborgs offentliga liv.

Flerspråkighet på samhällsnivå är dock inte samma sak som flerspråkighet på individnivå; individer kan vara enspråkiga, fast det talas flera språk i deras omgivning. Det är ändå självklart att man tar intryck av andra språk. Det var också naturligt i Viborg att man använde ord och uttryck lånade från andra språk, även om man inte kunde tala grannens språk. Den lokala flexibla språkvanan kallades wiborska. I praktiken kunde det betyda t.ex. att finsk- eller svenskspråkiga använde tyska eller ryska uttryck: *Kaffeeporo* 'kaffesump' (tyskfinskt blanduttryck), *Alles ist kaputt* 'Allt är trasigt', 'Allt är förbi', *datscha* 'villa', *korotniekka* 'trädgårdsmästare, grönsakshandlare', *rabka* 'kvarv' (Tandefelt 2002b).

Flerspråkigheten i går: Från 1809 till början av 1900-talet

Efter kriget mellan Sverige och Ryssland blev Finland en del av Ryssland år 1809. Under ryska tiden var svenskans ställning som ett officiellt språk fortfarande stark i det autonoma storfurstendömet Finland. Det gällde utbildning, administration, affärliv och kultur. Under andra hälften av 1800-talet började

majoritetens språk finskan småningom få mera utrymme i administrationen och på andra områden i det samhällseliga livet (Engman 2009, s. 258–262; 2016, s. 96–98, 146–154).

Helsingfors blev Finlands huvudstad 1812. Staden var mycket liten under 1800-talet, men som huvudstad var den ändå på 1800-talet den stad som lockade olika språkgrupper att flytta in och arbeta där. I slutet av 1870 bodde 32 113 invånare i Helsingfors. Majoritetsspråket var då svenska; 57 procent talade svenska som förstaspråk. En fjärdedel (25,9 procent) av invånarna talade finska, 12,1 procent var rysktalande och 1,8 procent talade tyska. Resten, 3,2 procent, talade bl.a. estniska, polska, jiddisch eller tatariska som sitt förstaspråk. (Se Paunonen 2006, s. 24) De som talade andra språk hade sina rötter i olika delar av Ryssland och Baltikum, och staden drog till sig affärsmän också från andra europeiska länder, inte minst från Tyskland (Waris 1950, s. 32–33).

Språkkontakter i det flerspråkiga området var vanliga, och det var lätt att låna ord och uttryck från andra språk. Helsingforsslang som var särskilt de unga arbetarklasspojknarnas varietet av ungdomsspråket är ett bra exempel på hur flerspråkigheten fungerar i en viss omgivning.

Från svenskan lånades till Helsingforsslangen t.ex. sådana vanliga ord som *broidi* 'bror', *snöge* 'snö', *spora* 'spårvagn', *skutsi* 'skog', *smörgari* 'smörgås', från ryskan *safka* 'mat' < *závtrak* 'frukost', *lafka* 'företag', *mesta* 'plats', *voda* 'vatten' och från tyskan *groussi*, *grode*, *skrode* 'stor'. Emellanåt kunde ungdomen använda alla de språkresurser de hade, och skapa blandord som *duu-nimesta* 'arbetsplats', där det första ordet i sammansättningen kommer från finlandssvenskan (*don* 'arbete') och det andra från ryskan (Paunonen & Paunonen 2000).

Helsingfors växte snabbt: År 1900 hade staden 100 000 invånare. En förklaring till den snabba förändringen var migrationen från finskspråkiga orter till huvudstaden. Det betydde också att svenskans och de andra språkens andel minskade. Redan 1890 fanns det lika många finskspråkiga som svenskspråkiga i Helsingfors (Paunonen 2006, s. 24).

Även om de som var finskspråkiga eller svenskspråkiga kunde vara helt enspråkiga på många orter i Finland för hundra år sedan, var det också vanligt att det fanns tvåspråkiga individer. Det var typiskt särskilt i de städer som tabell 1 visar.

Stad	Svenskspråkiga %	Tvåspråkiga i hela befolkningen %	Tvåspråkiga i den svenskspråkiga befolkningen %	Tvåspråkiga i den finskspråkiga befolkningen %
Helsingfors	35,4	46,8	70,8	33,7
Vasa	47,2	41,2	51,3	32,2
Åbo	19,7	31,6	76,2	19,9
Kotka	8,2	16,9	82,4	10,8
Viborg	5,5	16,2	89,6	12,0
Björneborg	6,2	16,0	86,1	11,4
Uleåborg	4,5	12,6	81,0	9,4
Tammerfors	3,5	11,4	81,8	8,6
Lahtis	2,2	10,5	91,7	8,7
Kuopio	1,7	9,3	91,6	7,8

Tabell 1: Tvåspråkiga (svenska och finska) i tio städer i Finland enligt individers egen uppskattning 1920 (Tudeer 1922, s. 202–203)

Procentsiffrorna i tabellen visar att det finns tvåspråkiga individer både i den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningen. Antalet invånare var naturligtvis mycket lägre än i dag; t.ex. hade Helsingfors 162 030 invånare (varav 53 727 svenskspråkiga) och Tammerfors 46 830 (tyvärr saknas antalet invånare i Tudeers tabeller). I Helsingfors, Vasa och Åbo var de tvåspråkiga klart flera än i andra städer. Typiskt är att i alla städerna är de svenskspråkiga oftare tvåspråkiga än de finskspråkiga. Detta är ett mönster som man känner igen i alla flerspråkiga omgivningar; minoriteter behärskar alltid majoritetsspråket bättre än majoriteter minoritetsspråket.

Samerna har alltid varit flerspråkiga. De har behärskat andra samiska språk än sitt eget och därtill finska och norska. I Sameland har det alltså varit självklart att vara flerspråkig.

Flerspråkigheten i dag

I slutet av 1900-talet började Finland bli allt mer flerspråkigt än någonsin tidigare. I dag talas över 160 modersmål i Finland och allt fler är flerspråkiga redan från barndomen. Språksituationen i dagens Finland ser alltså helt annorlunda ut än den var för bara 25 år sedan. Skillnaderna mellan de olika delarna av landet är ändå stora.

Landet är fortfarande officiellt tvåspråkigt. Det innebär att tvåspråkiga kommuner och statliga institutioner bör använda två språk och erbjuda service både på finska och på svenska. Totalt 1,7 miljoner finländare bor i en tvåsp-

råkig kommun. Det finns 32 tvåspråkiga kommuner på fastlandet (Åland är helt svenskspråkigt): 18 kommuner med finska som majoritetsspråk och 14 kommuner med svenska som majoritetsspråk. Totalt bor 44 000 finskspråkiga personer i en kommun med svenskspråkig majoritet, och 140 000 eller ungefär hälften av alla svenskspråkiga personer i Finland bor i en kommun med finskspråkig majoritet. De största tvåspråkiga kommunerna med finsk majoritet är Helsingfors, Esbo, Vanda, Åbo och Vasa och de största tvåspråkiga kommunerna med svensk majoritet är Raseborg, Jakobstad och Pargas (Kommunförbundet 2016). Den officiella tvåspråkigheten säger dock inget om huruvida individerna kan leva på två språk i praktiken, men den berättar om att tvåspråkigheten borde synas och förverkligas i kommunerna.

Enligt statistiken var den officiella folkmängden i Finland i slutet av år 2015 totalt 5 487 308, och andelen personer med andra modersmål än finska, svenska eller samiska var 6 procent. Skillnaderna mellan landskapen är dock stora; andelen var högst i Nyland (som ligger i södra Finland och där Helsingfors finns), 11,3 procent, och minst i Södra Österbotten (i västra Finland), 2,0 procent.

Tabell 2 visar vilka de 15 mest använda modersmålen är i dagens Finland.

Språk	Talare
Finska	4 865 628
Svenska	290 161
Ryska	72 436
Estniska	48 087
Somali	17 871
Engelska	17 784
Arabiska	16 713
Kurdiska	11 271
Kinesiska	10 722
Albanska	9 233
Persiska, farsi	8 745
Thai	8 582
Vietnamesiska	8 273
Turkiska	7 082
Spanska	7 025

Tabell 2: Mest använda modersmål i Finland 2015 (SVT 2016)

Bortsett från grannspråken ryska och estniska och världsspråket engelska talar de flesta av de flerspråkiga individerna i Finland i dag språk som är ganska nya i Norden. Dessa språk har egentligen existerat bara 25–35 år i Finland. Det innebär dock att t.ex. många somalitalande eller vietnamesisktalande personer är födda i Finland och kan finska eller svenska sedan barndomen. De flerspråkiga individerna bor främst i de största städerna; i Helsingfors, Esbo och Vanda, dvs. i huvudstadsregionen talade ungefär 14 procent av befolkningen år 2015 något annat modersmål än finska eller svenska. Man kan notera att Helsingfors procentuellt börjar närma sig den situation som rådde i staden år 1870. Då hade över 17 procent av befolkningen andra modersmål än finska eller svenska. Då var en förklaring till denna andel stadens ryska garnisonstrupper. Sedan 1990 har andelen helsingforsare med annat modersmål än finska och svenska ökat raskt på grund av immigration (Meinander 2016, s. 63).

Att främja eller hindra ett flerspråkigt liv

För att det ska vara möjligt att leva ett flerspråkigt liv borde omgivningen ta hänsyn till både individuella och samhälleliga behov. Det är viktigt för en flerspråkig individ att lära sig de officiella språken och andra språk samt att lära sig att använda sitt eget modersmål. För att ett samhälle ska kunna kallas genuint flerspråkigt borde det allmänna erbjuda alla språkgrupper möjligheter att använda olika språk samt planera sin verksamhet så att alla kan utnyttja allt språkkunnande i samhället och på alla områden i det vardagliga livet. Den privata sektorn borde se till att den flerspråkighet vi har i vårt nuvarande samhälle utnyttjas så bra som möjligt i arbetslivet. Det betyder att man med flerspråkighet avser något mycket bredare än man brukar; det finns mycket kunskaper i asiatiska och afrikanska språk i landet, inte bara kunskaper i europeiska språk.

De individuella och samhälleliga behoven arbetar inte mot varandra utan har samma riktning: ett balanserat flerspråkigt samhälle och liv. Det finns många aktörer som kan stödja flerspråkigheten: Regeringen och riksdagen fattar de grundläggande besluten när de bereder och stiftar lagar. Kommunerna har en stor inverkan på skolarrangemang och t.ex. på det utbud av språk som eleverna erbjuds i grundskolan. Universiteten har även ett stort ansvar för att nationalspråken används men också för möjligheter att få högre utbildning i olika språk och på olika språk. Familjerna bestämmer vilket språk de ska använda hemma och med släktingar. Slutligen finner de vuxna individerna sina egna lösningar och fattar sina egna beslut. Det är sålunda många ansvariga som har olika möjligheter om samhället är öppet och vill stödja ett rikt språkligt liv, men de individuella möjligheterna att bli flerspråkig eller att bevara sin flerspråkighet är starkt beroende av samhälleliga omständigheter och beslut.

Summary

Finland is multilingual for a long time past, even if most of the Finnish- and Swedish-speaking persons could have been monolingual all their life and the minority languages were occasionally more invisible than today. The article describes, in general, different centuries in Finland from the viewpoint of the multilingualism. At first, the situation in the 16th century will be described, when the foundation for the written Finnish was laid. Secondly, the article gives examples of the multilingualism in Finland in the 17th and 18th centuries as well as in the autonomous grand duchy in the 19th century, when the official bilingualism, the parallel use of Finnish and Swedish, took first steps. At the end of the 2000th century, Finland started to become more multilingual than ever before. Today there are over 160 mother tongues spoken in Finland, and many people are plurilingual from childhood.

Pirkko Nuolijärvi, professor emerita, tidigare direktör vid Institutet för de inhemska språken (1998–2016). Till hennes forskningsintressen hör finskans variation och förändring, medierade samtal och litterärt talspråk. Hon har deltagit i nordiska och finska forskningsprojekt, publicerat flera böcker och ett stort antal artiklar inom sociolingvistik. Därtill har hon medverkat till språkpolitiken och skrivit om den språkliga situationen och språkpolitiken i Finland.

Litteratur

Engman, Max, 2009: *Ett långt farväl. Finland mellan Sverige och Ryssland efter 1809*. Stockholm: Atlantis.

Engman, Max 2016. *Språkfrågan. Finlandssvenskhetens uppkomst 1812-1922. Finlands svenska historia 3*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.

Häkkinen, Kaisa, 1994: *Agricolasta nykykieleen. Suomen kirjakielen historia*. Helsinki: WSOY.

Kajanto, Iiro, 2000: *Latina, kreikka ja klassinen humanismi Suomessa keskiajalta vuoteen 1828* Tietolipas 169. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kommunförbundet, 2016: <http://www.kunnat.net/fi/kunnat/ruotsinjakaksikielisetkunnat/Sivut/default.aspx> [20.8.2016.]

Meinander, Henrik, 2016: *Finlands svenskhet 1922–2015*. Finlands svenska historia 4. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.

Paunonen, Heikki, 2006: "Vähemmistökielestä varioivaksi valtakieleksi." I: Juusela, Kaisu & Katariina Nisula (toim.): *Helsinki kieliyhteisönä*, s. 13–99. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.

Paunonen, Heikki & Paunonen, Marjatta, 2000: *Tsennaaks Stadii, bonjaaks slangii. Stadin slangin suursanakirja*. Helsinki: WSOY.

STV 2016 = Suomen tilastollinen vuosikirja 2016 - Statistisk årsbok för Finland 2016 - Statistical Yearbook of Finland 2016. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yyti_stv_201600_2016_16179_net.pdf [15.12.2016.]

Tandefelt, Marika, 2002a: "Fyra språk på en marknad." I: Tandefelt, Marika (red.): *Viborgs fyra språk under sju sekel*, s. 11–67. Helsingfors: Schildts.

Tandefelt, Marika, 2002b: "Rothe-Walska." I: Tandefelt, Marika (red.): *Viborgs fyra språk under sju sekel*, s. 167–233. Helsingfors: Schildts.

Tudeer, A. E., 1922: Kaksikielisyyden suomen kaupungeissa. *Valvoja* 42:7–8, s. 198–213.

Waris, Heikki, 1950: "Helsinkiläisyhteiskunta." I: *Helsingin kaupungin historia* III:2, s. 7–211. Helsinki: SKS.

nyckelord: flerspråkighet, Finland, officiella språk

Bibliografiske oplysninger

Nuolijärvi, Pirkko, 2017: Flerspråkigheten i Finland i går och i dag. I: Torbjørg Brevik (red.). *Sprog i Norden 2017*, s. 74–81.

<https://tidsskrift.dk/sin/index>

©Forfatterne og Netværket for sprognævnene i Norden

Nordisk och finländsk språkpolitik i ett globalt perspektiv

Mikael Parkvall

Diskussioner av nordisk språkpolitik innehåller ofta globala jämförelser i ganska ringa utsträckning. Syftet med denna artikel är att sätta i synnerhet finländsk språkpolitik i ett internationellt perspektiv, för att därigenom belysa dess ovanliga karaktär.

Har alla länder en språkpolitik?

Man kan ifrågasätta om alla länder har en språkpolitik i egentlig bemärkelse, men även utan en explicit formulerad sådan finns i allmänhet åtminstone ett officiellt språk, vilket i praktiken gynnas av staten. (Med "språkpolitik" avses i det följande *länder*s språkpolitik, snarare än myndigheters eller organisationers. Om inte annat anges åsyftas också riksplenet; ibland gäller andra riktlinjer på regional eller lokal nivå.)

Officiella språk i teori och praktik

I ungefär två tredjedelar av världens länder är detta definierat redan i författningen, och annars ofta i annan lagstiftning. Om vi räknar in fall där ett språk är officiellt genom "sedvanerätt" har i praktiken alla länder ett officiellt språk. Även där inget sådant nämns i lagtexterna är förstås lagen själv skriven på ett givet språk, som i praktiken får status som "officiellt", om än *de facto* snarare än *de jure*¹.

Många språks officiella status är i praktiken dock ganska teoretisk. Längre hade Sydafrika världsrekordet i antal officiella språk (11), vilket på senare tid har slagits av Zimbabwe (17) och Bolivia (37), men i praktiken dominerar ett, med viss användning av några enstaka andra. Israel har i teorin arabiska som officiellt språk vid sidan av hebreiska, men i själva verket är arabiskans användning mycket begränsad och väsentligen kosmetisk. Den officiella statusens stundom högst teoretiska natur exemplifieras av den sydafrikanska regeringstjänsteman som sa "we in the ANC do not believe in ethnic languages" (Venter 1999, s. 620). Föga förvånande är det, av landets elva officiella språk, engelska som inte anses vara "etniskt".

1 Terminologin kan förstås variera något. Svensk lagstiftning omtalar svenska som "huvudspråk", medan Finland kallar finska och svenska för republikens "nationalspråk".

I en mycket stor andel av världens länder är det officiella språket inte det som är modersmål för befolkningsmajoriteten. För en dryg fjärdedel av världens knappt 200 självständiga nationer vore detta omöjligt, eftersom de över huvud taget inte har något majoritetsspråk. Ofta har ändå landets *största* språk någon form av officiell status, men i 32 länder täcker de officiella språken tillsammans in mindre än 10 procent av befolkningen, och i samtliga dessa är det gamla kolonialspråket det officiella (i enstaka fall tillsammans med något annat). I ytterligare 28 länder täcks mindre än halva befolkningen in.

Valet av officiellt språk som utrikespolitik

Ett särfall utgörs av länder som har ett officiellt språk som varken talas av någon betydande befolkningsandel eller är den forna kolonialmaktens språk. Hit hör Djibouti och Komorerna, vilka båda har givit arabiska officiell status – rimligen som ett sätt att markera samhörighet med den övriga muslimska världen.

Ett ganska spektakulärt sätt att använda språkpolitik som utrikespolitik representeras av Rwanda och Ekvatorialguinea. Det sistnämnda landet är det enda i Afrika med spanska som officiellt språk, och det styrs av en brutal regim med få vänner i omvärlden. Att franska 1998 utropades till nationens andra officiella språk tolkades av de flesta utomstående bedömare som ett ganska cyniskt försök att just uppmuntra kontakter med och investeringar och bistånd från franskspråkiga nationer. 2011 utropades portugisiska av samma skäl till det tredje officiella språket i Ekvatorialguinea, och det har sedan dess talats om att engelska skulle kunna bli det fjärde. Samtidigt har så gott som inget förändrats i det ekvatorialguineanska språklandskapet, och inget av de dryga dussinet inhemska språken har tillmätts någon som helst officiell status.

Vad Rwanda beträffar hade landet före självständigheten 1962 varit en belgisk besittning, vilket ledde till att franska var det officiella språket. Att behålla kolonialspråket som officiellt språk är fullt normalt i Afrika, men likväl anmärkningsvärt av det skälet att Rwanda är något så ovanligt som ett så gott som enspråkigt land. Här hade man alltså, till skillnad från de flesta andra av kontinentens länder, *kunnat* använda ett inhemskt språk utan att uppenbart utestänga någon befolkningsgrupp. Numera har man så gott som helt upphört med användningen av franska – men inte på det sätt och av de skäl som man skulle kunna tro:

De flesta läsare torde kunna dra sig till minnes 1994 års folkmord, även om gissningsvis ganska få skulle kunna redogöra riktigt för vad som hände och varför det gick som det gick. Den nuvarande regimen har dock bilden klar för sig: det var Frankrikes fel. De franska fredsbevarande truppernas agerande har ifrågasatts – de har anklagats för att ha beskyddat den förra regimen och

därmed underlättat folkmordet. Det råder under alla omständigheter ingen tvekan om att Frankrike föredrog den förra diktaturen framför den nuvarande.

Så långt är frågan enbart av politiskt och folkrättsligt intresse, men den har en språklig knorr: De grupper som tog över makten 1994 hade tillbringat lång tid i exil i Rwandas officiellt engelskspråkiga grannländer, och många av ledarna behärskade vid maktövertagandet engelska bättre än franska. Kombinationen av detta, tillsammans med avskyn för allt som kunde förknippas med Frankrike, gjorde att Rwanda i praktiken har avskaffat franska som officiellt språk – men inte till förmån för vad man skulle kunna tycka vore det självklara valet, nämligen rwandiska. I stället utnämndes engelska 2003 till officiellt språk, och 2008 deklarerades mer eller mindre över en natt att det skulle vara det enda tillåtna språket i landets skolor, där alltså såväl lärare som elever har rwandiska som modersmål. För att markera att man lämnat det gamla bakom sig har man alltså inte bara avskaffat franskan, utan också användandet av modersmålet, vilket tidigare användes i lägre årskurser. Samtidigt har många av lärarna högst beskedliga kunskaper i engelska.

Reformerna inbegrep också att alla organisationer som ”främjade det franska språket” tvingades stänga och/eller lämna landet, medan regeringen i stället bjöd in British Council att etablera sig. 2009 anslöt sig Rwanda (som alltså aldrig varit brittisk koloni) till Samväldet. Kicket utnämndes till nationalsport, och man diskuterar nu att byta valuta från franc till shilling och att övergå till vänstertrafik.

Som av en händelse har det ekonomiska stödet från Frankrike och Belgien avtagit, medan bistånd från engelskspråkiga länder som USA, Storbritannien och Sverige har kommit att vara bland regimen huvudsakliga inkomstkällor (OECD, utan årtal; 2017).

En tredje variant av förenandet av språk- och utrikespolitik är att ansluta sig till någon av de stora språkrelaterade internationella organisationerna. Att exempelvis Brasilien och Angola är medlemmar i *Comunidade dos Países de Língua Portuguesa*, alltså de portugisiskspråkiga ländernas sammanslutning, är knappast förvånande, men däremot skulle kanske inte alla förvänta sig Georgien och Namibia som associerade medlemmar. Detsamma gäller *Organisation internationale de la Francophonie*, i vilken länder som Moldavien och Armenien är medlemmar, medan Cypern och Qatar är ”associerade” medlemmar.

Språklagstiftning och behandlingen av minoriteter

Så långt utnämmandet och användandet av officiella språk. Men inget land i världen är ju enspråkigt, och ofta finns betydande minoriteter. Vilka rättigheter tillmäts då dessa i världens länder?

Jag lutar mig här mot Leclerc (1999–2017) – och om ingen specifik källa anges är data i artikeln hämtade därifrån (även om *tolkningen* av dessa data givetvis är min egen). Det finns två goda anledningar till detta: Det ena är att Leclerc är en av få som diskuterar språkpolitik som har en ambition att täcka in hela världen (medan de flesta andra experter är experter just på ett givet område och har ett ganska begränsat intresse för resten av planeten), och det andra är att just det elektroniska formatet gör att Leclercs webbplats kontinuerligt uppdateras. Samtidigt ligger det i sakens natur att ett verk som inbegriper alla världens länder innehåller en och annan felaktighet. Det är ingen större utmaning att hitta sådana hos Leclerc, men frågan är vad alternativet egentligen är. Den mänskliga naturen och antalet timmar på ett dygn gör att vi aldrig kommer att hitta en informationskälla som både har optimal täckning och perfekta insikter – och det gäller naturligtvis språkpolitik likaväl som vilket annat ämne som helst. Och därmed har vi i praktiken valet mellan fullständig korrekthet för enstaka delområden eller god översikt över helheten, fast med en del felaktigheter.

Med detta sagt, delar Leclerc in världens länders språkpolitik i följande kategorier (med vissa förenklingar från min sida för att förbättra överskådligheten):

	Leclercs etikett	Mina föreslagna tolkning	
1	<i>Politiques d'assimilation</i>	assimilationspolitik	"repression"
2	<i>Politique de non-intervention</i> <i>Politiques de multilinguisme stratégique</i> <i>Politiques de valorisation de la langue officielle</i>	låt gå-politik flerspråkighet i prestigespråk favorisering av det officiella språket	↑
3	<i>Politiques de statut juridique différencié</i>	minoritetsspråk erkänns vissa rättigheter	
4	<i>Politiques de bilinguisme (ou de trilinguisme)</i>	flerspråkighet	↓ "liberalism"

Tabell 1

Kolumnen längst till höger representerar mitt förslag till rankning av olika länders attityder och praxis, medan den längst till vänster återger samma sak, fast i numerär form. Syftet med det sistnämnda är helt enkelt att kunna testa eventuella korrelationer mellan språkpolitik och andra faktorer.

Så här klassificerar hur som helst Leclerc världens länder (med de nordiska i fetstil)²:

Land	Språkpolitik (min omformulering av Leclerc)	Grad av "liberalism" (min ranking)
Afghanistan, Bhutan, Brasilien, Brunei, Burma, Grekland, Indonesien, Irak, Iran, Laos, Libyen, Pakistan, Syrien, Thailand, Turkiet, Turkmenistan, Vietnam, Östtimor	assimilation	1
Antigua & Barbuda, Argentina, Bangladesh, Benin, Burkina Faso, Dominica, Dominikanska republiken, Ecuador, Ekvatorialguinea, El Salvador, Elfenbenskusten, Gabon, Gambia, Ghana, Guyana, Honduras, Jamaica, Japan, Kap Verde-öarna, Kongo-Brazzaville, Kongo-Kinshasa, Kuba, Liberia, Liechtenstein, Malawi, Mali, Nicaragua, Palestina, Panama, S:t Vincent & Grenadinerna, S:t Kitts & Nevis, S:t Lucia, San Marino, Saudiarabien, Senegal, Sierra Leone, Storbritannien, Tjeckien, Tyskland, Uruguay, Venezuela, Österrike	låt gå-politik	2
Belize, Etiopien, Fiji, Filippinerna, Guinea, Haiti, Indien, Komorena, Libanon, Luxemburg, Malaysia, Mauritius, Namibia, Niger, Nigeria, Papua Nya Guinea, Seychellerna, Singapore, Slovenien, Surinam, Ungern, Vanuatu, Vatikanstaten, Zimbabwe	flerspråkighet i prestiggespråk	2
Algeriet, Andorra, Angola, Armenien, Australien, Azerbajdzjan, Bahamas, Bahrain, Barbados, Colombia, Costa Rica, Cypern, Egypten, Estland, Förenade Arabemiraten, Georgien, Grenada, Guinea-Bissau, Island , Israel, Italien, Jemen, Jordanien, Kambodja, Kazakstan, Kuwait, Madagaskar, Maldiverna, Marocko, Mauretanien, Mexiko, Moçambique, Moldavien, Mongoliet, Nepal, Nordkorea, Oman, Peru, Qatar, Salomonöarna, São Tomé & Príncipe, Serbien, Somalia, Spanien, Sudan, Sydkorea, Sydsudan, Tadzjikistan, Taiwan, Togo, Trinidad & Tobago, Tunisien, Uganda, USA, Uzbekistan, Zambia, (Åland)	favorisering av det officiella språket	2
Albanien, Bolivia, Bulgarien, Chile, Danmark , Frankrike, Guatemala, Kina, Kroatien, Lettland, Litauen, Makedonien, Monaco, Montenegro, Nederländerna, Paraguay, Polen, Portugal, Rumänien, Ryssland, Slovakien, Sverige , Ukraina	minoritetsspråk erkänns vissa rättigheter	3
Belgien, Bosnien-Hercegovina, Botswana, Burundi, Centralafrikanska republiken, Djibouti, Eritrea, Finland , (Färöarna), (Grönland), Irland, Kamerun, Kanada, Kenya, Kirgizistan, Kiribati, Kosovo, Lesotho, Malta, Marshallöarna, Mikronesien, Nauru, Norge , Nya Zeeland, Palau, Rwanda, Samoa, Schweiz, Sri Lanka, Swaziland, Sydafrika, Tanzania, Tchad, Tonga, Tuvalu, Vitryssland	flerspråkighet	4

Tabell 2

2 Leclerc inkluderar även ett stort antal icke självstyrande områden, men här har jag begränsat urvalet till självständiga länder samt de nordiska autonoma territorierna Åland, Färöarna och Grönland (placerade inom parentes i tabellen).

Självklart kan man ifrågasätta enskilda länders kategorisering, men mycket få människor torde ha tillräcklig överblick över hela världen för att kunna bedöma mer än några enstaka nationer, och som nyss nämnts är detta den viktigaste anledningen till att använda just Leclerc som källa.

Bland länder som för en anmärkningsvärt njuugg språkpolitik kan nämnas Turkiet (som tills nyligen insisterade på att kalla kurder för "bergsturkar", och vars författning uttryckligen säger att alla medborgares modersmål är turkiska), Burma och Syrien. Bland mer geografiskt närbelägna och närmre kulturellt stående länder kan särskilt Grekland nämnas som ett land med en synnerligen repressiv språkpolitik.

Det är kanske fler än jag som skulle tro att språkpolitisk liberalism korrelerar med demokrati, men så visar sig inte vara fallet. Jag testade sambandet mellan dessa, och även några andra faktorer, nämligen följande (siffran till höger representerar korrelationen)³:

1	grad av demokrati (Freedom House 2017)		0,21
2	finns det alls ett majoritetsspråk (med avseende på modersmål)?		0,09
3	landets dominerande religion	hinduism	-0,06
		buddhism	-0,14
		islam	-0,19
		katolicism	0,11
		ortodoxi	0,06
		protestantism	0,19
4	grad av religiositet		0,16
5	ekonomiskt välstånd (BNP/capita)		0,04
6	språklig diversitet, alltså hur språkligt splittrat landet är med avseende på modersmål		-0,05
7	vilket som är det officiella språket	spanska	-0,07
		arabiska	-0,13
		engelska	0,19
		franska	0,06
		tyska	0,05

3 På redaktionell begäran: "Korrelation" betyder ungefär "samvariation", alltså den utsträckning i vilken två fenomen samförekommer. Värdet 1 betyder ett fullständigt samband, alltså att de båda fenomenen definitionsmässigt alltid förekommer tillsammans, medan noll betyder ett obefintligt sådant samband. Negativa tal syftar på att de båda fenomenen tenderar att inte samförekomma.

I mer tekniska termer innebär "korrelation" här Pearsons korrelationskoefficient, och för de olika språkpolitikerna används de siffrvärden som tillmättes dem i tabell 2.

De två sista faktorerna (8–9) bygger på ett litet antal (några tiotal) länder, och företrädesvis västliga sådana. För de övriga ingår i princip hela världen.

		portugisiska	-0,11
8	om invånarna uppger sig vara "stolta" över sin nationella tillhörighet, och i så fall vilka aspekter av denna som de särskilt prioriterar (Smith & Jarkko 1998)	demokrati	0,28
		inflytande i världen	0,45
		ekonomi	0,12
		vetenskap	0,09
		idrott	0,31
		konst och kultur	0,11
		militär	0,25
		historia	0,10
		socialförsäkring	0,13
		jämlikhet	0,08
9	vad invånarna i olika länder uppfattar som viktigast för att betrakta en annan människa som landsman (Stokes 2017)	religion	0,50
		födelseland	0,45
		seder och bruk	0,31
		språktillhörighet	0,17

Tabell 3

Ur siffrorna kan vi alltså utläsa att protestantiska länder tenderar att ha en mer liberal språkpolitik (positivt värde) än muslimska (negativt värde), medan ett lands ekonomiska förutsättningar inte ser ut att ha något samband med dess språkpolitik (värdet 0,04 är ju nära noll).

Nästan alla korrelationer är mycket svaga (mellan 0,5 och -0,19), och ingen av de här nämnda faktorerna förutsäger alltså ett lands språkpolitik särskilt väl. Även om exempelvis demokratier är *något lite* mer benägna att behandla sina minoriteter med respekt är det svårt att se någon systematik i siffrorna. Grekland är en demokrati med, som tidigare nämnts, en direkt minoritetsfientlig språkpolitik. Eritrea är en av världens absolut brutalaste diktaturer men har en förvånansvärt generös språkpolitik.

Att bara finna svaga korrelationer framstår lätt som ett nederlag, men även avsaknad av samband kan vara intressanta på sitt sätt.

Jag gissar alltså att fler än jag spontant hade väntat sig tydligare samband åtminstone med avseende på demokratispekten, och kanske även med en och annan av de övriga faktorerna. Kanske har det med att göra på vilken grund staten är skapad. Måhända är många förtryckarregimer så pragmatiska att de

använder de språk som bäst lämpar sig för de egna syftena. Möjligen tycker de att det helt enkelt inte spelar så stor roll vilket språk befolkningen uttrycker sig på, så länge den inte uttrycker regeringskritiska åsikter.

Problematisering av begreppen

Vad är egentligen förtryck?

Vi tänker gärna på språkligt förtryck som frånvaron av erkännande av minoriteter. Och många minoriteter kämpar onekligen mot en statsmakts språkpolitik för ett erkännande. Men i länder som Indonesien, Pakistan och Kina verkar många minoriteter acceptera sitt öde, trots att en del av dem har tiotals miljoner talare (wu och javanesiska kan rentav vara de största hotade språken i världen). Och i det dagliga livet gäller samma accepterande, eller resignerade om man så vill, attityd för många finlandssvenskar, tornedalsfinnar, samer och andra minoriteter i vår närmiljö.

Än mer komplicerat blir det av att en del minoriteter i princip *vill* byta språk. Begreppet fri vilja är förstås vanskligt att tillämpa när ett val fattas under någon form av yttre tryck (och dessutom är det givetvis svårt att tala om en hel folkgrupps kollektiva vilja), men faktum är ju att språkbyte pågår på tusentals platser i världen. Det är också uppenbart att människor förhåller sig olika till det egna språket och dess roll för den egna identiteten. Många lingvister som i fält undersökt döende språkvarieteter kan intyga att talarna inte nödvändigtvis beklagar det traditionella språkets undergång. I en del fall (som det nyss nämnda exemplet Rwanda) kan åtminstone en del av befolkningen rentav välkomna ett utökat användande av ett främmande tungomål. Att byta språk kan i förlängningen innebära ekonomiska vinster, och uppenbart är inte alla beredda att avstå från sådana till förmån för "stolthet", "gruppsolidaritet", "hemtamhet" eller hur vi nu skulle kunna etikettera de känslomässiga faktorer som gynnar språkbevarande.

Ett historiskt perspektiv

En historisk infallsvinkel kan ofta vidga våra perspektiv på en nutida situation. Exempelvis hjälper historien oss att *förstå* den antirykska språkpolitik som tillämpas i Baltikum, vare sig vi nu väljer att *bejaka* den eller inte, och detsamma gäller förstås aversionen mot afrikaans i Sydafrika eller engelska i franskdominerade Québec.

Än mer slående är de stämningar som rådde under franska revolutionens dagar, då det var av yttersta vikt för revolutionärerna att befolkningen talade franska, eftersom ett gemensamt språk sågs som förutsättningen för en fungerande demokrati (se till exempel Certeau, Julia & Revel 1975). En nutida

människa skulle antagligen invända att ett gemensamt språk inte förutsätter utplåning av lokala varieteter, men samtidigt vet vi att diglossier sällan är särskilt stabila. Förekomsten av ett lingua franca sätter oundvikligen press på folkspråken, vare sig det handlar om franska under sent 1700-tal eller engelska idag, och i förlängningen kan språkbyte vara en följd (en vanlig, om än inte en automatisk sådan) av mellanfolklig förståelse.

Även om de flesta av oss idag skulle tycka att revolutionärerna gick för långt när de krävde att folkmålen skulle överges, är fallet ändå en intressant illustration till hur något som ansågs progressivt förr uppfattas som direkt barbariskt idag.

Teori kontra praktik: Kan man ha en perfekt språkpolitik?

Det finns som bekant ofta en skillnad mellan teori och praktik. Ibland kan användandet av statusspråk framstå som att det handlar om ren illvilja från makdens sida. Men i många fall kan man undra vad alternativet skulle vara – många länder, i synnerhet i tredje världen, har flera hundra inhemska språk inom sina gränser, och vad har man då för val? Medan det går att upprätthålla en hyfsat väl fungerande tvåspråkig administration, skulle det inte vara praktiskt möjligt för Papua Nya Guinea att tillämpa officiell 840-språkighet. Inte ens i ett ambitiöst land är det helt lätt, hur gärna man än vill, att få varje offentliganställd att tala landets båda (eller alla) språk väl eller att åstadkomma tvåspråkig utbildning i varje avkrok. Då kommer diskriminering i praktiken att vara oundviklig.

Bästa språkpolitiken som trots allt finns

Hur bra exempel kan vi då finna i den faktiska världen? Jag vill hävda att Finland är ett land vars språkpolitik (åtminstone så länge vi inskränker oss till svenska och finska) har få konkurrenter i världen. Bland länder som skulle kunna komma på tal är ett drygt dussintal sådana att det största minoritetsspråket har officiell status. Dessa skiljer sig dock från Finland på flera sätt:

- En del är så decentraliserade statsbildningar att språkpolitiken i första hand bedrivs på regional nivå, och då blir inte sällan det som nationellt är en minoritet i själva verket en majoritet (till exempel Belgien, Schweiz och Kanada).
- Vissa länder är sådana att minoritetsspråkets status i stor utsträckning är en symbol för nationell egenart, och då syftar språkpolitiken minst lika mycket till att distansera sig från andra länder (Irland, Nya Zeeland) eller ett obehagligt förflutet (Sydafrika) som till en faktisk, fungerande flerspråkighet.
- Ibland är den största minoriteten, eller en av de största minoriteterna, ett

kolonialspråk, som i praktiken inte är underdog (Bolivia, Kirgizistan).

- Några gånger talar den största minoriteten ett världsspråk, alltså något som det kan finnas goda skäl att intressera sig för och lära sig, oavsett synen på minoriteten (återigen Belgien, Schweiz, Kanada).
- En del minoriteter är så mycket större än den i Finland att det skulle vara svårare att helt negligera den (Kirgizistan, Belgien, Kanada, Schweiz, Sri Lanka, Bolivia).
- I ett par länder råder politiska problem, såtillvida att landet är en diktatur och att varken majoritet eller minoritet under alla omständigheter åtnjuter mänskliga rättigheter (till exempel Kirgizistan), alternativt att staten är så svag att den inte är förmögen att tillämpa de vällovliga principer som ställts upp (till exempel Bolivia).
- I de flesta av de nyss nämnda länderna är utbildningssystemet sådant att det i bästa fall går att studera några av sina grundskoleår på minoritetsspråket, medan högre utbildning på språket helt eller i stort sett saknas (Irland, Nya Zeeland, Sydafrika).
- Ett specialfall utgörs av Kosovo, som har en häpnadsväckande generös minoritetsspråkspolitik – men då ska man komma ihåg att landets självständighet helt dikterats av västvärlden, och att det inte själv valt sin policy.

Nu är jag för all del mer bekant med den finska situationen än med den i de flesta andra länder, men jag har åtminstone försökt att hitta paralleller ute i världen och har ändå svårt att komma ifrån att få länder behandlar en femprocentig minoritet så storsint som Finland gör – rent juridiskt är svenskan inte ens ett minoritetsspråk, utan bara "det ena" av republikens två "nationalspråk". Visst är det *i praktiken* svårt även i Finland att leva ett helt liv på svenska, och visst har tillämpningen av lagarna sina brister även här. Andra minoriteter i Finland åtnjuter förstås inte andra samma avundsvärda situation som finlandssvenskarna. Men hur mycket diskriminering den enskilda finlandssvensken än kan peka på, och hur mycket frustration som än kan uppstå i vardagen, har Leclerc rätt när han talar om "rättigheter för de svenskspråkigas del som måste betecknas som exceptionella", och "som många andra minoriteter i världen bara kan drömma om".

Leclercs eget hemland Kanada är en intressant jämförelse såtillvida att majoritetsspråket är världens otvivelaktigt viktigaste, medan minoritetsspråket kan anses vara världens näst viktigaste världsspråk. Man kunde tycka att kanadensarna har ganska bra incitament att bli åtminstone tvåspråkiga. Likväl behärskar nordbor engelska i högre grad än franskkkanadensarna, samtidigt som de är obetydligt sämre på franska än vad engelskkanadensarna är. Men framför allt

kan finnarna svenska (ett språk utan någon större internationell användbarhet) i mångfaldigt högre grad än engelskkanadensarna kan franska, som ju trots allt är ett världsspråk – och dessutom har fler talare i Kanada än hela Finlands befolkning.

Summary

This article is an attempt to on the one hand offer a brief survey of national languages policies of the world, and on the other hand to situate those of the Nordic countries in general, and Finland in particular, in this global context. The impressive (albeit not always successful) measures of Finnish authorities to uphold bilingualism are highlighted, and argued to have few parallels world-wide.

Mikael Parkvall är lingvist vid Stockholms universitet. Hans arbete har huvudsakligen behandlat språkkontakt, typologi och historisk lingvistik.

Referenser

- Certeau, Michel de, Dominique Julia & Jacques Revel, 1975: *Une politique de la langue: la Révolution française et les patois, l'enquête Grégoire*. Paris: Gallimard.
- Freedom House, 2017: *Freedom in the World 2017*. Washington: Freedom House.
- Leclerc, Jacques, 1999–2017: L'aménagement linguistique dans le monde. <http://www.axl.cefan.ulaval.ca/index.html>.
- Lewis, Paul, Gary Simons & Charles Fennig (red.), 2016: *Ethnologue*, 19:e upplagan. Dallas: SIL International.
- OECD, 2017: Data Lab: Aid statistics by donor, recipient and sector. <http://www.oecd.org/statistics/datalab/oda-recipient-sector.htm>. Hämtad 2017-03-19.
- OECD, utan årtal: Rwanda country factsheet. <https://www.oecd.org/dac/aft/Rwanda%20Country%20Factsheet.pdf>. Hämtad 2017-03-19.

- Smith, Tom & Lars Jarkko, 1998: *National Pride: A Cross-national Analysis*. Chicago: National Opinion Research Center, University of Chicago.
- Stokes, Bruce, 2017: *What It Takes to Truly Be 'One of Us'*. Washington: Pew Research Center.
- Venter, Dawid, 1999: A global perspective on racial and linguistic integration in South African Christian congregations. *Journal of World-Systems Research* 5, s. 619–650.

Nyckelord: språkpolitik, språklagstiftning, Norden, Finland

Bibliografiske oplysninger

Parkvall, Mikael, 2017: Nordisk och finländisk språkpolitik i ett globalt perspektiv. I: Torbjørg Breivik (red.). *Sprog i Norden 2017*, s. 82-93.

<https://tidsskrift.dk/sin/index>

©Forfatterne og Netværket for sprognævnene i Norden

Nyord i skandinaviske språk

Ole Kristian Våge (Språkrådet i Norge), Gisle Andersen (Norges Handelshøyskole), Margrethe Heidemann Andersen (Dansk Sprognævn), Jørgen Nørby Jensen (Dansk Sprognævn) & Ola Karlsson (Språkrådet i Sverige)

Nyordsdanning er en dynamisk og kontinuerlig prosess i alle verdens levende språk. Et fellestrekk ved de skandinaviske språkene er at de har en rik evne til å danne nye sammensetninger, noe som gjør tilfanget av nye ord i språket spesielt omfattende. Mange av sammensetningene er for kontekstspesifikke til å være aktuelle for normering eller oppføring i ordbøker, men et utvalg har livets rett og får oppmerksomhet gjennom nyordsbøker, nyordskåringer og behandling i normeringsorganer.

1. Innledning

De siste 1–2 tiår har datateknologi og i særdeleshet korpuslingvistikk gjort arbeidet med å kartlegge danningen av nyord atskillig enklere. Dette omfatter utviklingen av store korpus og elektroniske tekstarkiver som grunnlag for å dokumentere forekomsten og bruken av nyord, og teknologi for å oppdage nyord og se hvordan de sprer seg og gradvis får fotfeste i språket.

Dette gjør at forskere og leksikografer innen de skandinaviske språkene er godt rustet til å følge språkets kontinuerlige utvikling. Arbeidet med å kartlegge nyordsdanning er av stor betydning for normeringsorganer, ordbokredaktører og folk flest, og i en rekke land har det blitt vanlig med nyordskåringer (Våge og Andersen 2014). I de skandinaviske språkene hver for seg er arbeidet med nyord godt dokumentert gjennom tidligere nyordsforskning, men så vidt vi vet er det gjort lite arbeid som sammenlikner arbeidsmetoder og funn på tvers av de skandinaviske språkene. Vi oppfatter at det er mye lærdom å hente i en tverrspråklig sammenlikning av nyordskategorier og utviklingstendenser. I denne artikkelen tar vi derfor et skandinavisk perspektiv og tar for oss nyord på dansk, svensk og norsk. Hvert av de følgende språkspesifikke avsnittene omtaler arbeidet med å kartlegge nyord i de tre landene, hvilke institusjoner og grupper som har spesiell påvirkning på nyordsdanning gjennom det offtentlige ordskiftet, og de viktigste tematiske og morfologiske kategoriene av nyord. I siste avsnitt sammenlikner vi de tre språkene og ser på likheter og ulikheter på tvers av dem.

1.1. Nyordsdanning og morfologiske kategorier

Sammensetninger som *nett+brett* → *nettbrett* er utvilsomt den vanligste formen for nyordsdanning i skandinaviske språk (f.eks. Fjeld og Nygaard 2012), men også en rekke andre morfologiske kategorier av orddanning gjør seg gjeldende. Siden dette utgjør felles begreper som blir omhandlet i de språkspesifikke avsnittene og langt på vei utgjør en fellesskandinavisk terminologi, velger vi å kort omtale dem samlet, her med norske eksempler.

En spesiell type sammensetning er såkalte teleskopord som *brexit*, som er sammensatt av deler av to enkeltord og ikke hele rotordene. Når et ord er avledet av et annet med et prefiks som *u-* eller et suffiks som *-eri* snakker vi om en avledning, som i *sideri*. Ord kan skifte ordklasse som fra substantivet *døgn* til verbet *å døgne*, og slike tilfeller omtales som konversjon. Kategorien forkortinger omfatter kortord som *snap* fra *Snapchat* og initialord som *omg* (av engelsk *oh my god*). En viktig hovedkategori er lånord, og vi skiller mellom direkte lån når ordet beholder dets form, som *backing*, og betydningslån, hvor et hjemlig ord endrer betydning som følge av påvirkning utenfra, som *å adressere* i betydningen ‘ta fatt på, håndtere (et problem)’, som antas å være fra engelsk. Videre omfatter oversettelseslån nye sammensetninger som er dannet etter mønster av en fremmed modell, som *pappakropp*, etter engelsk *dadbod*, mens pseudolån er ord som har et fremmed formverk, men som ikke eksisterer med den betydningen i opphavsspråket, som adjektivet *snacksy*. Til sist kan vi nevne nydanninger som *plinge*, altså helt nye rotord i språket, som er svært sjeldne, og neosemantiske ord, dvs. ord som får ny betydning, som adjektivet *klein*, som har gått fra å bety ‘sjuk’ (om person) til ‘ubehagelig’ (om erfaring, opplevelse) i norsk.

2. Danske nyord

Netordbogen *Nye ord i dansk 1955 til i dag* www.dsn.dk/noid oppdateres flere gange årligt. De nye ord og uttrykk som oppdateringene inneholder, bliver som oftest opdaget ved manuel excerpering af primært skriftlige kilder, det vil først og fremmest sige aviser, blade, tidsskrifter og bøger. Excerpteringen udføres i dag primært af nyordsmedarbejderne i Sprognævnet, der jo har en vis interesse i – og erfaring med – at finde de nye ord og uttrykk.

Mængden af søgbare tekstkorporer er i dag langt større end tidligere, og da man på egen hånd umuligt kan gennemgå alle disse korporer for at finde nye ord og udtryk, har man i Sprognævnet udviklet forskellige tiltag i et forsøg på supplere den manuelle excerpering. I starten af nullerne udviklede Jakob Halskov, der på det tidspunkt var ansat i Dansk Sprognævn, således en såkaldt Ordtrawler der automatisk skulle finde nye ord i de store tekstkorporer der

ligger på nettet. Men selvom Ordtrawleren viste sig at udgøre en mærkbar hjælp til at finde såkaldte ”simple, sproglige nydannelser”, dvs. nydannelser der refererer til nyt indhold (jf. Halskov 2010: 95), var den ikke i stand til at finde og identificere en lang række andre sproglige nydannelser, for eksempel flerordsforbindelser og nye valensmønstre (Halskov og Jarvad 2009: 60). Da en maskinel excerpering som den Ordtrawleren udfører, heller ikke kan afgøre om et allerede kendt ord bruges i en ny betydning, som når *morfar* i dansk også kan bruges i betydningen ’lur’ (jf. Lorentzen og Nørby Jensen 2010), er den manuelle, menneskelige excerpering fortsat den primære kilde til nyords-excerpering i dansk.

2.1. Årets ord

For cirka 10 år siden begyndte man i Danmark for første gang at kåre ”årets ord”. Initiativet til kåringen blev taget af sprogtidsskriftet Mål og Mæle, som i samarbejde med sine læsere kårede ordet *ommer* (’noget der ikke er godt nok og derfor skal laves om’) til årets ord for 2006. I 2007 og 2008 var det alene Mål og Mæle der kårede årets ord, men i 2009 kom radioprogrammet Sproglaboratoriet med. Siden 2013 har det udelukkende været Sproglaboratoriet der har kåret årets ord i Danmark. Nyordskåringerne har ikke altid handlet om at kåre egentlige nye ord, men snarere om at kåre ord eller udtryk som på en eller anden måde har været karakteristiske for det forløbne år (jf. Jarvad 2015: 6). Således blev *lømmelpakke* (om en række samlede initiativer overfor unge kriminelle) kåret til årets ord i 2009 af såvel Mål og Mæle som af Sproglaboratoriet, selvom ordet kan spores til 2000, og årets ord i 2013, nemlig *undskyld*, er heller ikke nyt i dansk. Det blev derimod valgt som årets ord fordi en meget omtalt sag i 2013 drejede sig om nuværende statsminister Lars Løkke Rasmussens beklagelser af sin adfærd i forbindelse med førsteklases flyrejser, luksusforbrug og jakkesæt med videre.

Bidragyderne til hvilke ord der kunne være kandidater til årets ord, var for Mål og Mæles vedkommende læserne, mens dommerne udgjordes af tidskriftets redaktører, det vil sige fagfolk. For Sproglaboratoriets vedkommende er det primært lytterne der indsender forslag, suppleret af Sprognævnets årlige nyordslister, mens dommerpanelet udgøres af forskellige repræsentanter for medierne, kulturpersonligheder i samarbejde med Sprognævnets direktør (jf. Jarvad *ibid.*). Dansk Sprognævn er altså i modsætning til for eksempel Norge ikke direkte involveret i kåringen af årets ord.

2.2. Vigtige nyorddannere: Et par eksempler

Det er en kendt sag at et nyt ord eller udtryk kan være dannet af en kendt person og dermed relativt hurtigt få en ret stor gennemslagskraft. Det gælder for eksempel ordet *rundkredspædagogik*, der godt nok er kendt fra 1996, men først fik sit egentlige gennembrud den 7. oktober 2003. Her holdt daværende statsminister Anders Fogh Rasmussen sin åbningstale i Folketinget og sagde ved den lejlighed bl.a.: ”I tre årtier er der kastet vrag på paratviden. Den er blevet opfattet som sort skole, udenadslære og terperi. Det er som om at indlæring af faglige færdigheder er blevet nedprioriteret til fordel for at sidde i rundkreds og spørge: Hvad synes du selv?”. Selvfølgelig blev ordet *rundkredspædagogik* faktisk ikke brugt i talen, men fik i den efterfølgende debat en vældig udbredelse. Selvfølgelig havde Fogh brugt ordet flittigt i månederne op til åbningstalen, blandt andet i en tale ved Venstres sommertræf i Fredericia den 9. august, hvor han bekendtgjorde at det nu skulle være slut med den ”flippede rundkredspædagogik” (jf. Nørby Jensen 2016: 132 f.).

Lidt anderledes forholder det sig med ordet *halalhippie* (der bruges om en person som er overdrevent tolerant overfor indvandrere og dermed kommer til at forsvare reaktionære træk i indvandrer-kulturen), som mange vist har troet var dannet af folketingspolitikeren Naser Khader. Men sådan forholder det sig faktisk ikke. Naser Khader har ikke dannet ordet, men det var ham der gjorde ordet kendt i løbet af år 2000, dels gennem en række interview hvor han brugte ordet, dels via bogen *Khader.dk. Sammenførte erindringer*, der udkom i slutningen af 2000. Ophavsmanden til ordet *halalhippie* er derimod med al sandsynlighed den danske journalist Jonas Beha Erichsen, der var vært på P3-programmet *Strax* i perioden 1997–2000. Onsdag den 9. februar 2000 brugte han således ordet i radioen. Peter Skaarup fra Dansk Folkeparti og Naser Khader var gæster i programmet, og sidstnævnte tog altså ordet til sig i en sådan grad at han lige siden er blevet betragtet som *halalhippiens* opfinder, om end det faktisk ikke forholder sig sådan (jf. Nørby Jensen 2016: 73 ff.).

2.3. Nyordstyper

Nyordstyper med udgangspunkt i it

Digital mobning, *cybermobning*, *netmobning* og *cyberbullying* er alle betegnelser for den mobning som nok især unge mennesker kan blive udsat for på de sociale medier. Alle fire betegnelser er kommet ind i dansk nogenlunde samtidig, det vil sige omkring 2006/2007, og det ser ud til at det er *digital mobning* der er den mest almindelige betegnelse i dansk. Orddannelsen er parallel med andre dannelser hvori *digital* indgår – for eksempel *digital indfødt* (om person som er vokset op med digital teknologi) og *digital indvandrer*, *digital*

immigrant og *digital alfabet* (om alle os der ikke i samme grad har den digitale teknologi på rygraden).

Ordene *cybermobning* og *netmobning* kan være dannet i lighed med andre lignende sammensætninger med *-mobning* som sidsteled, for eksempel *sms-mobning* og *mobilmobning*. Førsteleddet i *cybermobning* er ordet *cyber-*, som siden 1990 har været et produktivt forled i dansk i ord som *cyberkrig* og *cyberkriminalitet*. Disse to ord er gledet ret ubesværet ind i dansk, mens *cyberbullying*, der jo er en ren engelsk dannelselse, har haft det sværere – formentlig fordi ordet kan volde vanskeligheder i forhold til såvel udtale som stavning.

Hate, hate på og haters

Det der sker når man udsættes for digital mobning, er med de unges sprog at man får meget *bate*, og at andre *bater* på en. En person der *bater* meget, hedder logisk nok en *bater*. At man får meget *bate*, betyder altså at man er udsat for hadske beskeder (altså mobning), og når nogen *bater på* en, sender de hadske beskeder (altså mobber). Og selve *bateren* – det er ham eller hende der mobber andre. Alle de nævnte ord udtales på (tilnærmet) engelsk. At det engelske ord *bate* bruges som det her er vist, skyldes muligvis at vi også bruger det engelske *like* (både som verbum og som substantiv), for eksempel på Facebook, hvor man både kan *like* (altså synes godt om) andres statusopdateringer og få mange *likes*, altså synes godt om-tilkendegivelser. Er man populær, får man altså mange *likes*, og der er mange der *liker* en. Er man upopulær, får man meget *bate*, og der er mange der *bater på* en. I nogle tilfælde kan chikanen blive så voldsom at man taler om *roasting*. *Roasting* er en form for systematisk tilsvining på de sociale medier, hvor offeret bliver offentligt ”ristet” eller ”roastet”. I visse tilfælde udføres en sådan chikane systematisk og bevidst af en person hvis eneste formål med at være på nettet er at genere andre. En sådan person kalder man en (internet)trolde (eller *troll*, udtalt på engelsk), og det som personen bedriver, kalder man at *trolde* eller *trolle* (med engelsk udtale).

Smart og intelligent

Adjektivet *smart* er ikke et nyt ord i dansk. I betydningen ’fiks, flot, moderne’ har det været kendt i dansk skriftsprog siden 1921, og i betydningen ’(lidt for) dygtig, hurtig’ siden 1866 (jf. Ordbog over det danske Sprog, bd. 20, 1942, ordnet.dk/ods). I de senere år har en ny betydning af *smart* fundet vej ind i sproget, om end den endnu ikke findes i danske ordbøger. Denne nye betydning af *smart* kan oversættes med ’teknisk avanceret’ og findes som førsteled i sammensætninger som *smartboard*, *smartcard* (eller *smartkort*),

smartphone (eller *smarttelefon*) og *smartur*. *Smart-* udtales i de rent engelske sammensætninger ofte på tilnærmet engelsk, dvs. uden stød, mens man især i de sammensætninger der har et dansk efterled (*-kort*, *-telefon*), også kan have en dansk udtale med stød. *Smart* ses også som selvstændigt adjektiv i forbindelser som *smarte byer*, altså teknisk avancerede byer.

Flygtninge og migranter

Omvæltninger i verden kan føre til omvæltninger i sproget. Den europæiske flygtningekrise fra efteråret 2015 og frem har således sat sit præg på sproget. Der er ikke dukket mange egentlige nyord op i den forbindelse, men til gengæld er der blevet skubbet til betydningen af ord der hidtil er blevet opfattet som forholdsvis neutrale. Ordet *migrant*, der kendes i dansk fra omkring 1975, var for eksempel tidligere et forholdsvis sjældent ord med betydningen 'person der flytter fra et sted til et andet'. I fagkredse fungerer ordet som en fællesbetegnelse der dækker over alle mennesker der bevæger sig over grænserne for at tage ophold i et andet land uanset årsagen. Men siden efteråret 2015 er det i debatten ofte blevet sat op som modsætning til begrebet flygtning. Det er nærmest kommet til at betyde 'ikke-flygtning' eller måske ligefrem 'bekvemmelighedsflygtning'. Om man bruger *flygtning* eller *migrant*, handler altså mange gange mere om holdninger end om det rent sproglige. Begrebet *migrant* anvendes således nu ofte med en undertone af at migranterne ikke har et lige så stort behov for at flytte sig som flygtningene, som er forfulgt og for eksempel flygter fra krig. Lige meget om man bruger *flygtning* eller *migrant*, risikerer man altså med sin sprogbrug at tage stilling til personens formål med rejsen og retten til at opholde sig i Danmark.

3. Svenska nyord

3.1. Arbetet med nyord: excerpering och val av ord till nyordslistan

Språkrådet i Sverige har excerperat nyord ända sedan starten på 1940-talet – för att kunna svara på frågor om nya ord, för att följa svenskans utveckling och, som en folkbildande uppgift, för att kunna visa hur ordbildning och språk fungerar. Excerpteringen har bland annat resulterat i tre nyordsböcker som täcker olika perioder: 1945–1985, 1986–1999 och 2000–2015 (Svenska språknämnden 1986, 2000; Språkrådet 2015). På senare år har nyordssamlandet inte minst handlat om att kunna publicera den årliga nyordslistan (se www.sprak-ochfolkminnen.se/nyord) som vid lanseringen strax före nyår brukar få stor uppmärksamhet i svenska medier.

Listan bygger på material från olika källor: egna sökningar och observatio-

ner i tv och tidningar, tidningsbelägg från utomstående excerpter, inskickade ord från allmänheten via en särskild nyordsadress, egenproducerade nyordstexter på vår webbplats etc. Sedan flera år tillbaka ges listan ut i samarbete med tidskriften Språktidningen, som bedriver visst eget nyordsarbete och som själva också bidrar med ordmaterial.

Urvalet till listan är ofrånkomligt subjektivt, varför vi försökt få igång arbete också med automatisk nyordsexcerptering. Det har ännu inte gett något konkret resultat, men nu finns planer på samarbete med redaktionen för Svenska Akademiens ordlista kring sådan excerptering. Dessutom är vi på väg att bilda en eller flera referensgrupper för att engagera fler utomstående i arbetet med nyordslistan. Internt försöker vi samtidigt öka vetenskapligheten i arbetet, vilket bland annat betyder att vi följer vissa kriterier för vad som är passande nyord: de ska ha en viss minimifrekvens i tidningstext och de ska vara antingen nybildade eller tydligt ha ökat i användning de senaste två åren. Dessutom ska de helst inte bara vara rent beskrivande uttryck eller vara nya sammansättningar på gamla mönster, utan vara lexikaliserade ord som säger något mer än den språkliga ytan. Det sista kravet är svårbedömt och kan behöva utvecklas lite: Ett ord som *flyktingstängsel* blev under en period mycket vanligt och var därför på förslag till nyordslistan, men det säger i grunden ingenting mer än 'stängsel för flyktingar'. Och även om sammansättningen *stafettlärare* är ny, är den bara bildad på det sedan länge etablerade *stafettläkare*. Ett lexikaliserat ord som *trumpifisering*, däremot, symboliserar ett helt förändrat politiskt och medialt debattklimat i västvärlden.

Men framför allt vill vi att nyorden ska säga något om samtiden, för det är mycket därför de är så intressanta – och väcker diskussion. Många lärare har hört av sig till oss om att de i klassrummet använder nyordslistan som utgångspunkt för diskussioner om både språk och samhälle. Vi har under 2016 därför haft ett särskilt skolprojekt där vi tagit fram ett läromedel för gymnasieskolan som bygger just på nyordens koppling till samhällsutvecklingen (se www.sprakochfolkminnen.se/nyordiskolan).

3.2. Viktiga nyordsproducenter

Exakt vem som är upphovsmakare till ett visst nyord är ofta omöjligt att säga. Men i dag är nog mediebranschen den största nyordsleverantören, ofta i ett försök att popularisera och rubriksätta olika samhällsfenomen. Särskilt produktiva är yngre journalister på vissa tidningar, och kreativiteten tycks ha ökat i takt med att medierna informaliserats genom bloggar och krönikor. Typiska sådana rubrikord är *terrorresa*, *clownpanik* och *klickokrati* (samhälle där journalistik och politik styrs av vad internetanvändarna föredrar).

Många nyord är fackspråkliga bildningar, som ekonomiorden *skuld-kvotstak* och *egenanställningsföretag*. Ibland kan vi som språkvårdare själva påverka orden, t.ex. genom Språkrådets medverkan i Datatermgruppens rekommendationer för ord som *enkortsdator* och *utpressningsvirus*. Men vi ser även att andra organisationer i dag blivit mer aktiva i att skapa nya ord, ofta som ett försök att styra språkbruket i viss riktning. Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU) har t.ex. lanserat ord som *vårdgraviditet* (i stället för det missvisande *surrogatmödraskap*) och *klittra* för 'onanera' (om kvinnor).

Många ord bildas förstås också av helt vanliga privatpersoner, och det är ett ordskapande vi gärna uppmuntrar till som ett led i att få människor att förstå att det är allas ansvar att hitta ord för det vi vill kunna säga. Många sådana ord är vardagliga och tillfälliga ord som aldrig sprids vidare, även om vi ibland försöker plocka upp och lyfta fram förslag som skickas till oss. Ett sådant inskickat ord som vi uppmärksammat är *brickångest* för 'olustfylld känsla som infinner sig i (personal)matsal när man står med matbrickan i händerna och inte vet vart man ska ta vägen'. I nyordlistan försöker vi även få med ord från den kategori som heller sällan uppmärksammas av ordböckerna, nämligen talspråk, slang och ungdomsuttryck. 2015 hade vi i listan t.ex. *douche* ('skitstövel'), *baffa* ('ragga, dejta') och *obror* ('taskig, okamratlig').

3.3. De senaste årens nyordsteman

Mycket av det som nämns i texterna om vanliga nyordsteman i Norge och Danmark känns igen i Sverige. Här följer en genomgång av de kanske tydligaste temana i de senaste årens svenska nyordsskörd.

Flyktingvågen skapar nyordsringar på vattnet

Krig och terror, och de flyktingströmmar det orsakat, har skapat få helt nya ord helt enkelt för att krig och flyktingar inte är något nytt fenomen. Men användningen av vissa befintliga ord har ökat avsevärt. Exempel på det är ord som *självradikalisering*, *terrorresa* och *transitflykting*. Samtidigt har flyktingdebatten alltmer övergått i frågor om integration, vilket bland annat gett avtryck i språkord som *korsspråkande*, att använda en persons samtliga språk vid språkinläring, och *mångspråk*, ett paraplyord som i dag används för allt som har med flerspråkighetsfrågor att göra. De flesta svenska bibliotek har t.ex. i dag en avdelning kallad "mångspråk".

Att terror, våld och säkerhetsfrågor präglar dagens samhälle har vi sett i ord som *terrorängslan*, *tafsvakt* (festivalvakt som ska förhindra tafsande på flickor), *blåljuspersonal* (utryckningspersonal inom polis, sjukvård och brandkår) och *grindsambälle* (av eng. *gated community*).

Miljöorden frodas i den cirkulära ekonomin

Särskilt livskraftiga har annars miljöorden varit: det har de senaste åren öppnats både *lånegarderober* med klädlånning, *matsvinnbutiker* med billig mat som annars skulle slängts och *förpackningsfria* butiker med mat utan miljöskadliga förpackningar; allt i syfte att skapa en mer *cirkulär ekonomi* baserad på kretsloppstänkande. Och i vanliga människors vardag har det varit mycket fokus på *proteinskiftet*, att äta mindre kött och övergå till *växtprotein* och *växtnmjölk*. Allt fler väljer också att utbyta varor och tjänster genom *delningsekonomi* och *uberisering* (digitaliserad och decentraliserad tjänsteekonomi), liksom att äta fullgod mat som slängts genom att *dumpstra* (av eng. *dumpster dive*).

Normkritiska ord skapar debatt

Vid sidan av den *veganism* som skapat en del av miljöorden finns andra aktivistiska och normkritiska strömningar i samhället som avspeglas i nyordsfloran. *Kroppsjaktivism*, *mensaktivism*, *fettacceptans* och *vithetsnorm* (att vita människor är norm) är alla uttryck för en motreaktion mot rådande samhällsnormer, och *frågestrejka* (låta bli att ställa frågor till män som inte ställer frågor i ett samtal), *pappafeminist* (man som anammar feministiska ideal efter att ha blivit far till en flicka) och *mansplaining* (att män förklarar saker för kvinnor bara för att de är just kvinnor) är förstås en motreaktion mot det patriarkala samhället. Många av de normkritiska orden väcker känslor och Språkrådet får inte sällan kritik för att de tas med i nyordslistan.

It-orden andas både möjligheter och faror

Flest nyord har antagligen it-världen producerat, vilket är naturligt med tanke på vår stora konsumtion av teknikprylar och att många av områdets fackord därför sugts upp i allmänspråket.

Många ord handlar om teknikutveckling och vad vi gör med tekniken: vi tar en *groupie*, *svischar* pengar och låter datorer bedriva *robotjournalistik*. Andra ord avspeglar i stället teknikfarorna: vi *ghostar* varandra (gör slut genom att vara oanträffbara), gömmer oss på *det mörka nätet* (av eng. *Darknet*), *rattsurfar* farligt i trafiken och drabbas av *ögonkramp* vid för mycket mobiltittande. En annan baksida är *extremsurfandet*: att personer med mycket *skärmtid* kan bli *nyhetsundvikare* och då lätt drabbas av *faktaresistens*, det vill säga inte låter sig påverkas av fakta som talar emot den egna uppfattningen. Alltfler tar därför en välbehövlig *digital paus* för att känna lite *jomo* (av eng. *joy of missing out*, en avstressad känsla som uppstår när man slipper ta del av något till exempel i sociala medier).

3.4. Ordbildningsmønster og produktiva ordled

Nyordsflødet er delvis globalt og mange svenska nyord er därför engelska eller svengelska, som *youtuber* og *cosplay*. Mange av dem anpassas dock snabbt så att vi i stället får svenska ord som *vejpa* (röka e-cigarett, av eng. *vape*). Andra är helsvenska översättnings- og betydelselån, som *triggervarning* (varning för känsligt innehåll, av eng. *trigger warning*).

Alla lånord er dock inte engelska – *mukbang* (ätvideo) og *poke* (sushisallad) från 2016-listan er faktisk ett sydkoreansk respektive hawaiiansk lånord. Og de flesta ord er fortfarande helsvenska bildningar, i huvudsak substantiv: *blippbetalning* (kontaktlös kortbetalning) og *läslov* (skollov som ska ägnas åt läsning) er ett par exempel. Annars har vi en särskild förkärlek för att bilda verb, vilket man bland annat kan se i verbifieringen av Facebooks reaktionsknappar med vilka vi gärna *wowar* 😱, *hjärtar* ❤️ og *ledsnar* 😞 inlägg.

I nyordsbildningen kan man se att vissa ord og ordled er betydligt mer produktiva än andra. Goda exempel de senaste åren er *funktion*, som i *funktionsförmåga* og *funktionsvariation* (hos personer med funktionsnedsättning), og *social*, som i *social litteratur* (skriv- eller tankeutbyte författare–läsare) og *social dumpning* (utnyttjande av billig arbetskraft). Särskilt produktivt 2016 har förstås *pokemon* varit, vilket vi sett i ord som *pokemonjakt*, *pokeägg* og *pokemani*. Detsamma gäller *svinn* (överskott som slängs), med ord som *svinnsmart*, *svinnfri*, *svinnbov* og *svinnförebygga*, og *parasportens* avknoppningar i bland annat *parabowling*, *parajudo* og *paratriathlon*.

4. Norske nyord

4.1. Arbeid med nyord: ekstraksjon og kåring av årets nyord

I Norge har nyordsforskningen kommet sterkere i søkelyset de senere årene, ikke minst på grunn av kåringen av årets nyord, som er et samarbeid mellom Språkrådet og Norges Handelshøyskole.

Språkrådet har lenge vært engasjert i kartleggingen av nytt ordtilfang i norsk gjennom utgivelsen av ordbøker som tar for seg hver sin 30-årsperiode og viser tilveksten av nye ord og hvordan samfunnsutviklingen har satt spor i språket (Leira 1982; Guttu og Wangensteen 2012). Dessuten har bladet *Språknytt* en fast nyordsspalte hvor en håndfull ord blir kommentert og eksemplifisert.

Arbeidet med nyord har tradisjonelt vært gjort manuelt ved at ordbokredaktører og andre har notert nye ord og deres betydninger og brukskontekst. Det siste tiåret har imidlertid ny datateknologi gjort det mulig å undersøke nyordsdanning på en mer systematisk og fyllestgjørende måte gjennom det som kalles korpusleksikografisk metode (Andersen og Hofland 2012, Atkins og Rundell 2008, Grefenstette 2002, Ooi 1998, Pulcini 2008). Dette går ut på

å bruke store tekstkorpus som datagrunnlag og dataverktøy til å plukke ut nyordskandidater blant ordene som forekommer i korpuset. Til dette formålet bruker vi Norsk aviskorpus, et korpus på 1,5 milliarder ord fra norske aviser, som er samlet inn av forskningsselskapet Uni Research i Bergen (Andersen og Hofland 2012). Korpuset ble etablert i 1998, og vokser med 200 000–250 000 ord i døgnet. Hvert døgn bli ordtilfanget i innhøstede tekster sammenliknet med en akkumulert liste over tidligere registrerte ordformer, og nye ord vurderes som mulige kandidater til listen over årets nyord. Det er selvsagt bare et ørlite utvalg som når opp blant «finalistene», og disse er valgt ut etter nokså nøye vurderte kriterier. Mange interessante kandidater blir utelatt, og sluttresultatet er et kompromiss i form av en ti-på-topp-liste som gir et svært komprimert bilde av siste års nyordsdanning.

Hva utgjør så et relevant nyord? For at et ord skal bli vurdert, må det være nytt og aktuelt og ha gode språklige kvaliteter. Vi velger derfor først og fremst ut ord som passer godt inn i det norske formverket, det vil si at de er lette å skrive, bøye og uttale. Anglicismer blir gjerne utelatt dersom de har en form som ikke passer godt inn (f.eks. *selfie*, som aldri har blitt tatt med blant årets nyord). Ordet må også være semantisk treffende og gjerne også kreativt, slik som *taste plass*, som er dannet analogt med *raste plass* og som refererer til en møteplass for biler hvor man har gratis tilgang til trådløst internett og dermed kan taste så mye man vil. De utvalgte nyordene må også være mye brukt på tvers av medier og være karakteristisk for året som har gått.

På topp det siste årene har vi de siste årene valgt ut *det grønne skiftet* (2015), *fremmedkriger* (2014) og *sakte-tv* (2013).

4.2. Viktige nyordsdannere

Noen språkbrukere er viktigere enn andre når nyord dannes og spres i språket. Det er særlig journalister, forskere, politikere og ungdomsgrupper som særmerker seg når vi har fulgt nyordsdanninger som slår rot i norsk. Journalister er spesielt viktige siden de både skaper og formidler nyord, for eksempel nyord fra forskere og andre fagfolk. Eksempler på det er *fremmedkriger*, *luseskjørt* og *stordata*. Det dreier seg om avterminologisering, altså fagtermer som har gått fra fagspråket til allmennspråket og dermed mistet noe av sin presisjon.

En del nyord har et retorisk tilsnitt og dukker opp i samfunnsdebatter, særlig når synspunktene står langt fra hverandre og debattklimaet er polarisert. Politikere og andre sentrale samfunnsdebattanter trenger retoriske nyord som en del av argumentasjonen, og ofte brukes disse for å «stemple» motstanderen i skjæringspunktene mellom humor, latterliggjøring eller stråmannsargumentasjon. Det gjelder nyord som *godbetstyrann* og *offertyrann*.

Ungdom er en gruppe kreative nyordsdannere som ikke alltid legges merke til. Ungdomssjargongen er jo preget av språkbruk som til tider opponerer mot konvensjonene. Nye populærkulturelle strømninger gir eksempelvis økt bruk av anglisismer. Imidlertid kan det være vanskelig å fange opp nyord fra denne gruppen om man baserer metoden på skriftlige avistekster. Disse språkbrukerne bruker heller alternative (sosiale medium) og muntlige språkbruksarenaer enn bøker og avistekster. En annen sak er om hvilken grad ungdomsnyordene er språklige døgnfluer eller om de fester seg i språket. Likevel er de med på sette sitt preg på den språklige utviklingen i form av nyord (se under).

4.3. Nyordstyper og -tema

Nyord i debatten om flyktningkrisen

Et tema som utvilsomt har satt sitt preg på samfunnsdebatten i Norge, er innvandring, særlig aktualisert i de siste par årene på grunn av krigen i Syria og de påfølgende flyktningstrømmene til Norge og Europa for øvrig. Vi har sett enkelte nyord som har etablert seg, eksempelvis *fremmedkriger* og *syriafarer*, og i offentligheten har det vært en diskusjon om begrepene *migrant*, *flyktning* og *asylsøker*. Her i artikkelen vil vi ta for oss mønstre i form av produktive for- og etterledd i nyord knyttet til dette temaet.

I 2009 slo begrepet *snikislamisering* igjennom for fullt, og det er særlig lederen av det nokså innvandringskritiske Fremskrittspartiet som huskes for den hyppige bruken av nyordet. Forleddet *snik-* i sammensetningen antyder at det skjer en gradvis og ubemerket islamisering av det norske samfunnet. Ord-sammensetningen skriver seg inn i et produktivt mønster, og det har det blitt dannet en rekke lignende nyord som *snikinnføring*, *snikprivatisering*, *sniklegalisering*, *sniktildeling*, *sniksekularisering* og *snikreklame*. Det er påfallende at man nylig også har dannet verb ved trolig retrogradering (*snikislamisere*, *snikforske*) og agenssubstantiv (*snikforsker*).

Debatten om innvandring har naturlig nok også dreiet seg om moral, og det har skapt flere retoriske nyord med *godbet-* som forledd. Det dreier seg først og fremst om *godbetstyranni*, særlig framført av innvandrerskeptiske politikere og andre meningsfeller, men også andre nyord som *godbetsposør*, *godbetshegemoni*, *godbetsapostel*, *godbetskultur*, *godbetsregime*, *godbetsindustri* og *godbetsmålestokk*. Paradoksalt nok blir disse ordene brukt som skjellsord med et negativt innhold, og det gir sammensetningen et oksymoronsk (internt selvmotsigende) og kanskje dermed et attraktivt preg. Opprinnelig kom *godbetstyranni* og *godbetsregime* i bruk som analytiske begreper i kritikken av norsk utviklingsbistand til den tredje verden og den uangripelige moralske autoriteten som bistandsorganisasjonene og politikere mener de innehar. I dag brukes

nyordene for å kritisere grunnlaget for en liberal asyl- og innvandringspolitikk. I forlengelsen av denne klyngen har vi også sett nyord som *toleransetyranni* og *nøytralitetstyranni*.

I det polariserte debattklimaet om innvandring har mange gitt uttrykk for at språkbruken har vært altfor hard og personlig, og en del har følt seg krenket. Det har gitt nyord med forleddet som *krenkelse-*, for eksempel *krenkelseskultur* og *krenkelsestyranni*, mens andre har gjort bruk av etterleddet *-tyranni* og skapt *offertyranni*. Det siste ordet henspiller på at samfunnsdebattanter i for liten grad tåler kritikk og gjør seg selv til offer, noe som skader det offentlige ordskiftet.

Mange nyord har altså blitt knyttet til metadebatten om samfunnsdebatten. Det ser vi også i det produktive forleddet *ytring-*, som for eksempel *ytringskultur*, *ytringsklima*, *ytringsvett* (jf. *ytringsrett*), *ytringsansvar*, *ytringsmangfold* og *ytringsmot*. Disse nyordene berører selvsagt ikke bare asyl- og innvandringsdebatten, men denne har langt på vei skapt den viktigste grobunnen for disse nyordene. Klyngen av nyord speiler et ønske om å bevare en dannet og respekterende tone når ytterpunktene dominerer i de ulike debattene som har preget Norge de siste årene, og flere av språkbrukerne står for et annet standpunkt enn de som bruker *godbetstyranni*.

Nyord i informasjonsteknologi og ungdomsspråk

Ny teknologi gir selvsagt opphav til nyord, og flere forledd har vært spesielt viktige. *Smart-* har gitt *smartklokke*, *smartskole*, *smarthus*, *smarttilbehør* og så videre, akkurat som på dansk. Mye av informasjonen vi får, kommer fra internett, og kampen om oss mottakere har gjort forleddet *klikk-* produktivt, for eksempel *klikkrate*, *klikkvinner*, *klikkagn*, *klikkjournalistikk*, *klikkvennlig* og *klikkfilm*. Informasjonen spres mye raskere på nettet og i sosiale medier, og det har gitt oss mange nyord med *viral-*, for eksempel *viralmarked*, *viralside*, *viralnettsted*, *viralvideo* og frasen *gå viralt*, og det kan argumenteres for at adjektivet *viral* i seg selv er et nyord i form av en neosemantisme.

Noen nyord peker på teknologioptimisme. Det gjelder ikke minst nyordene med forleddet *smart-*, men også andre nyord som *vennebetaling/straksbetaling*, *delingsøkonomi* og *formidlingsøkonomi*. Andre nyord gir heller uttrykk for de negative sidene ved ny teknologi, som for eksempel *mobilnakke* ('skade på grunn av foroverbøyd nakke ved mobilbruk') og *rekkeviddeangst*, knyttet til elbilkjøring.

Teknologiord kommer ofte fra engelsk, og i en del tilfeller bruker vi den engelske språkformen, som for eksempel *batch* og *proxy*. I andre tilfeller ser vi oversettelseslån (*big data* > *stordata* og *blockchain* > *blokkjede*). Vi ser også

at den del teknologiske nyord har blitt til gjennom nye sammensetninger på norsk, for eksempel *nettvarde* (eng. *beacon*), *datadugnad* (eng. *crowd computing*) og *nettbrett* (eng. *tablet*).

Ungdomssjargong og slang har gitt oss mange nyord, ofte lån fra engelsk, f.eks. initialord som *yolo*, *lol*, *omg* og *pita*. Det har også blitt dannet tilsvarende norske initialord (f.eks. *dleg* ('du lever én gang')) og andre kortformer (*oxo* for adverbet *også*, *seff* for *selvfølgelig*).

Vi ser også en del andre nye uttrykk som er helt eller delvis norvagiserte, f.eks. *føkkboy*, som er aktualisert i ungdomsserien *Skam*, og verbene *snappe*, *hooke* (i *Skam*: 'kline') og *tæsjje* ('stjele', fra *berbisk*). Bruken av disse verbene føyer seg inn i det norske bøyingsparadigmet, det gjør også initialordet *lol*, som har fått infinitivformen *lolle*.

5. Sammendrag

Arbeid med nyord er viktig i alle de tre skandinaviske landene, enten i form av nyordsbøker (Danmark og Sverige) eller nyordskåringer (alle tre), og innhøstingen av dem gjøres hovedsakelig gjennom et datamaskinelt verktøy (Norge) eller manuelt (Sverige og Danmark).

Ikke overraskende er det politikere, journalister, fagfolk, ungdom og språkbrukere ellers som lager nyord. De danske eksemplene viser at man i noen tilfeller kan spore nyord tilbake til dem som faktisk laget dem (Fogh Rasmussen: *rundkredspædagogik*) eller til dem som bidro til å spre dem (Khader: *balalhippie*).

Nyord dannes innenfor en rekke skandinaviske samfunnsområder. Teknologi er selvsagt viktig, og vi har sett at forleddet *smart-* er produktivt i flere språkene. Flyktningkrisen og integrasjon har skapt språklig debatt i alle de tre landene. I Sverige har man fått nyord *transitflykting* og *mångspråk*, mens ord som *migrant* og *flykting* har blitt aktualisert og debattert i Danmark. I Norge har polemikken skapt nyord som *godhetstyrann*, *krenkelseskultur* og *ytringsvett*.

Artikkelen viser at dansk, norsk og svensk språk langt på vei knyttes sammen ved hjelp av felles nyordsdanning, samtidig som ulike nyord synliggjør at den skandinaviske samfunnsutviklingen har nasjonale preg, enten det gjelder svenske *pappafeminist*, norske *godhetsposør* eller danske *balalhippie*.

Summary

How are new words coined in the Scandinavian languages Danish, Norwegian and Swedish? This article discusses some central issues of neologisms. Investigations in neology has shown that journalists, experts, politicians and

adolescentes play a key role in inventing new words. We discuss and show important words originating in semantic fields belonging to debated topics such as migration, computer technology and media, and we investigate particularly productive morphosyntactic patterns. While some new words and word formation patterns are identical between Scandinavian languages, we also show that there are divergent tendencies.

Gisle Andersen er professor i engelsk språkvitenskap ved Norges Handelshøyskole og leder i Språkrådets fagråd for normering og språkobservasjon.

Ole Våge er seniorrådgiver i Språkrådet i Norge og arbeider med fagspråk, terminologi og nyord.

Margrethe Heidemann Andersen er seniorforsker i Dansk Sprognævn. Hun er medredaktør af *Nye Ord i Dansk 1955 til i Dag* på www.dsn.dk/noid og af Retskrivningsordbogen.

Jørgen Nørby Jensen er seniorkonsulent i Dansk Sprognævn. Han er hovedredaktør af *Nye Ord i Dansk 1955 til i Dag* på www.dsn.dk/noid og medredaktør af Retskrivningsordbogen.

Ola Karlsson är språkvårdare i svenska, webbredaktör och nyordsredaktör på svenska Språkrådet vid Institutet för språk och folkminnen.

Litteratur

Agazzi, Birgitta, 2015: *Nyord i svenskan – Blogg, fulbryt, pimpa, rondellhund och andra nytillskott från A till Ö*. Morfem.

Andersen, Gisle og Knut Hofland, 2012: Building a large monitor corpus based on newspapers on the web. I: G. Andersen (red.) *Exploring Newspaper Language – Using the web to create and investigate a large corpus of modern Norwegian*. Amsterdam: John Benjamins.

Atkins, B. T. Sue og Michael Rundell, 2008: *The Oxford guide to practical lexicography*. Oxford: Oxford University Press.

Fjeld, Ruth Vatvedt og Lars Nygaard, 2012: Lexical neography in modern Norwegian. I: G. Andersen (red.) *Exploring Newspaper Language – Using the web to create and investigate a large corpus of modern Norwegian*. Amsterdam: John Benjamins.

- Forskningsrådet o.a, 2014: Ta tempen på språket! *Rapport fra Forskningskampanjen 2014*. <http://arrangor.forskningsdagene.no/c65592/binfil/download.php?tid=1430877> (Lest 14.11.2016).
- Grefenstette, Gregory, 2002: The WWW as a resource for lexicography. I: M.-H. Corréard (red.) *Lexicography and natural language processing*. Gothenburg: Euralex.
- Guttu, Tor og Boye Wangensteen, 2012: *Nyord i norsk*. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Halskov, Jakob, 2010: *Halvautomatisk udvælgelse af lemmakandidater til en nyordordbog*. I: *LexicoNordica* 17, 2010, s. 73–97.
- Halskov, Jakob og Pia Jarvad, 2009: Om menneskers og maskiners tilgang til excerpering af sproglige nydannelser - en diskussion og en systemevaluering. I: *Nyt fra Sprognævnet* 2009/4, s. 51-60.
- Jarvad, Pia, 2015: Årets ord. I: *Sprog & Samfund. Nyt fra Modersmål-Selskabet*, 33. årg., nr. 1, marts 2015, s. 6–7.
- Leira, Vigleik, 1982: *Nyord i norsk 1945-1975*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lorentzen, Henrik og Jørgen Nørby Jensen, 2010: *Nye ord. Sprogtema på www.sproget.dk*.
- Nye Ord i Dansk 1955 til i dag*: www.dsn.dk/noid.
- Nørby Jensen, Jørgen, 2016: Nye danske ord med historie. *Dansk Sprognævns skrifter* 49. Dansk Sprognævn 2016
- Ooi, Vincent B. Y., 1998: *Computer corpus lexicography*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Ordbog over det danske Sprog*: www.ordnet.dk/ods.
- Pulcini, Virginia, 2008: Corpora and lexicography: the case of a dictionary of Anglicisms. I: A. Martelli og Pulcini V. M. (red.) *Investigating English with corpora : studies in honour of Maria Teresa Prat*: Polimetrica.
- Svenska språknämnden, 1986. *Från rondell till gräddfil – Nya ord i svenskan från 40-tal till 80-tal*. Esselte Studium.
- Svenska språknämnden, 2000. *Nyordsboken – Med 2 000 nya ord in i 2000-talet*. Norstedts Ordbok.
- Våge, Ole Kristian og Gisle Andersen, 2014: Nyord, kriterier og språknormering i en årlig kåring. *Sprognævnets konferenceserie* 3, s.23–42.

Stikkord: neologisme, nyord, orddanning, orddanningsmønster

Bibliografiske oplysninger

Våge, Ole, Gisle Andersen, Margrethe Heidemann Andersen, Jørgen Nørby Jensen & Ola Karlsson, 2017: Nyord i skandinaviske språk. I: Torbjørg Breivik (red.). *Sprog i Norden 2017*, s. 94-110.

<https://tidsskrift.dk/sin/index>

©Forfatterne og Netværket for sprognævnene i Norden

Språk i fokus: Færøsk

Zakaris Svabo Hansen

Artiklen giver et øjebliksbillede af den situation, som færøsk sprog befinder sig i, med nogle punktnedslag i visse områder, hvor der sker ændringer i sproget. Det gælder syntaktiske ændringer, men også ændringer i det bøjningsmæssige, hvor usikkerhed ser ud til at være tiltagende i brugen af akkusativ og dativ i visse konstruktioner. Bøjning af personnavne lader også til at være på retræte. Generelt sker der ændringer i brugen af det traditionelle bøjningssystem, også i forbindelse med centrale og frekvente ord og syntagmer. Der gives eksempler på engelsk påvirkning i udtale og retskrivning. Mest bliver der dog gjort ud af at gennemgå færøsk nyordspolitik, og der gives et udsnit af nyord gennem tiderne og nu om dage.

I antal talende udgør færøsk det mindste nordiske sprog, og tilbage i tiden var det så uanseligt, at det ikke engang blev opfattet som et selvstændigt sprog, men snarere som en afart af dansk. Den tid er dog for længst forbi, og senere tider har retteligt erkendt, at færøsk har sine egne helt specifikke særtræk, som gør det til et selvstændigt sprog.

I opdelingen i østnordiske og vestnordiske sprog er færøsk traditionelt placeret i gruppen af vestnordiske sprog sammen med islandsk og norsk. Den opdeling er historisk baseret, men billedet er dog mere sammensat end som så. Senere forskning (blandt andre Arne Torp¹) har anfægtet denne kategoriske opdeling i øst og vest og plæderer for en anden model, den såkaldte bølgemodel, som i store træk går ud på, at det snarere er kontakt mellem sprogene, som gør, at de kommer til at have fælles træk. I en færøsk sammenhæng er det klart, at færøsk typologisk set er nærmest beslægtet med islandsk og vestnorsk, men på grund af den tætte kontakt til dansk igennem århundreder er der opstået mange fælles grænseflader i den retning også, især i det uformelle ordforråd.

Sammenlignet med islandsk, hvor specielt bøjningssystemet har holdt sig meget stabilt helt fra de første tider, er der sket mange markante ændringer i færøsk i forhold til norrønt². Det skyldes højst sandsynlig den kendsgerning, at

---

1 Nordens språk – med røtter og føtter. 2005: 46f, 51f.

2 Norrønt bruges normalt om de nordiske sprog, som blev talt i Norge, på Færøerne og Island i perioden ca. 800-1300.

islandsk bibeholdt sin skriftradition meget stærkt og ubrudt gennem tiderne, hvorimod færøsk i flere århundreder slet ikke eksisterede som skriftsprog men udelukkende som talt sprog på Færøerne.

Færøsk sprog stod i lang tid i skyggen af dansk, og det var fx først i 1938³, at færøsk blev tilladt som undervisningssprog i den færøske skole. Efter det skete der efterhånden en markant styrkelse af færøsk i det færøske samfund.

Med globaliseringen og udbredelsen af diverse elektroniske midler, ikke mindst via internettet, er mange sprog sat under stort pres af større sprog, som har større ressourcer bag sig.

Der sker udviklinger og ændringer i færøsk sprog som i andre sprog. I det følgende vil der blive nævnt nogle eksempler på områder, hvor dette sker.

Kasus i færøsk

I færøsk er kasusbøjning en vigtig del af grammatikken, og de enkelte led i en sætning står i bestemte kasus afhængig af deres funktion i sætningen. Således står subjektet normalt i nominativ og det direkte objekt normalt i akkusativ, dog med undtagelser, hvor det aktuelle verbal styrer dativ snarere end akkusativ. Et eksempel kan illustrere dette. I en sætning som *Eg hittu ein drong* ('jeg traf en dreng') står subjektet *eg* i nominativ og objektet *ein drong* i akkusativ, så det følger det gængse mønster for, hvordan sætninger konstrueres i færøsk. Men en sætning med samme indhold kan udtrykkes i *Eg møtti einum dreingi* ('jeg mødte en dreng'). Her står *eg* også i nominativ, men objektet *einum dreingi* står nu i dativ på grund af verbalet, som i dette tilfælde knytter dativ til sig (og ikke akkusativ). I de tilfælde hvor en sætning derudover indeholder et indirekte objekt, for eksempel *eg skrivaði gentuni eitt bræv* ('jeg skrev pigen et brev'), står det indirekte objekt (*gentuni*) i dativ, mens det direkte objekt (*eitt bræv*) står i akkusativ. Det er det normale mønster. Men nu er der en tendens til, at sådanne indirekte objekter lige så gerne udtrykkes som adverbialled i sætningen via en præpositionsfrase: *Eg skrivaði eitt bræv til gentuna* ('jeg skrev et brev til pigen'). Sådant omformuleret indeholder sætningen nu et direkte objekt og et adverbial, som semantisk indeholder, hvad der før blev udtrykt i det indirekte objekt. Der er således en tendens til, at det indirekte objekt går fra at udtrykkes syntetisk (via en substantivfrase i dativ) til at udtrykkes analytisk (via en præpositionsfrase). Det betyder, at begge udtryksmuligheder – den traditionelle og den nyere – findes og accepteres og er aktive i sproget.

Mere stigmatiseret er den ændring, som lader til at foregå i forbindelse med substantiver, der betegner familierelationer, hvor det traditionelle mønster

3 Vár í Ólavsstovu. 2011: 138, 148.

har været, at det personlige pronomen følger efter substantivet, for eksempel *mamma mín* (ordret 'mor min'), *pápi tín* (ordret 'far din'), *dóttir hansara* (ordret 'datter hans'), *sonur bennara* (ordret 'søn hendes') og så videre. Nu er der især blandt børn og unge en tendens til omvendt ordstilling i sådanne syntagmer, således at det bliver til *mín mamma* ('min mor'), *tín pápi* ('din far'), *hansara dóttir* ('hans datter') og *bennara sonur* ('hendes søn'). Denne ordstilling er for mange ret unaturlig, selv om det ellers er den normale ordstilling i andre tilfælde uden for familierelationer, hvor et personligt pronomen (i genitiv) er tilknyttet et kerneord, jævnfør for eksempel *betta er mín súkkla* ('dette er min cykel'), *batta er tín bók* ('det er din bog'), *bar eru okkara hús* ('dér er vores hus').

En yderligere udvikling af dette med familierelationer består i, at navnefrasen (som består af et pronomen) nu i stedet optræder i form af en præpositionsfrase til kerneordet, således at det bliver til *betta er súkklan hjá mær* (ordret 'dette er cyklen **hos mig**') og *batta er bókin hjá tær* (ordret 'det er bogen **hos dig**'). Denne konstruktion er ikke ny i sådanne sammenhænge, men snarere en hyppigt anvendt variant. Det nye er imidlertid, at den nu også i større og større udstrækning omfatter familierelationer, således at den også forekommer i konstruktioner som *betta er mamman hjá mær* (ordret 'dette er moren **hos mig**') og *batta er pápin hjá tær* (ordret 'det er faren **hos dig**') og så videre (på bekostning af *betta er mamma mín* (ordret 'dette er mor min') og *batta er pápi tín* (ordret 'det er far din')). Den breder sig også over til andre faste ordforbindelser som for eksempel *maðurin hjá mær* (ordret 'manden/ægtefællen **hos mig**') og *konan hjá mær* (ordret 'kone/ægtefællen **hos mig**'), hvor man ellers traditionelt har talt om *maður mín* (ordret 'mand min') og *kona mín* (ordret 'kone min').

Bøjning af personnavne

I færøsk er det sådan, at substantiver blandt andet bøjes i kasus, og det medfører, at personnavne (i egenskab af *proprier*) traditionelt bøjes på lige fod med appellativer, det vil sige enten efter den såkaldte svage bøjning eller den stærke bøjning afhængig af *propriets* art. Den svage bøjning står stadig meget stærkt i forbindelse med navne, og det vil for eksempel sige, at mandsnavne, som ender på *-i* i nominativ, får endelsen *-a* i de oblique kasus (for eksempel *Kári, Kára, Kára, Kára*) og kvindenavne, som ender på *-a* i nominativ, får endelsen *-u* i oblique kasus (for eksempel *Lisa, Lisu, Lisu, Lisu*). Den stærke bøjning af personnavne indebærer større variation i endelserne, og den forekommer især blandt mandsnavne. Der er stærke indikationer på, at den på mange punkter står for fald, således at forstå, at sådanne personnavne af mange ikke

længere bøjes, men snarere anvendes ubøjet i nominativformen, også i tilfælde, hvor navnet naturligt står i akkusativ eller dativ. Som eksempel på dette kan nævnes mandnavne som Hallur og Leivur, som i akkusativ har formen Hall og Leiv og i dativ Halli og Leivi. Det er ikke ualmindeligt at høre udsagn som *eg sá Hallur* ('jeg så Hallur') og *vit skulu hoyra Hallur syngja* ('vi skal høre Hallur synge') (i begge tilfælde for akkusativ Hall) eller *betta er bókin hjá Leivur ella Leivuri* (ordret 'dette er bogen hos Leivur', det vil sige Leivurs bog) og *eg havi verið hjá Hallur ella Halluri* ('jeg har været hos Hallur') (for dativ Leivi henholdsvis Halli). Der er dog i det sidste eksempel et tegn på, at man markerer dativ, idet der tilføjes en *i*-endelse til nominativformen, selv om det ikke er den korrekte dativform. Sammenfattende ser det ud til, at former som *Hallur* og *Leivur* opfattes som stamme og leksikaliseres som sådan. Det tyder bl.a. de alternative dativer på.

Denne tendens med ubøjede personnavne gælder også delvis visse stednavne. I almindelig sprogbrug er især præpositionen *til* tilknyttet mange by- og bygdenavne, således at de (formelt set i hvert fald) optræder i en genitivform, fordi præpositionen *til* fra gammel tid styrede genitiv, og det har holdt sig især i forbindelse med stednavne og personlige pronomener, men ellers er præpositionen *til* i færøsk generelt gået over til at styre akkusativ. Som eksempler på genitivformer i stednavneforbindelser kan nævnes *til Klaksvíkar*, *til Viðareiðis*, *til Vágs*, *til Havnar*. Disse syntagmer lader til stadigvæk at stå meget stærkt, selv om man især blandt yngre mennesker kan høre akkusativformen af stednavnet, for eksempel *til Fuglafjørð*, *til Húsavík*, *til Tvøroyri*. Udviklingen i forbindelse med visse personlige pronomener derimod ser ud til at være nået længere henimod anvendelse af akkusativ i stedet for genitiv, idet syntagmer som for eksempel *til bansara*, *bennara* ('til ham, hende', i genitiv) nu lige så gerne forekommer som *til hann*, *hana* (i akkusativ).

En anden ordforbindelse, som ofte forekommer, er anvendelse af præpositioner som *úr*, *av*, *frá* (i betydningen 'fra') med bynavne. Her er der dog tegn på en standardisering, som går ud på kun at bruge præpositionen *frá* på bekostning af *úr* og *av*, hvor de ellers traditionelt har været brugt. Derfor høres og ses ordforbindelser som *frá Havn*, *Klaksvík*, *Miðvági* i stedet for *úr Havn*, *Klaksvík*, *Miðvági* eller *frá Viðareiði*, *Tvøroyri*, *Toftum* i stedet for *av Viðareiði*, *Tvøroyri*, *Toftum*.

Afvigende kasusformer i brug

Generelt kan man ofte registrere anvendelse af forkert kasus i diverse formuleringer, forkert naturligvis forstået i forhold til den normative grammatik.

Et eksempel er, at pronomen bruges i forkert kasus: *Eg sá tí konuna* ('jeg så

den kvinden’) hvor grammatikken tilskriver, at pronomenformen er **ta** *konuna* (det vil sige *ta* som akkusativform af *tann*). Et andet eksempel af samme slags er *eg hitti teirri konuna* (‘jeg traf den kvinden’) i stedet for *eg hitti ta konuna*. Både *tí* og *teirri* er den form, som man finder i dativ i femininum, *teirri* som den ældre og *tí* som en nyere accepteret form, fremkommet i analogi med dativformerne i henholdsvis maskulinum og neutrum, som i begge tilfælde er *tí*. Det ser derfor ud til at være brug af hyperkorrekte former.

Bortset fra det oplever man i mange tilfælde en stor usikkerhed med hensyn til valg af kasus i forbindelse med mange almindelige verber og verbfraser. Her skal der kun nævnes eksempler med tre af dem, nemlig *hitta* ‘træffe’, *ávirka* ‘påvirke’ og *rinda (fyri)* ‘betale (for)’. Eksemplerne er noteret fra faktisk sprogbrug, både mundtligt og skriftligt. Det første eksempel er *nógv, sum hava hitt føyoyingum ...* (‘mange som har truffet færinger’), hvor *føyoyingum* står i dativ, selv om verbet *hitta* styrer akkusativ. Det andet eksempel er *betta ávirkar okkum øllum* (‘dette påvirker os alle’), hvor verbet *ávirka* styrer akkusativ, men i dette tilfælde er sat i dativ. Det kan ikke ses af den personlige pronomensform *okkum* (‘os’), som er den samme i både akkusativ og dativ, men det afsløres af adjektivet *øllum*, som er dativform (af *allur*), og som har formen *øll* i akkusativ. Det tredje eksempel er *tey skulu rinda fyri upplýsingum* (‘de skal betale for oplysninger’), hvor afvigelsen ligger i brugen af dativ (i *upplýsingum*) i stedet for akkusativ (*upplýsingar*) og lige så gerne tilhører præpositionen *fyri* som selve verbet, idet præpositionen kan styre enten akkusativ eller dativ. Brugen af dativ virker bare aldeles ugrammatisk i det her tilfælde.

Variation i subjekt kasus

Færøsk har den umarkerede ordstilling SVO (= subjekt, verbal, objekt), og subjektet står som før nævnt (næsten) altid i nominativ.⁴ Det er sandsynligvis derfor, at det forekommer, at styrelsen (rektionen) konverterer til at stå i nominativ, når den er placeret på første plads i sætningen, dvs. står topikaliseret, selv om den fortsat står tilknyttet en præposition, som styrer akkusativ eller dativ. Det drejer sig med andre ord om tilfælde, hvor vi har såkaldt præpositionsstranding, som også er almindelig på dansk. Et eksempel på det kunne være: *bann vænti eg mær nógv av* (ordret ‘han forventer jeg mig meget af’), hvor objektet via topikaliserings skifter til nominativ, selv om det stadig er fjernstyret af præpositionen *av* og derfor skulle forventes at stå i dativ, jf. den grammatisk korrekte udgave *honum vænti eg mær nógv av*. Uden topikaliserings ville det

4 Afvigelserne tilknytter sig visse verber, som fra gammel tid styrer enten akkusativ eller dativ. Det vel mest typiske og frekvente nu om dage er verbet *dáma* (at ‘synes om’, ‘kunne lide’), som styrer dativ, for eksempel *mær dámar* (‘jeg kan lide’).

være utænkeligt og aldeles ugrammatisk at ændre dativ til akkusativ, jævnfør **eg vænti mær nógv av hann*⁵ (ordret ‘*jeg forventer mig meget af han’), som retteligt ville være *eg vænti mær nógv av bonum*. Et andet eksempel er *skipið hava tey ikki hoyrt frá leingi* (‘skibet har de ikke hørt fra længe’), hvor rektionen til præpositionen *frá* er topikaliseret, men samtidig ændrer form fra dativ (*skipinum*) til nominativ (*skipið*). Andre eksempler stammer fra diverse udsendelser i radioen. Her kommer de to første: *tað verður eisini **besin tráðurin**, sum morgunsendingin fer at taka upp* (‘det bliver også denne tråden, som morgenudsendelsen vil tage op’) og *tað er m.a. **besin trupulleiki**, sum nevndin fer at viðgera* (‘det er bl.a. dette problem, som bestyrelsen vil behandle’). Eksemplerne illustrerer, at det er naturligt at sætte de to led, som forbindes med et kopula, i samme kasus, her i nominativ, også inden man har fuldendt sætningen. Her er det faktisk afslutningen, som påvirker substantivfrasen efter verbalet, og som gør, at den bør sættes i akkusativ på grund af verbalet *taka upp* henholdsvis *viðgera*, som begge styrer akkusativ. De sidste to eksempler er: *tað taka allir politikararnir undir við* (‘det tilslutter alle politikere sig’) og *men eisini tað sleppir hon væl frá* (‘men også det kommer hun godt fra’). I begge tilfælde drejer det sig om, at rektionen er topikaliseret og styrelsen bliver stående sidst i sætningen. Følgen heraf er, at rektionen mister forbindelsen til præpositionen og sættes i nominativ i stedet for dativ, som det grammatisk set korrekt burde være, jf. *ú taka allir politikararnir undir við* og *men eisini ú sleppir hon væl frá*.

På andre områder er der en synlig usikkerhed med hensyn til bøjning af pronomen som står i relation til præpositioner eller verber. To eksempler på dette kan illustrere problemet. Det første eksempel er *sum skal avgera, **hvørjum** borgarin hoyrir til* (‘som skal afgøre, hvem borgeren hører til’). Her står pronomenet i dativ, selv om verbfrasen *hoyra til* styrer akkusativ og formen derfor skulle forventes at være *hvønn* snarere end *hvørjum*. Det andet eksempel er *lova nú bara banda mannin inn í facebookbólkin* (‘giv nu bare den manden lov til at komme ind i facebookgruppen’). Her går det i den anden retning, idet verbet *lova* styrer dativ, men forekommer her med akkusativ, det vil sige at det burde være *basum manninum* i stedet for *banda mannin*. Yderligere et eksempel på dette er *Tað hevur gingið sum rótasúpan (...), at NN er ávegis inn í Fólkaflakkin, men **hesum** vil NN ikki kennast við* (‘Det rygtes vidt og bredt, at NN er på vej ind i Folkeflakken, men det vil NN ikke kendes ved’). Her er problemet, at verbfrasen *kennast við* styrer akkusativ, men pronomenet står i dativ. Derfor skulle man forvente formen *hetta* i stedet for *hesum*. Dis-

5 Stjerne (*) foran en sætning markerer, at sætningen anses for at være ugrammatisk.

se eksempler afslører i hvert fald en tiltagende usikkerhed og tvivl hos visse sprogbrugere med hensyn til kasusbrug, og disse eksempler vidner om en stor usikkerhed i bøjningssystemet i begge retninger.

Engelsk påvirkning

Engelsk påvirkning på færøsk er også meget stor og ses på mange områder. Det ses specielt på det leksikografiske område med en hel del låneord, som anvendes især mundtligt, fx engelske ord som *to save*, *game*, *like*, *mail*, som bevarer den engelske udtale, men i den udstrækning, de bruges i skrift, bliver tillempet færøsk retskrivning og får former som at *seyva* (< save), *geyma* (< game), *leika* (< like) og *meyla* (< mail). Låneord, som ikke nødvendigvis er nye i sproget, men som før for eksempel har adopteret udtale fra dansk som långiversprog, kan nu observeres med udtale med forbillede i engelsk, fx substantiv som *subjekt* og *objekt* og de tilsvarende adjektiver *subjektivur* og *objektivur*, hvor udtalen af -j- som /j/ ændres til /dʒ/ under påvirkning fra engelsk.

Engelske låneord høres og ses også meget i spontan tale og uformelt sprog som ad hoc-lån, men også som underliggende i direkte oversættelser i formuleringer som for eksempel denne: [*et navn*] *varð gjørt upp á staðnum* (det vil sige 'navnet blev opfundet på stedet') med tydelig henvisning til engelsk *made up* (i formuleringen *gjørt upp*) som ellers ikke findes i den betydning i færøsk. Taler man i færøsk om at *gera upp*, så er betydningen en helt anden, nemlig især enten 'at optrevle (en forvikling)' eller 'afregne'.

Et andet område tilhører skriftsproget, hvor engelsk påvirkning ses i, at ord, som har været og burde skrives i et ord, nu ofte ses skrevet i to ord, for eksempel *heildar loysn kring húsið*⁶ (*heildar loysn* < *heildarloysn*; da. helhedsløsning), *heilt fantastiskt arbeiði tyrlu manningin ger*⁷ (*tyrlu manningin* < *tyrlumanningin*; da. helikopterbesætning), *summar festivalur* (< *summerfestivalur*; da. sommerfestival), *hita pumpa* (< *hitapumpa*; da. varmepumpe), *kaffi maskina* (< *kaffimaskina*; da. kaffemaskine) og *norðurlanda meistarskap* (< *norðurlandameistaraskap*; da. nordisk mesterskab). Som det fremgår af eksemplerne, angår dette især substantiver, men der er også eksempler på adjektiver, jævnfør *tað kann fáa ævintýr kendan dām*⁸ (< *ævintýrkendan*; da. eventyragtigt) og *har er sera náttúru vakurt*⁹ (< *náttúruvakurt*; da. naturskønt).

6 direkte oversat: "helheds løsning omkring huset".

7 direkte oversat: "helt fantastisk arbejde helikopter besætningen gør".

8 direkte oversat: "det kan få eventyr agtigt præg".

9 direkte oversat: "der er meget natur skønt".

Nyordspolitik

I færøsk er der en rimelig stærk tradition for at lave nyord som afløsningsord for fremmed ordstof, som trænger sig på i almensproget og i generelt fagsprog. Globaliseringstendensen og de øgede og åbne kommunikationsformer, som har præget de sidste mange år, har medført, at grænserne mellem nationalsproget og det fremmede udviskes mere og mere, og alting sker med større hastighed end før. Det medfører også, at det er sværere at følge med og holde stand med hensyn til neologismer for fremmed ordstof. Hovedtanken bag traditionen for afløsningsord har været, at man bør bestræbe sig på, at nyt ordstof passer ind i det færøske sprogsystem med henblik på det lydlige, det bøjningsmæssige og det ortografiske.

Det færøske Sprogråd (indtil 1.1.2013 Det færøske Sprognævn) har været en vigtig aktør med hensyn til nyt færøsk ordstof. Via rådets sprogjeneste har man fulgt med i, hvilke behov der er for færøske afløsningsord både i almensproget og inden for diverse fagområder. På Sprogrådets hjemmeside (www.malrad.fo) lanceres jævnligt forslag til nye afløsningsord, som enten er fremkommet via direkte forespørgsler til rådet eller er kommet uopfordret ind til rådet fra sprogbrugere, som har haft brug for at finde et bedre færøsk ord eller udtryk.

Lidt baggrund

Lige fra begyndelsen har ordforrådet stået meget centralt i diskussionen om det færøske skriftsprog. I anden halvdel af 1700-tallet, omkring 100 år inden skriftsproget fik en nogenlunde fast form, er oplysningsmanden og sprogforskeren J.C. Svabo meget pessimistisk omkring det færøske sprogs fremtid og er bekymret for, at det er ved at uddø på grund af fremmed og i særdeleshed dansk indflydelse. Med V.U. Hammershaimbs forslag af 1846 til en standardiseret ortografi for færøsk blev de første skridt taget henimod et færøsk skriftsprog. Det blev dog kun lidt anvendt i begyndelsen; det havde ikke stor udbredelse, men blev mest benyttet til spredte folkloristiske optegnelser. Men i 1890 begyndte en færøsksproget avis »Føringatíðindi« at udkomme og den fik stor betydning som formidler af færøsk skriftsprog. Man ser i avisen, at sagen om fremmede ord kontra hjemlige ord var en hård nød at knække for dem, der ville skrive færøsk. Naturligt nok var færøsk efter en tilværelse som almuesprog rigt på ordforråd for konkrete ting og sager samt på ord for følelser, oplevelser, overbevisninger etc., men savnede derimod i stor udstrækning ordforråd for mere abstrakte ting og teoretiske begreber.

Jakob Jakobsen som sprogfornyer

Den første færøske sprogfornyer var dr. Jakob Jakobsen (1864–1918). Han siger i artiklen »Lidt om sproget og retskrivningen« (1901) at »[d]et færøske sprog er for øjeblikket i en stærk gæringsperiode. På den ene side vrimler det i den daglige tale af ufærøske, navnlig danske, ord og vendinger, så man skulde tro, at sproget med stærke skridt gik sin opløsning i møde; på den anden side er det dog ikke blot muligt, men let overkommeligt i skrift at fremstille et forholdsvis rent færøsk med undgåelse af de fleste i samtalsproget gængse fremmedord. Disse have nemlig som regel ikke (i al fald kun delvis) fortrængt de tilsvarende færøske ord; de bruges i almindelighed side om side med de sidste, ofte ganske i flæng« (Jakob Jakobsen 1957, 48). Ifølge Jakob Jakobsen er det især ord for abstrakte fænomener, som er kommet ind i sproget. Han mener, at man bør bestræbe sig på at danne nye færøske ord for de fremmede og ellers dyrke gammelt færøsk ordstof, som endnu er levende, skønt det kan være meget sjældent i brug.

Senere bliver Jakobsen mere radikal purist. Denne drejning har man sat i forbindelse med hans rejser til Shetland, hvor han optegnede resterne af det gamle nordiske sprog dér. Måske er han på disse rejser blevet bevidst om, at det kunne gå færøsk på samme måde som det gik for norn¹⁰ på Shetland. Men en anden betydelig faktor var, at avisen »Føringatíðindi« nu var udkommet i nogle år, og det viste sig, at man sagtens kunne skrive om alle mulige ting på færøsk. Og de der skrev i avisen, opfattede de indlånte ord som noget fremmed; det afsløres især ved, at sådanne ord ofte står i citationstegn.

Fra 1889 udkom en almanak fra Københavns Observatorium, og Jakob Jakobsen stod for den færøske udgave. Her fik han rigtig sin sag for, fordi nu skulle han skrive om astronomi og andre fagområder på færøsk, og det var en stor udfordring. Som eksempler på nydannelser fra almanakken kan nævnes: *gongustjørna* (da. planet), *balastjørna* (da. komet), *lærdur háskúli* (da. universitet), *málmerki* (da. sprogtræk), *sjónarringur* (da. horisont), *snúningstíð* (da. omdrejningstid), *sólstøður* (da. solhverv), *stjørnumerki* (da. stjernebillede), *stjornutorn* (da. observatorium), *tvørmál* (da. diameter).

Jakob Jakobsen udgav også en samling færøske middelalderdiplomer »Diplomatarium Færoense« (1907) og skrev en udførlig indledning til den. Derfra kan nævnes disse eksempler på nydannelser: *bókasavn* (da. bibliotek), *málføri* (da. dialekt), *nasaljóð* (da. nasal), *sjálvljóð* (da. vokal), *skjalasavn* (da. arkiv),

10 Norn er navnet på det nordiske sprog, der blev talt i de norske vikingebosættelser i Skotland samt på de skotske øer Orkney, Shetland og Hebriderne. Norn, der stort set var uddødt ved midten af 1700-t., holdt sig længst på Shetland.

trúarboðari (nu: *trúboðari*) (da. missionær), *trúbótin* (da. reformationen), *tvíljóð* (da. diftong).

Fra et andet af Jakobsens hovedværker »Poul Nolsøe. Lívssøga og irkingar« (1908-12) kan eksempelvis nævnes: *eftirspurningur* (da. efterspørgsel), *einrøða* (da. monolog), *herflotastýri* (da. admiralitet), *hugsjón* (da. ideal), *klombrar* (nu: *klombur*) (da. parentes), *kollvelting* (da. revolution), *misprenting* (da. trykfejl), *siðamenning* (nu: *siðmenning*) (da. kultur), *siglingarfrøði* (da. navigation), *skaðatrygging* (da. forsikring), *skráskrift* (nu: *skákskrift*) (da. skråskrift), *úrdráttur* (da. produkt).

Jakob Jakobsen benytter sig af hovedsagelig to metoder, når han danner nyord: 1) ved oversættelseslån 2) eller ved at udvide betydningsområdet i gamle ord. En betydelig del af Jakobsens nyord er lånt eller i hvert fald inspireret af islandsk, mens oversættelseslånene i almindelighed udgår fra dansk. Her er nogle eksempler: *bókamentir* (nu: *bókmentir*) (isl. *bókmenntir*, da. litteratur), *fyrimynd* (isl. *fyrirmynd*, da. forbillede), *landbúnaður* (isl. *landbúnaður*, da. jordbrug), *sjónarmið* (da. synspunkt), *hugsjón* (da. ideal), *sjónarringur* (isl. *sjón(ar)hringur*, da. horisont), *skynsemi* (da. fornuft), *skjalasavn* (isl. *skjalasafn*, da. arkiv), *trúbót* (da. reformation), *upphav* (da. begyndelse), *varðbald* (da. vagt), *yvirlit* (isl. *yfirlit*, da. oversigt). Andre neologismer er friere af sit forlæg, eksempelvis: *miðjarðarringur* (isl. *miðbaugur*, da. ækvator), *sjónarvitni* (isl. *sjónarvottur*, da. øjenvidne), *skaðatrygging* (isl. *vátrygging*, da. assurance), *sóttverja* (isl. *sóttvörn*, da. karantæne).

En tredje mulighed, som er at tillemppe låneordene til færøsk fonotaks eller bøjningsmønster, benytter Jakobsen sig ikke af. Senere er denne mulighed blevet rigt anvendt, eksempelvis med følgende ord: *bilur* (da. bil), *konteynari* (nu også almindeligt som *bingja*; da. container), *súkkla* (da. cykel), *greyp* (da. grape), *vesi* (da. wc). Andre er optaget uændret, fx: *mikrofon*, *telefon*, *radio*.

Andre sprogfornyere

I tiden efter dr. Jakob Jakobsen er der andre sprogfornyere, blandt andre filolog og professor Christian Matras, botanikeren Rasmus Rasmussen, ornitologen Mikkjal á Ryggi, embedslægen Hans Debes Joensen, geologen Jóannes Rasmussen og lærer Jóhannes av Skarði. De har alle ydet en betydelig indsats på hver sit område og gjorde meget ud af at udvikle og benytte neologismer i det, de skrev, og det er på områder, hvor det færøske skriftsprog ikke i forvejen var specielt dyrket. Jeg vil kort vise et udpluk af nogle af de neologismer, som tilskrives professor Christian Matras, og som for en stor del fremkom i forbindelse med at han — lige som dr. Jakob Jakobsen — oversatte den almanak, som Københavns Observatorium udgav, til færøsk: *ráksnúgvín* (da. opportu-

nistisk), *mýl* (da. molekyle), *evnisbundin* (da. materiel), *ígerð* (da. infektion), *yrkisgagn* (da. (legems)organ), *sannkenning* (da. erkendelse), *sjóbúnaður* (da. havbrug), *fjølfrøðingur* (da. polyhistor), *skilmarking* (da. definition), *formliga* (da. formelt), *algilding* (da. generalisering).

En anden sprogforner bør også nævnes. Professor Jóhan Hendrik W. Poulsen (1934-) har siden 1970-årene udmærket sig som en dygtig og produktiv ordsmed, såvel i almensproget som i fagsproget. Nogle få eksempler fra hans hånd skal nævnes her: *atstöðuskip* (en. standby ship), *bingja* (da. container), *brimfjøl* (en. surfboard), *flogbólur* (en. volleyball), *fløga* (en. CD), *gegni* (da. habilitet), *geymi* (da. usb-stick), *bugburður* (da. holdning), *myndil* (da. model), *samleiki* (da. identitet), *savnindi* (da. arkivalier), *talgildur* (da. digital), *telda* (da. computer, sv. dator), *tyrla* (da. helikopter). Han har også redigeret fagordlister, blandt andet en computerordliste (1990) og en olieproduktionsordliste (2002). Den sidste indeholder omkring 1.000 forskellige ord. Orddannelsesprincippet er udelukkende det puristiske: nydannelser på hjemlig grund. Metoden er hovedsagelig sammensætninger (fx: *flog-bólur*, *bugburður*, *tal-gildur*) og afledninger (*telda*). Til dels er gamle ord blevet udstyret med ny betydning (*bingja*, *fløga*). Visse af disse ord har vist sig at være yderst anvendelige og produktive i nye sammensætninger, for eksempel *telda* og *fløga*, jævnfør for eksempel *teldubræv* (en. e-mail), *teldufløga* (en. CD-ROM), *teldufrøði* (da. datalogi), *teldusníkur* (en. hacker), *telduspæl* (da. computerspil), *fløguspælari* (da. CD-afspiller), *fløgustøð* (da. CD-station).

Som det fremgår er neologismerne produkt af enkeltpersoners arbejder, som har gået ud på at formulere sig på færøsk på et udyrket område for første gang. Det medfører selvfølgelig, at der er visse områder, som er blevet dyrket, mens andre har fået lov til at ligge udyrket hen. Som eksempel herpå kan nævnes mange tekniske fag, fx maskinfag, som til en stor del er mere usystematiseret og blandet med og inspireret af blandt andet dansk, tysk og engelsk.

Nyordspolitik institutionaliseret

Efter at det Færøske sprognævn blev etableret i 1985, spillede det en central rolle i færøsk sprogrøgt. I sprognævnets formålsparagraf stod blandt andet, at nævnet skal fungere som sprogrøgts- og sprogværnsorgan, og det skal indsamle og registrere nye færøske ord samt være behjælpelig med at udvælge og skabe nye ord. Nævnet skal også være opmærksom på udvikling af fejlagtig sprogbrug og prøve at forhindre, at den fæstner sig. Lige fra begyndelsen leverede Sprognævnet en lang række forslag til neologismer på alle mulige fagområder, men også inden for almensproget. Ofte skete det efter direkte henvendelse fra sprogbrugere, som i deres hverdag var i bekneb for et bestemt ord eller en

bestemt vending. Et lille og tilfældigt udpluk af sprognævnets forslag skal nævnes her: *stoytkoddi* (en. air bag), *lívagnafroði* (da. anatomi), *verklagslóg* (da. anlægslov), *fylgiskjal* (en. attachment), *hornabóltur* (en. baseball), *kagi* (da. browser), *stakdømi* (en. case), *kjatt/kjatta* (en. chat), *avkotari* (da. dekoder), *tvíklíkkja* (da. dobbeltklikke), *filuflutningur* (da. filoverførsel), *verjugarður* (en. firewall), *rørskoyti* (da. fittings), *framsenda* (en. forward), *bikarljós* (da. fyrfadsllys), *ileguarvur* (da. genetisk arv), *dulleiðing* (da. hypnose), *kunningarfrøði* (da. informatik), *hvøkil* (da. katalysator), *einala/einaling* (da. kloner/kloning), *samkenna* (da. kondolere), *ætlanarskriv* (en. letter of intent), *frumband* (da. masterband), *smáfloða* (da. minidisk), *útveita* (en. outsource), *fjöl-skapaður* (en. polymorph), *einskilja/einskiljing* (da. privatisere/privatisering), *váðagreining* (da. risikoanalyse), *samhyising* (da. samhusning, en. co-location), *kurla* (da. snabel-a, @), *samværi* (da. symbiose), *leitiforrit* (da. søgeprogram), *liðmenning/bólkamenning/toymismenning* (en. teambuilding), *fjarlæknafrøði* (da. telemedicine), *tykissamfelag* (en. virtual community), *tykisrúm* (da. virtuelt rum), *vevstjóri* (en. webmaster), *heimsvevur* (en. World Wide Web), *bingja* (da. container), *glæra* (da. transparent), *uppvørpa* (en. overheader), *eustamark* (en. deadline), *heila/heiling* (en. heal/healing), *samkynd/samkyndur* (da. homoseksualitet/homoseksuel), *tvíkilja* (da. katamaran), *fyrribúnaður*, *tilbúgving* (da. beredskab), *farstøð* (da. terminal).

For yderligere oplysninger kan jeg henvise til det Færøske sprogråds hjemmeside: www.malrad.fo, hvor man kan finde en hel del oplysninger om rådets virke og blandt andet også finde ordlister, som omfatter for eksempel geologiske, juridiske, datalogiske, grammatiske, meteorologiske, forsikringsmæssige og andre termer samt ordlister med terminologi inden for olieindustri, fodbold, forsikring, marked og så videre.

Med hensyn til nyordspolitikken viser det sig – firkantet sagt – at neologismerne for det meste lever og fungerer i skriftsproget og faktisk dominerer der, mens de ord, som neologismerne er tiltænkt at afløse, for en stor del lever videre i talesproget og forekommer lige så hyppigt der som neologismerne.

En del af neologismerne blev i en årrække lanceret i et sprog-brev, som det færøske sprognævn med jævne mellemrum udsendte offentligt. Senere har Sprognævnets, senere Sprogrådets hjemmeside, overtaget rollen. Andre neologismer bliver lanceret gennem den færøske radio, færøsk tv, gennem aviserne eller via sproglige fora på internettet og blandt andet på facebook. Det lader til at være en effektiv måde at lancere nye ord på. Mange er skeptiske i begyndelsen, men efterhånden viser det sig, at mange af ordene bliver en naturlig og integreret del af sproget.

Med hensyn til dannelse af nyord i færøsk er der ingen tvivl om, at færøsk

traditionelt har lagt sig meget tæt op ad den linje, som man har fulgt i islandsk sprogrøgt, og mange færøske nyord har et klart islandsk forbillede.

Det som gennem tiderne har kendetegnet færøsk sprognormering er purismen, som er en type ideologisk ordforrådsnormering, som er nationalt baseret. Begrebet sproglig purisme indebærer, at man prøver på at holde sproget rent for visse typer ord, som kommer eller er kommet ind i sproget udefra, det vil sige at pointen med purismen er at værne sproget mod uønsket sprogkontakt.

Spørgsmålet omkring ordforrådet er til stadighed til diskussion i det færøske sprogsamfund. Især foregår der jævnlig diskussion om, hvad der er god og dårlig sprogbrug.

Hovedsynspunkterne repræsenterer typisk på den ene side et puristisk sprogsyn, som ønsker at begrænse mængden af fremmed ordstof, og på den anden side et mere liberalt sprogsyn, som er åbent for importord. Der findes naturligvis kritiske røster i debatten, som synes, at sprogrøgten har slået ind på en for streng og begrænsende linje, og at man generelt har været for bange for at acceptere fremmede ord (og det vil traditionelt sige danske ord, men nu også engelske) som en naturlig del af færøsk.

Naturligvis fungerer det ikke på den måde, at alle forslag om færøske afløsningsord for et fremmed ord eller term per automatik accepteres af sprogsamfundet. Det har man aldrig nogen sikkerhed for, og der findes talrige eksempler på neologismer, som helt enkelt aldrig har vundet indpas i sproget af en eller anden grund. I så henseende udviser sprogsamfundet en sund kritisk sans. Eksempelvis er det lykkedes at udskifte det danske *telegram* med det mere færøsk klingende *fjarrit*, mens det aldrig er lykkedes at erstatte *telefon* med fx *fjarrrøðil* eller *máltráður*. Alle anvender ordet *telefon*. Men så kan man også se, at det ord danner grundlag for yderligere en neologisme, og det er ordet *fartelefon* for *mobiltelefon*, et ord, som er en hybrid mellem et hjemligt ord (*far* beslægtet med *fara* 'gå') og et fremmed ord (telefon). I praksis fungerer det ofte sådan, at vi har to parallelle ord om det samme, et mere fremmedartet ord, som ofte er hyppigt i talesproget og i mere uformelle sammenhænge, mens skriftsproget og det mere formelle sprog hælder til at anvende et færøsk afløsningsord. Som eksempler på det kan nævnes *konteynari* vs. *bingja* og *e-mail/e-meyl* vs. *teldupostur*. Samme forhold er der mellem *mobiltelefon* vs. *fartelefon*.

Her følger et udpluk af de nyeste ord fra Sprogrådet (2016): *dragbundur* (da. trækhund), *drúgstoktur* (da. langtidsstegt), *flatbrunnur* (da. plan-silo), *greiðmál* (da. klarsprog, en. plain language), *heiltakin* (da. heldækkende), *hjólvelting* (fr. vélorution), *bópfíggjng* (en. crowdfunding), *bóplán* (en. crowdlending, pear-to-pear lending), *bugakort* (en. mindmap), *knæbundur*

(da. skødehund, sv. knähund, en. lapdog), *målsætlan* (da. strategi), *nándkort* (da. kontaktløst kort, en. proximity card, contactless card), *sersnildir* (en. special effects), *sjúkuelvari* (en. pathogenic agent), *svøvnkøva* (da. søvnapnø, en. obstructive sleep apnea), *talugerð* (da. talehandling, en. speech act), *træliki* (da. kunsttræ), *vegari* (en. facilitator), *vetraræi* (da. vinterlig byge, en. wintry shower), *vørtuverja* (da. ammebrik, en. nipple shield), *yrkisgerð* (da. professionalisering),

Fremtidsudsigter

Det at færøsk har levet og stadig lever så tæt op ad dansk, er ikke noget enestående eksempel. Sprogkontakt har der været til alle tider. I vikingetiden havde for eksempel det norrøne sprog stor påvirkning på engelsk, og op gennem middelalderen var det tyske sprogs påvirkning på de nordiske sprog ret stor og udbredt, og i dag taler man meget om det engelske sprogs dominans overalt i verden. Disse kendsgerninger sætter naturligvis store krav til ikke mindst små sprogsamfund som det færøske, især fordi effektiviteten i denne sprogpåvirkning er blevet så stor i takt med den rivende teknologiske udvikling, som vi er vidne til i disse år. Vi behøver blot at nævne fænomener som internet og satellit-tv. Derfor sker påvirkningen med langt større hastighed og er mere dybtgående, end den har været førhen.

Det som vi med god grund kan frygte, er den tendens, at flere og flere fagområder overgår til udelukkende at benytte sig af engelsk som arbejdsprog. Det er ikke noget isoleret færøsk fænomen, men gælder også langt større sprogsamfund. Det er en balancegang mellem det rent faglige og det populærvideenskabelige og almenfaglige. Det er vigtigt at kunne formidle på landets sprog også, ikke mindst når forskningsresultater skal formidles til den brede offentlighed.

I en færøsk sammenhæng er situationen den, at vi efterhånden har påvirkning på to fronter at forholde os til: fra dansk og fra engelsk. Den populære kultur er traditionelt meget påvirket af dansk: En stor del af tv-programmerne, som vises på Færøerne (også i færøsk tv), er danske eller er bearbejdet til danske seere (for eksempel med danske undertekster), hver uge kommer der tonsvis af danske ugeblade til landet, en god del trivallitteratur læses på dansk, computerprogrammer findes i danske versioner med dansk interface og så videre. Det her er naturligvis befordrende for færingers kompetence i dansk, men tager unægtelig noget fra den færøske. Det engelske trænger sig på først og fremmest i diverse tv-kanaler, i ungdomskulturen (inden for musik, computerspil, film og så videre), via internet, men også i den mere akademiske del af kulturen, for eksempel i forbindelse med internationale konferencer og i

videnskabelige tidsskrifter. På Færøerne har vi i over 60 år haft et videnskabeligt tidsskrift, Fróðskaparrít, som helt fra begyndelsen så en ære i at publicere alle artikler på færøsk og på den måde være med til at udvikle færøsk som videnskabssprog. Men siden begyndelsen af 1990'erne er der sket en markant ændring, idet alt flere artikler nu publiceres på engelsk og tilsvarende færre på færøsk. Færøske videnskabsmænd og -kvinder vil også gerne ud i verden!

Afslutningsvis og med henblik på fremtidsudsigterne ser det færøske sprogs fremtid dog rimelig fortrøstningsfuld ud: Færinger lader til at være glade for deres sprog og indstillet på at bruge det i alle livets forhold, men samtidig bør vi ikke være blinde for, at det kræver hårdt arbejde at opretholde et kultursprog nu om dage. Al udvikling sker i rivende fart, og det kræver mange ressourcer, menneskeligt og økonomisk, at følge trop. Derfor er det vigtigt, at politikere og andre bevillende myndigheder indser disse behov og ikke udelukkende opfatter bevarelsen og udviklingen af sproget som noget naturgivet, fordi det er det ikke i et moderne massekommunikationsamfund.

Det er en kendsgerning, at en stor del af den opvoksende generation bruger meget af sin tid på nettet eller på et eller andet elektronisk medium via mobiltelefon, i-pad, computer og så videre, og en lige så stor kendsgerning er det, at den største del af dette foregår på et fremmed sprog, især engelsk. Derfor er det afgørende for det færøske sprogs fremtid, at færøsk bliver en synlig valgmulighed og er tilgængeligt på disse nye scener, ikke som det eneste tilbud, fordi det er utopisk og næppe heller ønskværdigt, men færøsk må være en mulighed og ikke så fraværende, som det er i øjeblikket.

Det er vigtigt, at færinger sprogligt har et færøsk spejl at genkende sig selv i og at udvikle sig ud fra. Derfor er det ret afgørende for det færøske sprogs fremtidige status, at alle sammen, det offentlige og institutioner og private organisationer og borgerne som individer står sammen om at tilvejebringe færøske digitale tilbud så som spil, læreprogrammer og andet, fordi en af de største sproglige opgaver i øjeblikket er netop at skaffe færøsk sprog en plads i de digitale medier, hvor børnene og de unge bruger en så stor del af deres tid og energi sprogligt set. Det er helt essentielt, hvis færøsk skal have en fremtid foran sig og en plads i det fremtidige sproglige landskab.

Summary

This article provides a sketch of contemporary Faroese with emphasis on certain modern changes in the morpho-syntax. There seems to be a general change in the use of the dative and the accusative, in nouns as well as proper nouns; this reveals itself in the distribution of inflected forms. The article also gives examples of English influence on Faroese pronunciation and orthogra-

phy. In addition to this, the article gives an account of how Faroese language policy set out in the 19th century, and where it is at today.

Zakaris Svabo Hansen, mag.art., er studielektor ved institut for færøsk sprog og litteratur ved Fróðskaparsetur Føroya og formand for Det færøske sprogråd.

Litteratur

Hansen, Zakaris Svabo, 1996. Faroese now and in the future. I: *Tidsskrift FOVU Dialog i nordisk folkbildning och vuxenundervisning 1*: s. 19-21.

Hansen, Zakaris Svabo, 2001. Faroese — a diachronic and synchronic overview. I: Thomas Stolz (red.): *Minor Languages of Europe. A Series of Lectures at the University of Bremen, April-July 2000*, s. 123-141. Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer.

Hansen, Zakaris Svabo, Jacobsen, Jógvan í Lon and Weyhe, Eivind, 2003. Faroese. I: Ana Deumert and Wim Vandenbussch (red.): *Germanic Standardizations. Past to Present*, s. 157-191. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia.

Jacobsen, Jógvan í Lon, 2001. Standardfærøsk eller standard i færøsk. I: *Sprog i Norden* 2001, s. 47-65.

Jacobsen, Jógvan í Lon, Hansen, Zakaris Svabo, Johansen, Anfinnur, Staksberg, Marius and Petersen, Hjalmar P., 2001. *Udredning om domænetab og sprogpoltiske initiativer i færøsk*. <http://www3.siu.no/vev.nsf/info/Internasjonalisering-NordmalForum2001-E4BB6>

Jacobsen, Jógvan í Lon, 2012. *Ærligt talt, who cares?* En sociolingvistisk undersøgelse af holdninger til og brug af importord og afløsningsord i færøsk (Moderne importord i språka i Norden, nr. 13). Novus forlag. Oslo.

Jakobsen, Jakob, 1957. *Greinir og ritgerðir*. Tórshavn.

Larsen, Kaj, 1993. Hin fyrsti málreinsarin. I: *Málting* 9. Tórshavn: s. 12–19.

Málráðið, Tórshavn: www.malrad.fo

Nordens språk – med røtter og føtter. 2005. Ed. Iben Sletten Stampe. Nordisk Ministerråd. København

Ólavsstovu, Vár í, 2011. *Mellem tradition og modernitet. Færøskfaget og den færøskfaglige kontekst i national diskurs. En diskursanalytisk redegørelse for fagets idé, praksis og reception i det almene gymnasium*. Syddansk universitet.

Poulsen, Jóhan Hendrik W., 2003. 'Det gode avløysarordet'. Med 'bil' i Norden i 100 år. I: Helge Sandøy (red.): *Ordlaging og tilpassing av utalandske ord*. Novus forlag. Oslo: s. 17-23.

Simonsen, Hanna og Helge Sandøy, 2008. Tilpasning af importord i det færøske skriftsprog. I: Helge Omdal og Helge Sandøy (red.): *Nasjonal eller internasjonal skrivemåte? Om importord i seks nordiske språksamfunn*. Novus forlag. Oslo 2008: s. 49-76

Nøgleord: færøsk, bøjningssprog, afvigende kasusformer, variation i bøjning, engelsk påvirkning, nyord, nyordspolitik, purisme, afløsningsord.

Bibliografiske oplysninger

Hansen, Zakaris Svabo, 2017: Språk i fokus: Færøsk. I: Torbjørg Breivik (red.). *Sprog i Norden 2017*, s. 111-127.

<https://tidsskrift.dk/sin/index>

©Forfatterne og Netværket for sprognævnene i Norden

Ny sproglitteratur 2016

Danmark

Eva Skafte Jensen

Bordets glæder. Modersmål-Selskabets årbog 2016. Modersmål-Selskabet 2016. 174 s.

I *Bordets glæder* har årbogsudvalget samlet en række tekster om sprog og mad. Af bogens artikler kan nævnes *Martin Marchman Andersen*: Smag og behag kan (ikke) diskuteres.

Brink, Eva Theilgaard: Man skal bare kaste sig ud i det. En interviewundersøgelse af unge i Nordens nabosprogsforståelse i praksis. København 2016. 160 s.

Som antydnet i underoverskriften er der her tale om en rapport over nabosprogsforståelse. Det opmuntrende budskab er at unge i Norden forstår hinanden glimrende (især når der er tale om skandinaviske sprog) når de har ægte og relevante behov for at forstå hinanden for eksempel fordi de arbejder eller studerer i et andet nordisk land end det de er opvokset i.

Christoffersen, Mie Bligaard: Digitale spor på papiret. En korpusundersøgelse af danske gymnasieelevers tekstnormer, tekstlogikker og brug af digitale skriveredskaber. Ph.d.-afhandling, Københavns Universitet 2016. 248 s.

I denne afhandling undersøges det i hvilket omfang såkaldt digitalt indfødte mestrer de krav der stilles til dem i skolesammenhæng, hvor de blandt andet skal skrive opgaver i formater der er vokset ud af tankemåder der hører papirtilværelsen til.

Damm, Bjarke: Sproglig betydningsdannelse i teori og praksis. En teoretisk og empirisk videreudvikling af det integrerede sprogsyn. Ph.d.-afhandling, Københavns Universitet 2016. 275 s.

I denne ph.d.-afhandling søger forfatteren at afdække hvordan man kan undersøge sproglig betydningsdannelse på empirisk grundlag. Det empiriske

grundlag udgøres af en række interviews med mænd som har sex med andre mænd, om begrebet/fænomenet *barebacking*.

Dansk Sproghistorie I: Dansk tager form. Red. af Ebba Hjorth, Henrik Galberg Jacobsen, Bent Jørgensen, Birgitte Jacobsen og Laurids Kristian Fahl. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab og Aarhus Universitetsforlag 2016. 476 s.

I en årrække har dette værk været på vej; det er blevet til som et kollektivt projekt med mange bidragydere. Bidragene til de enkelte emner er blevet skrevet af autoriteter på det pågældende område. Ud over seks trykte bind omfatter værket hjemmesiden *danksproghistorie.dk*. Formålet med *Dansk Sproghistorie* er at skabe og viderebringe ny erkendelse om og indsigt i det danske sprogs historie fra de første runeindskrifter til dagens sprog og dermed bidrage til den sproglige refleksion i Danmark, både blandt læg og lærd.

Danske Studier 2016. Red. af Simon Skovgaard Boeck og Henrik Blicher under medvirken af Andrea Stengaard. Universitets-Jubilæets danske Samfund nr. 590. 2016. 274 s.

Af bindets indhold er der i denne sammenhæng grund til at fremhæve *Jan Lindschouw* og *Lene Schøsler*: Leonora Christinas franske ordforråd. En didaktisk og diakron analyse af hendes Franske selvbiografi (1673), *Sanni Nimb*: Der er ikke langt fra tanke til handling. Om semantiske typer og systematisk polysemi i Den Danske Begrebsordbog, *Birgit Eggert*: Danmarks gamle Personnavne. En milepæl i dansk personnavneforskning. I anledning af 80-året.

Bindet indeholder desuden en række anmeldelser, fx *Henrik Jørgensen*: Frans Gregersen & Tore Kristiansen: Hvad ved vi nu – om danske talesprog?

Danske talesprog. 15-2015. København: Nordisk forskningsinstitut, Afdeling for dialektforskning og Museum Tusulanum 2015. 252 s.

Dette nummer af *Danske talesprog* er tilegnet Asgerd Gudiksen i anledning af hendes 60-årsfødselsdag. Af bindets artikler kan nævnes *Karen Margrethe Pedersen*: Paradigmer med former som *indre*, *inderste*, *inderst* – i historisk og geografisk belysning, *Torben Arboe*: Pluralis behandlet som singularis neutrum – en type kollektiv i jysk?, *Pia Quist*: Konstruktion af 'perkerdansk' og danskhed i online debatter om multietnisk ungdomsstil.

Daugaard, Line Møller, Nina Hauge Jensen, Kytte Søndergaard Kristensen, Hanne Laursen, Anja Bols Slåttvik og Gabriele Wolf: *Flersprogethed i dagtilbud og skole. Lingvistisk etnografiske analyser af sprog-pædagogisk praksis.* Københavnerstudier i tosprogethed 73. Københavns Universitet, Humanistisk Fakultet 2016. 135 s.

Denne antologi indeholder artikler om hvordan flersprogethed håndteres i danske institutioner og skoler.

EDO – Ebbas Danske Ordbog. Red. af Laurids Kristian Fahl, Birgitte Jacobsen, Henrik Galberg Jacobsen, Bent Jørgensen og Merete K. Jørgensen. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab 2016. 456 s.

EDO er en gave til ledende ordbogsredaktør Ebba Hjorth i anledning af hendes 70-årsfødselsdag. Bogen indeholder 57 bidrag med udgangspunkt i ord, for eksempel *festabe, mobil, tak*, skrevet af kolleger og fagfæller.

Ejstrup, Michael Kjær: Vælg dit sprog. Tal ordentligt. Hans Reitzels Forlag 2016. 204 s.

Denne bog henvender sig til journalister og andre professionelle sprog- og tekstarbejdere. Den fokuserer på sprog som social overenskomst mellem mennesker, og den lægger vægt på at sproget både formidler budskaber og er en del af afsenderens identitet.

Frandsen, Johs. Nørregaard: Kovendinger. Liv i sproget. Kristeligt Dagblads Forlag 2016. 181 s.

I *Kovendinger* beskriver forfatteren hvordan udtryk og vendinger forandrer sig i takt med at det samfund de er opstået i (for eksempel det gamle bondesamfund), ændrer sig og måske endda forsvinder.

Ghandchi, Narges: What we talk about when we talk about mother tongue. Linguistic minority pupils and the issue of mother tongue education in Copenhagen. Københavnerstudier i tosprogethed 72. København: Københavns Universitet, Humanistisk Fakultet 2016. 126 s.

Formålet med denne bog er at undersøge hvordan begrebet modersmål opfattes af ikkedansksprogede lærere.

Jensen, Jørgen Nørby: Nye danske ord med historie. Dansk Sprognævnets Skrifter 49. 2016. 200 s.

I denne bog kan man læse om hvordan ord som *girafsprag, balalhippie, håneret, jabat* og 171 andre kom ind i dansk. Foruden betydningsforklaringer

ger giver bogen indsigt i på hvilket tidspunkt de enkelte ord er kommet ind i dansk, og hvordan dette passer ind i den på det pågældende tidspunkt kulturelle situation.

Jervelund, Anita Ågerup og Jørgen Schack: Den der skriver d i gjort. Staveproblemer i folkeskolens ældste klasser. Dansk Sprognævns skrifter 48. 2016. 132 s.

I denne bog fremlægger forfatterne resultaterne af en omfattende undersøgelse af danske skolebørns stavefærdigheder. Til grund for undersøgelsen ligger dels et materiale på 755 afgangsprøver i faget dansk, dels en række opfølgende prøver i de tilsyneladende sværeste typer prøveord. Bogen sammenligner blandt andet med en tilsvarende undersøgelse fra 1978, og en af konklusionerne er at den generelle stavefærdighed er nogenlunde ens for de to årgange, og at de sværeste problemområder er de samme dengang som nu, for eksempel såkaldte *r*-problemer.

Kulturlæring. Red. af Marta Kirilova og Anne Holmen. Københavnerstudier i tosprogethed. Bd. C9. Københavns Universitet, Humanistisk Fakultet 2016. 277 s.

Antologien *Kulturlæring* indeholder 6 artikler, der alle beskæftiger sig med kulturlæring fra forskellige vinkler. Ud over indledning ved Marta Kirilova og Anne Holmen omfatter antologien artikler skrevet af Karen Risager, Uffe Kasper Rasmussen, Kristine Rode Larsen og Julie Valvik.

LexicoNordica. 23-2016. Red. af Henrik Lorentzen og Emma Sköldbberg. Nordisk Forening for Leksikografi 2016. 316 s.

Temaet for bindet er *Nordiska ordböcker och pedagogik*. Bindet indeholder et dansk bidrag: *Jørgen Bonde, Thomas Arentoft Nielsen og Malte von Sebested*: Når ordbøgerne går på nettet i undervisningen. Bindet indeholder desuden anmeldelser om eller på dansk, fx *Pia Jarvad*: Svenske nyord, *Marit Hovdenak*: Sproget.dk – alt om dansk?

Let us have articles betwixt us. Papers in Historical and Comparative Linguistics in Honour of Johanna L. Wood. Red. af Sten Vikner, Henrik Jørgensen og Elly van Gelderen. Aarhus University 2016. 492 s.

Denne bog indeholder 21 artikler om lingvistik og sproghistorie, især hvad angår dansk og engelsk. Af bogens artikler kan nævnes *Torben Arboe*: Gender and number peculiarities of uncountable nouns in Jutlandic (Western Danish), *Camilla Søballe Horshund*: I don't know why did they accept that: Grammaticality judgements of negation and questions in L1 Danish and L1 Finnish lear-

ners of English, *Eva Skafte Jensen*: Changes in the properties of the noun in Danish – evidence from the indefinite article, *Henrik Jørgensen*: Doubling left syntactic positions in Danish, *Anne Mette Nyvad*: Multiple complementizers in Modern Danish and Middle English.

Lund, Jørn: Hvor går gransen? 55 statusopdateringer om det danske sprogs umådelige rummelighed. Gads Forlag 2016. 231 s.

I *Hvor går gransen?* stiller Jørn Lund skarpt på sproglige grænsespørgsmål som om man må sige *dværg*, om man må tale om *sigøjnere*, om det er i orden at udtale *færge* som *fao*, om dialekterne bør tages alvorligt og meget mere.

Mørch, Ida Elisabeth: Korrekt stavning – den lille hjælper. Dansk Sprognævn og Dafolo 2016. 48 s.

Korrekt stavning – den lille hjælper er en opslagsbog henvendt til skoleelever i folkeskolens ældste klasser og studerende på ungdomsuddannelserne. I den kan man blandt andet finde hjælp til klassiske sprogrigtighedsproblemer som om man skal skrive i et eller flere ord, hvornår der skal sættes *-r* på ord, og hvornår man skal bruge henholdsvis *ligge* og *lægge*.

Mål & Mæle. 37. årgang, 1 nummer. Red. af Kasper Boye, Eva Theilgaard Brink, Carsten Elbro, Ken Farø og Erik Hansen 2016, 32 s.

Foruden brevkassen *Sprogligheder* med spørgsmål om sprog indeholder *Mål & Mæle* artikler om sprog. Af nummerets indhold er der i denne sammenhæng grund til at fremhæve *Lars Brink*: Nyere danske lydlove 2.

Nordiske Studier i Leksikografi 13. Rapport fra 13. Konference om Leksikografi i Norden, København 19.-22. maj 2015. Red. af Asgerd Gudiksen og Henrik Hovmark. Skrifter udgivet af Nordisk Forening for Leksikografi, skrift nr. 14. København 2016. 461 s.

Konferencerapporten indeholder 35 artikler hvoraf cirka halvdelen ligger indenfor temaet *den digitale ordbogsbruger*, og den anden halvdel handler om andre emner.

Ny forskning i grammatik 23. Red. af Marie Herget Christensen, Jan Heegård, Lars Heltoft, Eva Skafte Jensen, Sune Sønderberg Mortensen og Peter Juul Nielsen. Dansk Sprognævn 2016. 252 s.

Ny forskning i grammatik giver læseren et indblik i den nyeste nationale sprogforskning indenfor dansk og en lang række fremmedsprog. Af bindets artikler kan nævnes *Marie Herget Christensen*, *Tanya Karoli Christensen* og

Torben Juel Jensen: Forgrunding af ledsætninger – et psykolingvistisk eksperiment, *Anna Sofie Hartling*: Ledstilling i ledsætninger i dansk som arvesprog i Argentina. Et foreløbigt studium, *Lars Heltoft*: Topologisk og kombinatorisk syntaks som alvorligt ment skelnen, *Eva Skafte Jensen*: Ordklassepotentiale, *Karoline Kühl* og *Jan Heegård*: Ledstillingsvariation i amerikanske hovedsætninger med topikalisering, *Sune Sønderberg Mortensen*: Den yderste højrefløj – tunge ledsætninger og andre utilpassede elementer i sætningsperiferien, *Kathrine Thisted Petersen*: Pragmatikkens rolle i et morfologisk funderet genussystem i yngre middelskånsk, *Jørgen Schack*: Appositionsforbindelser, *Sten Vikner*: Verbalpartikelvariation i de germanske sprog.

NyS. Nydanske Sprogstudier. 50-2016. Red. af Margrethe Heidemann Andersen, Tanya Karoli Christensen, Ken Ramshøj Christensen, Jan Heegård, Torben Juel Jensen, Thomas Wiben Jensen og Marianne Rathje. Udgivet af Dansk Sprognævn 2016. 258 s.

Bind 50 er et temanummer om *Ny kognitiv sprogforskning*. Det indeholder 7 artikler: *Sune Vork Steffensen*: Sprogvidenskabens kognitive spørgsmål: en introduktion til den distribuerede sprogtilgang, *Sarah Bro Trasmundi*: Distribueret kognition og distribueret sprog: analyse af kognitive events i en akutmedicinsk praksis, *Brian Due*: Fælles orientering som ressource for idéudvikling: En single case analyse baseret på Distributed Cognition (DC) & Conversation Analysis (CA), *Thomas Wiben Jensen*: Metaforicitet: Et kognitivt, økologisk perspektiv på metaforbrug i sproglig interaktion, *Charlotte Sun Jensen*: Økologiske nicher og affordances i andetsprogstilegnelse, læring og undervisning, *Simon Borchmann*: En funktionel semantik funderet på økologisk psykologi, *Line Burbolt Kristensen*: Sprog og krop – Psykolingvistik i Danmark.

NyS. Nydanske Sprogstudier. 51-2016. Red. af Margrethe Heidemann Andersen, Tanya Karoli Christensen, Ken Ramshøj Christensen, Jan Heegård, Torben Juel Jensen, Thomas Wiben Jensen og Marianne Rathje. Udgivet af Dansk Sprognævn 2016. 138 s.

Af indholdet i bind 51 kan nævnes *Anne Kjærgaard* og *Torben Juel Jensen*: Er 'klart sprog' lettere at forstå? En undersøgelse af forståelsen af to versioner af et brev fra SKAT, *Kristine Rode Larsen*: "I aften går jeg i skole på dansk". En kompleksitetsteoretisk undersøgelse af den sproglige udvikling hos tre lærnere med dansk som andetsprog.

Nyt fra Sprognævnet 2016 nr. 1-4. 16 s. + 16 s. + 16 s. + 16 s. Dansk Sprognævn.

Numrene indeholder et udvalg af sproglige spørgsmål til Dansk Sprognævn, bogomtaler og artikler om sproglige forhold, fx *Sabine Kirchmeier: Flygtning* eller *migrant* – vær opmærksom på dit ordvalg (nr. 1), *Sune Just Christensen: Genus i nye ord* (nr. 2), *Margrethe Heidemann Andersen: Om bogstavet x* (nr. 3), *Jørgen Nørby Jensen: Om ordet kickoff* (nr. 4).

Ord & Sag nr. 36. 60 s. Aarhus Universitet 2016.

Ord & Sag udgives af Peter Skautrup Centret for Jysk Dialektforskning ved Aarhus Universitet. Nummeret indeholder videnskabelige såvel som populærvidenskabelige artikler om jysk sprog, fx *Viggo Sørensen: Ægt*, begreb og glose – og hvordan Jysk Ordbog håndterer denne dobbelthed.

Petersen, Helle: Forandringskommunikation. Samfundslitteratur 2016. 126 s.

Bogen giver en forskningsbaseret gennemgang af hvordan man skridt for skridt planlægger sig til den mest effektive forandringskommunikation.

Rask. Internationalt tidsskrift for sprog og kommunikation. Vol. 44, sommer 2016. 184 s. University of Southern Denmark, Institute of Language and Communication.

Nummeret er et temanummer om sprogbrug og interaktion i de nye medier. Af indholdet kan nævnes *Eva Skafte Jensen: "Se mor kun med venstre hånd"*. Om forvaltningen af deiksis i sms, *Marianne Rathje: "Du staver af lort til selv"*. Sprognormer i debatforummet Nationen, *Margrethe Heidemann Andersen: Afvigelser fra retskrivningsnormen på blog.dk – hvornår og hvorfor?*

Skytte, Gunver: Eli – 99 års opdagelsesrejse gennem livet. En biografi om sprogforskeren Eli Fischer-Jørgensen (1911-2010). Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab 2016. 235 s.

Denne bog er, som undertitlen antyder, en biografi over en af de store, danske sprogforskere, nemlig den internationalt anerkendte fonetiker Eli Fischer-Jørgensen. Biografisten beskriver først og fremmest hovedpersonens faglige karriere, men inddrager også forskellige personlige oplevelser, især når disse har haft indflydelse på det faglige.

Smedegaard, Anne: Genrer som rammer. Et genreanalytisk studie af institutionelle skrive- og eksamenspraksisser i det almene gymnasiums danskfag med afsæt i en diskussion af pragmatisk genreteori. Ph.d.-afhandling, Københavns Universitet 2016. 327 s.

I denne ph.d.-afhandling fremlægger forfatteren resultaterne af en undersøgelse af gymnasieelevers skrivefærdigheder i faget dansk.

Sprog & Samfund. Nyt fra Modersmål-Selskabet. 34. årgang, 2016, nr. 1-4. 16 s. + 16 s. + 16 s. + 16 s. Red. af Michael Blædel.

Foruden anmeldelser af sproglitteratur og omtaler og referater af sproglige arrangementer indeholder numrene kortere artikler om forskellige sproglige forhold, fx *Marie Maegaard*, *Malene Monka* og *Jann Scheuer*: Bornholmsk vin og dialekt (nr. 1), *Pia Jarvad*: Nye ord – siden sidst (nr. 2).

Sprogforum. Tidsskrift for sprog- og kulturpædagogik. Årgang 22, 2016, nr. 62 + 63. 96 s. + 104 s. Aarhus Universitetsforlag.

Nr. 62 er et temanummer om sprog, kultur og viden og indeholder bidrag af bl.a. Sanne Larsen, Petra Daryai-Hansen og Anne Holmen: Flersproget internationalisering på Københavns Universitet og Roskilde Universitet. Nr. 63 sætter fokus på genrepædagogik og indeholder artikler af bl.a. *Elisabeth Engberg-Pedersen*: Er dansk tegnsprog et truet sprog?

Studier i nordisk 2010-2011. Selskab for Nordisk Filologi. Foredrag og årsberetning. Redigeret af Anne Mette Hansen og Lena Wienecke Andersen. København 2015. 222 s.

Af publikationens otte artikler er der i denne sammenhæng grund til at nævne *Sv. Eegholm-Pedersen*: Moth – den første danske definitionsordbog, *Christina Fogtmann*: Grammatik, forståelser og følelser – hvad er i spil når politiet tester sprog?, *Anne Kjærgaard*: Om hvorfor offentligt ansatte ikke bare ændrer skrivestil – fra problemmodel til fortolkningsmodel, *Torben Juel Jensen*: Non-realitetsmarkører i dansk talesprog – hvis man kan sige det på den måde, *Sabine Kirchmeier-Andersen*: Dansk Sprognævn – Fremtidens udfordringer og planer, og *Sanni Nimb*: Oplysninger om adverbiers syntaks i danske ordbøger – er det tit, at det desværre bare ikke overhovedet er dækkende?

Tænketanken om sprog: anbefalinger til at styrke sprog i gymnasiet. Gymnasielærerforeningen 2016. 40 s.

Denne publikation indeholder dels 10 anbefalinger til styrkelse af sprog i gymnasiet, dels et antal artikler om dansk og fremmedsprogsgene. I denne sammenhæng er der særlig grund til at fremhæve bidraget fra *Sabine Kirchmeier* og *Jørn Lund*: Hvordan har niveauet i skriftlig dansk udviklet sig? Hvad ved vi, og hvordan kan vi vurdere niveauet?

Wallentin, Mikkel: Sprog. Tænkepauser 38. Aarhus Universitetsforlag 2016. 61 s.

Denne bog indgår i en serie udgivet af Aarhus Universitet af små bøger på maks. 60 sider. Ambitionen er at publicere forskning i kort format til lægfolk. Forfatteren til denne tænkepause er sprognørd og hjerneforsker, og han berører undervejs på sine 60 sider emner som sprog som symbol, som evolutionær fordel, som kategoriseringsmiddel m.m.

Finland

Anna Maria Gustafsson

Ensimmäinen kuvasanakirjani – suomi-arabia-suomi [Min första bildordbok – finska-arabiska-finska] Katy R. Kudela. Pen & Paper. Esbo 2016. 31 s.

Ensimmäinen kuvasanakirjani är en illustrerad ordbok som ger de första grunderna i arabiska och finska. Ordboken är tvåspråkig och innehåller också uttalsanvisningar.

Finlandssvensk ordbok. Institutet för de inhemska språkens webbpublikationer 45. Helsingfors. Institutet för de inhemska språken. Nätpublikation: <http://kaino.kotus.fi/fsob>

I december 2016 utkom *Finlandssvensk ordbok* för första gången elektroniskt. Nätordboken är så gott som identisk med den andra upplagan av den tryckta versionen av *Finlandssvensk ordbok*, som utkom 2008. Ordboken innehåller drygt 2 500 finlandismer, det vill säga ord och uttryck som är specifika för svenskan i Finland eller som används i en annan betydelse i finlandssvenskan än i standardsvenskan. I ordboken finns förklaringar till vad orden och uttrycken betyder, standardsvenska motsvarigheter och rekommendationer om i vilka sammanhang en finlandism är gångbar och när den bör ersättas av en standardsvensk motsvarighet.

Folkmålsstudier 54. Red. Hanna Lehti-Eklund, Camilla Lindholm och Caroline Sandström. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi r.f. Helsingfors 2016. 214 s.

I *Folkmålsstudier 54* ingår bland annat en artikel av Mari Bergroth och Åsa

Palviainen, där författarna undersöker tvåspråkiga barns språkanvändning på svenskspråkiga daghem på tre orter i Finland och vad det säger om språkpolicyn på daghemmet. Det visade sig att barnen på daghemmet i den officiellt enspråkigt finska kommunen använde mest finska, medan barnen i de tvåspråkiga kommunerna i högre grad anpassade sig till pedagogernas språkval och talade svenska. Jenny Stenberg-Sirén skriver om radiospråket i Svenskfinland. Enligt hennes undersökning är radioredaktörerna mestadels positiva till att regionala drag hörs i talspråket i etern, men nyhetsspråket ska gärna vara neutralt. Toleransen för regionala drag är högre i flödesprogram och regionala program. Dessutom ingår artiklar av bland andra Karin Milles, Maria Vidberg och Martina Huhtamäki.

Förvaltningshistorisk ordbok. Svenska litteratursällskapet 2016. Nätpublikation: fho.sls.fi

Den elektroniska publikationen *Förvaltningshistorisk ordbok* ger en översikt över äldre förvaltningsterminologi i Finland. Syftet med ordboken är också att hjälpa forskare att förstå hur förvaltningen fungerade i forna tider. I ordboken finns material från medeltiden till 1950. Termerna definieras på svenska och därtill kortfattat på finska. I varje artikel finns listor på vilka källor artikeln baserar sig på och information om under vilken tidsperiod ordet har använts.

Hyvin suunniteltu, puoleksi kirjoitettu. Apuneuvoja tekstintekijälle [Välplanerat, nästan färdigskrivet. Råd och hjälp för skribenter]. Statsrådets kanslis publikationsserie 6/2016. <http://verkkojulkaisut.vm.fi/zine/92/cover>

Hyvin suunniteltu, puoleksi kirjoitettu är en elektronisk skrivhandledning som i första hand riktar sig till anställda inom den offentliga förvaltningen, men också till andra som skriver i sitt arbete. Skrivhandledningen koncentrerar sig i synnerhet på vad man som skribent ska tänka på innan man börjar skriva till exempel till vilken genre texten hör och till vem texten riktar sig. Den innehåller också råd om meningsbyggnad och ordval.

Kansalaistaito [Medborgarfärdighet]. Vesa Heikkinen och Tapio Pajunen. Teos. Helsingfors 2016. 352 s.

Kansalaistaito behandlar det politiska språkbruket i Finland. Författarna presenterar vilka drag som utmärker det politiska språket i fråga om ordval, texter och tal. De skriver också om vilka som egentligen skapar berättelserna och hur texterna påverkar varandra. I de senare kapitlen behandlas relationen mellan sanning och politik och vad som gör en person till politiker.

Kielen elämä [Språkets liv]. Lari Kotilainen. Siltala 2016. 200 sidor.

Kielen elämä handlar om finskans ursprung, utveckling och framtid. Den behandlar de stora linjerna i finskans historia, men lyfter också fram detaljer som till exempel varför Mikael Agricola glömdes bort av senare generationer och varför ryssarna tillät att det finska språket fick en synlig roll under 1800-talet.

Kielikello. Kielenhuollon tiedotuslehti. [Finska språkbyråns tidskrift] Institutet för de inhemska språken. Helsingfors.

Som tidigare utkom *Kielikello* med fyra nummer 2016. Under året behandlades många olika ämnen i *Kielikello*. I det första numret ingick bland annat en artikel om hur skogsfinnarnas språk fortfarande syns i namnbeståndet i det område i Norge dit skogsfinnarna flyttade på 1600-talet.

I det andra numret behandlades namnfrågor ur olika synvinklar: grundläggande frågor inom namnplanering, namn på kommuner och vilken betydelse kommundnamnen har för att platsens särprägel och invånarnas känsla för hembygden ska upprätthållas. Dessutom behandlades namngivning av flygplatser och namn på platser i naturen som anspelar på ormar.

I årets tredje nummer granskades bland annat strukturen i nya sammansättningar. Det sägs ofta att de sammansatta orden i finskan är långa och svåra, men noggrannare forskning har visat att det inte stämmer. I samma tidning skrev vi också om webbsidor riktade till invandrare. Ofta har de som skapat webbsidorna inte lyckats beakta målgruppen på rätt sätt.

Nummer fyra innehöll bland annat en artikel som ur ett folklingvistiskt perspektiv behandlade hur så kallade lekmän talar om dialekter, hur de karakteriserar olika dialekter och deras särdrag och hur de benämner dialekter från olika områden.

I varje nummer besvarades också frågor om språkbruk och namnvård. Dessutom presenterades nyord, bakgrunden till diverse fraser och dialektala fenomen. *Kielikello* publicerade även ett antal rekommendationer från den finska språknämnden.

Landqvist, Hans, Christer Laurén, Lieselott Nordman, Marianne Nordman och Maria Kvist: Juridik på svenska i Finland. Perspektiv på språk och rätt. Scriptum 2016. 400 s.

Juridik på svenska i Finland behandlar det svenska juridiska språket i Finland ur olika perspektiv. I boken ingår ett kapitel om lagsstiftningens historia i det svenska riket fram till 1809 och ett om hur juridiken i Finland har utvecklats sedan 1809, med betoning på den språkliga utvecklingen. Språkvården av det svenska lagspråket i Finland och författningsöversättningen i Finland be-

handlas i varsitt kapitel. Slutligen behandlas också den svenskspråkiga juristutbildningen i Finland.

Namn i stadsmiljö. Handlingar från NORNA:s 42 symposium i Helsingfors den 10–12 november 2011. Red. Leila Mattfolk, Maria Vidberg och Pamela Gustafsson. Institutet för de inhemska språkens webbpublikationer 44. Helsingfors 2016.

Namn i stadsmiljö utkom som fritt tillgänglig nätpublikation 2016. Rapporten innehåller artiklar från det nordiska namnforskarsymposiet i Helsingfors 2011. Artiklarna handlar bland annat om de olika namnskicken i städer i Norden, till exempel personnamnsskicket i två svenska städer på 1600-talet, kvinnors namnfraser i Helsingfors i slutet av 1800-talet och föräldrars val av namn på sina barn i Göteborg på 2000-talet. Här ingår även texter om t.ex. namngivning av befästningar i Finland i slutet av 1700-talet eller hur 2000-talets mäklare i Stockholm marknadsför bostäder med attraktiva namn på bostadsområden.

Ordbok över Finlands svenska folkmål. Institutet för de inhemska språkens webbpublikationer 33. Helsingfors. Institutet för de inhemska språken. Nätpublikation: <http://kaino.kotus.fi/fo>

År 2016 kompletterades *Ordbok över Finlands svenska folkmål* med cirka 1 800 nya artiklar då avsnittet p-pipsa publicerades på webben. Ordboken beskriver dialekterna i Österbotten, på Åland, i Åboland och i Nyland och ger sockenvis uppgifter om uttal, böjning och betydelser. Den finlandssvenska dialektordboken omfattar över 70 000 ordboksartiklar (abbal–pipsa). Dialektordboken uppdateras fortlöpande och den färdiga ordboken planeras omfatta ungefär 120 000 ordboksartiklar. Numera utkommer ordboken endast elektroniskt.

Paunonen, Heikki: Sloboa Stadissa – stadin slangin etymologiaa. Docendo 2016. 605 s.

Sloboa Stadissa tar upp 500 finska slangord som har ryskt ursprung. Varje ord behandlas i en längre artikel som redogör för ordets ursprung och historia. I början av boken behandlas språkkontakten mellan finskan och ryskan på 1800–1900-talen, främst i Helsingfors, och författaren diskuterar hur språkkontakten har påverkat finskan och slangen i Helsingfors.

Puheesta tekstiksi: puheen kirjallisen esittämisen alueita, keinoja ja rajoja. [Från tal till text: områden, metoder och gränser för återgivning av tal i text] Red. Liisa Tiittula och Pirkko Nuolijärvi. Suomen kirjallisuuden seura 2016. Helsingfors. 286 s.

Trots att tal och text är olika, finns det många tillfällen då talat språk måste skrivas ner, till exempel i intervjuer eller textade tv-program. *Puheesta tekstiksi* innehåller artiklar som på olika sätt belyser problematiken kring att omvandla talat språk till text. Boken behandlar också hur tekniken har påverkat den här processen och riktar sig dels till dem som jobbar med att omvandla tal till text, dels till dem som studerar kommunikation, språk eller översättning.

På finska och svenska. Tvåspråkig pedagogik i daghem och förskola.

Red. Anu Palojärvi, Åsa Palviainen och Karita Mård-Miettinen. Jyväskylän universitet 2016. Pdf-version: <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/49824>

På finska och svenska är en rapport om hur en ny modell för tvåspråkig pedagogik utvecklades och genomfördes på ett daghem i Finland. Modellen går ut på att daghemspersonalen växlar ganska fritt mellan finska och svenska, i motsats till den traditionella språkbadsundervisningen där varje vuxen konsekvent talar ett och samma språk med barnen. I boken presenteras bakgrunden till modellen, hur den genomfördes och vilken respons den har fått av föräldrar och daghemspersonal. De avslutande kapitlen består av reflexioner av forskare och experter. Publikationen är tvåspråkig.

Räisä, Tiina: Medieritualet som klass- och kulturbundna diskurser och funktioner: Hufvudstadsbladets lucia och konstruktionen av Svenskfinland. Helsingfors 2016. 245 s. Nätpublikation: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/170075>.

Tiina Räisäs doktorsavhandling undersöker luciatraditionen i Svenskfinland som medieritual från 1950-talet till 2010-talet och hur Hufvudstadsbladet genom kommunikation med sina läsare konstruerar en finlandssvensk identitet kring luciatraditionen. Hufvudstadsbladets bevakning av lucia är ett talande exempel på hur medierna konstruerar verkligheter och gruppstillhörigheter. Avhandlingen visar att medieritualet består av flera olika sammanhållande funktioner, i det här fallet bland annat de finlandssvenska ortnamnen, personnamnen och institutionsnamnen. Samtidigt är bevakningen av lucia ett exempel på hur skapandet av en identitet samtidigt innebär ett (oavsiktligt) andragörande av dem som inte passar in i den identiteten.

Sanotaan tyylisiin näin – kirjoituksia kielen ilmiöistä [Man säger typ så här – om språkliga fenomen]. Erkki Lyytikäinen. Gaudeamus 2016. 240 sidor.

Sanotaan tyylisiin näin handlar om språkliga fenomen, språkhistoria och om hur språket används och förändras. Ett språk som lever förändras och i

skriftspråket syns förändringarna ofta först i informella texter och reklamsammanhang. Exempel på frågor som boken ger svar på är: Hur smälter lånord in i finskans böjningssystem? Hur många ord finns i det finska språket? Vem bestämmer vad som är korrekt språkbruk?

Språkbruk, tidskrift utgiven av Institutet för de inhemska språken. Helsingfors.

Språkbruk utkom som tidigare med fyra nummer under år 2016. Tf chefredaktör var Pia Westerberg och tf redaktionssekreterare var Bianca Holmberg. Monica Äikäs besvarade språkfrågorna i tidningen.

I Språkbruk 1/2016 ingår en artikel om språkvårdens syn på språkliga förändringar, skriven av Anna Maria Gustafsson. Daniel Andersson skriver om svenska ordspråk och Jenny Stenberg-Sirén skriver om hur språket i de finlandssvenska radionyhetererna har förändrats sedan 1970-talet. Enligt Stenberg-Sirén har radiospråket blivit mer neutralt sedan 1970-talet och uttalet i nyheterna har blivit mer skriftspråksnära, framför allt under 1990- och 2000-talen.

I årets andra nummer av Språkbruk ingår en intervju med humorgruppen KAJ, som skriver musik och genomför scenshower på österbottnisk dialekt. Alva Dahl skriver om skiljetecken i svenskan och vilka nyansskillnader valet av skiljetecken kan ge upphov till i texten. I Urban Östbergs artikel behandlas vanliga ordfel bland dem som lär sig svenska som andraspråk. De allvarligaste feltyperna är semantiska fel och konstruktionsfel. Gun Oker-Blom skriver om begreppet multilitteracitet i modersmålsämnet i den nya läroplanen som togs i bruk i skolorna i Finland hösten 2016.

I nummer 3/2016 skriver Monica Äikäs om sammansatta verb i svenskan. Mikael Parkvalls artikel handlar om vad ett pidginspråk är och vilka faktorer som gynnar pidginisering. Maria Vidberg skriver utifrån sin doktorsavhandling om gatunamn i Helsingfors. Dessutom ingår bland annat en intervju med språkrättsrådet Corinna Tammenmaa, som har som uppdrag att följa upp hur språklagen i Finland tillämpas.

I decembernumret av Språkbruk, 4/2016, redogör Oliver Blomqvist för sin forskning kring hur svenska och finska används i medeltida urkunder, och visar att språkblandning förekom redan då. Katharina Leibring skriver om husdjursnamn, som numera ofta är desamma som populära namn på småbarn. Mikael Parkvall fortsätter sin artikelserie om pidginspråk i det här numret med att redogöra för hur ett pidginspråk uppstår.

Varje nummer innehåller en ledare, recensioner, språkfrågor och svar, notiser, rapporter från språkkonferenser och språkseminarier och annat redaktionellt material. I varje nummer ingår också en krönika kring ett språkligt tema.

Krönikörer 2016 var Thomas Sundell, Jan-Erik Andelin, Jeanette Björkqvist och Maria Österlund.

Språkmöten i skönlitteratur – perspektiv på litterär flerspråkighet.

Red. Siv Björklund & Harry Lönnroth. VAKKI Publications. Vasa 2016. 191 s. Nätpublikation: <https://oula.finna.fi/Record/oula.1539594/TOC>.

Målet med *Språkmöten i skönlitteratur* är att behandla flerspråkighet och språkväxling inom skönlitteratur, framför allt mellan svenska och finska. I boken ingår tre artiklar som diskuterar teori och metodik, bland annat analysmodeller, inom området. Den andra delen av boken består av tre empiriska studier inom området: kodväxlingen i Kjell Westös Helsingforsskildringar, flerspråkighet i illustrationer i moderna finlandssvenska bilderböcker och hur ungdomar reagerar på texter som innehåller flera språk. Den sista delen av boken består av tre studier i hur översättare hanterar språkväxling när de översätter skönlitteratur från svenska till finska eller tvärtom.

Text och textualitet. Red. Pia Hirvonen, Daniel Rellstab och Nestori Siponkoski. VAKKI Publications Nr 7. Vasa 2016. Nätpublikation: http://www.vakki.net/publications/start_sve.html.

Temat för det trettiosjätte VAKKI-symposiet var *Text och textualitet*. Konferenspublikationen innehåller 37 artiklar på finska, svenska, engelska och tyska, baserade på de föredrag som hölls under symposiet. Professor Susanne Göpferich behandlar de utmaningar som det innebär att förstå och själv producera vetenskaplig text på ett främmande språk och lyfte fram betydelsen av att formulera sig på sitt modersmål. Docent Leena Kuure behandlar hur teknologiseringen och digitaliseringen av vårt samhälle påverkar begreppet textualitet och vårt sätt att kommunicera och samarbeta. Professor Else Mundal granskar begreppet textualitet med utgångspunkt i norrön kultur och litteratur, där gränsen mellan muntlig och skriftlig diktning har vacklat genom historien.

Tolvanen, Eveliina: Myndighetskommunikation på två språk – pensionstexter på svenska och finska i Finland och Sverige i ett systemisk-funktionellt perspektiv. Turun Yliopiston julkaisuja – Annales Universitatis Turkuensis B 425. Humaniora. Åbo 2016. 84 s. Nätpublikation: <http://www.doria.fi/handle/10024/127345>.

Eveliina Tolvanen undersöker i sin doktorsavhandling finlandsfinska, finlandssvenska, sverigesvenska och sverigefinska pensionstexter från Folkpensionsanstalten (FPA) i Finland och Pensionsmyndigheten i Sverige ur ett systemisk-funktionellt perspektiv. Tolvanens resultat visar att myndighetstexter i

Finland är mer formella än myndighetstexter i Sverige, både på svenska och finska. I de finländska texterna framställs läsaren ofta som en passiv mottagare och myndigheten som utbetalare och beslutsfattare. I texterna från Sverige har läsaren en mer aktiv roll och myndigheten framställs framför allt som den som betalar ut den pension som mottagaren har rätt att få. FPA har medvetet arbetat med klarspråk och som en följd av det är du-tilltal det vanligaste i texterna från FPA, liksom i texterna från Pensionsmyndigheten. På FPA:s webbplats framställs finska och svenska som jämlika, medan de sverigefinska texterna på Pensionsmyndighetens webbplats är betydligt kortare och enklare än de svenska.

Tänkta termer – Terminologihänsyn i nordiskt perspektiv. Red. Nina Pilke & Niina Nissilä. VAKKI Publications Nr. 5. Vasa 2016. 299 s. Nätpublikation: <http://www.uva.fi/sv/sites/vakki/publications/tanktatermer/>.

Tänkta termer handlar om terminologins roll i samhället och är ett samarbetsprojekt mellan de nationella terminologicalentralerna i de nordiska länderna. Boken är menad att vara ett bidrag till diskussionen om terminologiarbetet i Norden. I boken ingår tolv artiklar som handlar om terminologi på olika nivåer. Artiklarna är skrivna på svenska, finska, norska, danska och engelska. I boken ingår bland annat texter om juridisk terminologi, om lagring av terminologi i termbanker och om utbildning inom terminologi.

Vanhan kirjasuomen sanakirja [Ordbok över den gamla skriftfinskan]. Institutet för de inhemska språkens webbpublikationer 38. Helsingfors.

Vanhan kirjasuomen sanakirja dokumenterar ordförrådet i den gamla skriftfinskan (1543–1810). År 2016 publicerades avsnittet ja-omainen på nätet. Ordboken uppdateras fortlöpande. Källorna som används vid dokumenteringen är främst tryckta finskspråkiga texter, men också en del handskrifter. Ordboken belyser ordens historia och hur satskonstruktionerna har utvecklats. Den har också betydelse för den teologiska forskningen, eftersom de flesta källorna består av andlig och annan kyrklig litteratur. Ordförrådet i ordboken belyser också idéhistorien under den svenska tiden och juridikens historia.

Vanhan kirjasuomen sanakirja har utkommit i tryckt form i två band (a–kööpelii). Arbetet med att publicera uppslagsorden i den tryckta utgåvan på nätet pågår samtidigt som redaktionen skriver nya artiklar.

Vik, Gun-Viol: Fullmäktigeförsamlingar i ljuset av språklig växelverkan. Tvåspråkighet i tre fullmäktigeförsamlingar. Vaasan yliopiston julkaisuja. Selvityksiä ja raportteja 207. Vasa 2016. 76 s. Nätpublikation: <http://www.uva.fi/sv/research/publications/orders/database/?julkaisu=834>.

Fullmäktigeförsamlingar i ljuset av språklig växelverkan undersöker tvåspråkigheten i tre fullmäktigeförsamlingar i Österbotten. De fungerar alla på både svenska och finska och studien visar att inställningen till tvåspråkigheten i stort sett är positiv. Den tvåspråkiga mötespraxisen i sig ifrågasätts i mycket liten grad. Ledamöterna talar det språk de själva föredrar och tolkning till båda språken finns tillgänglig för den som behöver. Möteshandlingarna finns på både svenska och finska.

Det som enligt studien väcker en del irritation är om en ledamot upprepar exakt samma sak på båda språken i ett anförande. Däremot förväntas ordförande och i många fall även tjänstemän leda mötena och hålla föredragningar på båda språken.

Vidberg, Maria: Ortnamn i kontakt i Helsingfors. Finska inslag i bruket av gatunamn i svenska kontexter. Nordica Helsingiensia 45. Helsingfors 2016. 147 s. Nätpublikation: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/161868>.

I sin doktorsavhandling undersöker Maria Vidberg bruket av finska ortnamn i Helsingfors bland svenskspråkiga ortsbor. Resultaten visar bland annat att det finns tre typer av finska inslag: de rent finska namnen, till exempel *Kallio* i stället för *Bergbäll*, hybridnamn, till exempel *Hietaniemigatan* i stället för *Sanduddsgatan* (fi. *Hietaniemenkatu*), och parallellt namnbruk, då talaren först säger det svenska namnet och genast upprepar namnet på finska, som i *Majstad Toukola* eller *Eirastranden Eiranranta*.

Færøyane

Marius Sætur og Zakaris Svabo Hansen

Hjalmar P. Petersen: "The Spread of the Phrasal Clitic *sa* in Faroese". *Arkiv för Nordisk Filologi* 131: 105-128. Lund: Språk- og litteraturcentrum.

Artiklen behandlar det klitiska *-sa* i færøsk och visar, hvordan dette klitikon breder sig i nutidssproget. Oprindeligt blev det brugt sammen med beslægt-skabsord som fx "ømmusa kleynur" ('bedstemors klejner') og med proprier som fx "Ólasa bilur" ('Oles bil'). Det påvises, at *-sa* nu også bruges sammen med andre proprier som fx navne på institutioner og der er også eksempler på, at det bruges sammen med pronomen, fx "hinumsa" ('de andres') og med

substantiver som fx "børninisa" ('børnenes'). Artiklen ser på oprindelsen til –sa og fremsætter den hypotese, at dette går tilbage til den gamle endelse i genitiv pluralis. Den blev oprindeligt knyttet til personlige pronomener som "hans-a", "hennar-a", "okkar-a" etc. Derfra breder det sig til proprier som "Jákupsa" ('Jacobs') og ses første gang i navnet på en nidvise, "Jákupsa skegg".

Eivind Weyhe: "Staðarnavnið Grømmi á Viðareiði." Fróðskaparrit 62. bókk, 2015: 9-13. Tórshavn: Fróðskapur / Faroe University Press.

Artiklen er et forsøg på at forklare formen *Grømmi*, der forekommer i stednavnet *Eystur á Grømma* i bygden Viðareiði. Oprindeligt var det et navn udenfor bygden, men er i dag en del af selve bygden. Konklusionen er, at *Grømmi* oprindeligt var et kompositum, sammensat af norrønt *gróf* 'fordybning, vandløb' og *munni* 'munding'.

Eivind Weyhe: "Meira um heltn í føroyskum staðarnøvnum." Fróðskaparrit 62. bókk, 2015: 14-19. Tórshavn: Fróðskapur / Faroe University Press.

Dette er et supplement til en artikel i Fróðskaparrit 56 af samme forfatter om ordet *heltn* i færøske stednavne. Nyt materiale fra bygderne Sandavágur og Skálavík er præsenteret, og yderligere kommentarer til eksemplerne fra Svínø og Hvalba.

Island

Jóhannes B. Sigtryggsson

Íslenskt mál og almenn málfræði. Nr. 37. ['Islandsk sprog og generel lingvistik'. Tidsskrift udgivet af den islandske lingvistikforeningen] 2015 (utg. 2016). Red. Haraldur Bernharðsson og Höskuldur Þráinsson. 216 s.

Dette nummer indeholder tre artikler af Kristín M. Jóhannsdóttir, Anton Karl Ingason og Ásgrímur Angantýsson (om bl.a. konjugation i älvdalska). Nummeret indeholder også oppositionstaler til Katrín Axelsdóttir's ph. d.-afhandling som handler om historiske studier i det islandske bøjningssystem.

Orð og tunga. Nr. 18. ['Ord og sprog'. Tidsskrift udgivet af Árni Magnússon-instituttet for islandske studier]. 2016. Red. Ari Páll Kristinsson. 165 s.

Dette hæfte af *Orð og tunga* indeholder syv artikler af Þorsteinn G. Indriða-

son, Margrét Jónsdóttir, Guðrún Þórhallsdóttir, Matteo Tarsi, Robert Nedoma, Marie Novotná og Ingibjörg Elsa Björnsdóttir. Svavar Sigmundsson skriver en bog anmeldelse om bogen *Orð að sönnu* en omfattende bog om islandske ordsprog efter Jón G. Friðjónsson som udkom 2014.

Jóhannes B. Sigtryggsson. "Um íslensku í bréfum til Landsnefndarinnar fyrri 1770–1771." **Landsnefndin fyrri 1770–1771 II. Bréf frá prestum / Den islandske Landkommission 1770–1771 II. Breve fra præster.** Red. Hrefna Róbertsdóttir og Jóhanna P. Guðmundsdóttir, s. 59–84. Reykjavík: Þjóðskjalasafn Íslands. [626 s.] [Dansk oversættelse af artiklen er på s. 85–111. "Det islandske sprog i Landkommissionens breve 1770–1771."]

Artiklen handler om sproget i de breve til Den islandske Landkommission 1770–1771 som er skrevet på islandsk. Fokuset er på nogle ændringer i bøjningen af adjektiver/pronomener og verber.

Eiríkur Rögnvaldsson. "Um utanaðkomandi aðstæður íslenskrar málþróunar." [’Om eksterne forhold i islensk sprogudvikling’] *Skírnir* 190, s. 17–31.

I denne artikel diskuterer Eiríkur Rögnvaldsson, professor i islandsk ved Háskóli Íslands, forskellige trusler mod islandsk, specielt tab af domæner til engelsk. Han siger at islandsk er i fare for en digital død (e. *digital language death*). Eiríkur kritiserer myndighederne for forsømmelser på dette område.

Guðrún Kvaran, Gunnlaugur A. Jónsson, Sigurður Pálsson. "Viðeyjarbiblía (1841) : áhrif hennar og staða í sögu íslenskra biblíuþýðinga." *Skírnir* 190, s. 112–155.

Denne artikel fortæller om resultaterne af en undersøgelse af en udgave af bibelen fra midten af nittenhundredtallet (*Viðeyjarbiblía*). Konklusionen er at den havde mindre puristisk indflydelse på det islandske sprog end mange havde tænkt.

Málið.is.

I november 2016 åbnede Árna Magnússon-instituttet i islandske studier en ny webportal www.malid.is hvor man kan søge i instituttets vigtigste ordbøger og sprogdata-baser. Nu er syv databaser i portalen, fx *Beygingarlýsing íslensks nútímamáls* hvor man kan se bøjningen af ca. 280.000 ord, *Málfarsbankinn* (database med svar ved ca. 7.000 spørgsmål om sprog), *Stafsetningarorðabókin* (den islandske retskrivningsordbog) og *Íslensk nútímamálsorðabók* (en ny islandsk-islandsk ordbog som bygger på ISLEX-databasen).

Norge

Torbjørn Breivik

Askedal, John Ole, Tor Guttu, Per Egil Hegge, Inger-Lise Nyheim, Arthur O. Sandved og Ole Michael Selberg. Norsk grammatikk: Riksmål og moderat bokmål. 2015. Oslo: Kunnskapsforlaget. 264 s.

Revidert og utvidet utgave av Gorgus Cowards *Norsk riksmålsgrammatikk*. Utgitt i samarbeid med Det Norske Akademi for Språk og Litteratur. Grammatikken er en omfattende beskrivelse av moderne norsk språk med egne kapitler om tegnsetning, rettskrivningsregler og bokmålets og riksmålets normeringshistorie etter 1814. Den er også tilgjengelig som e-bok.

Blikstad-Balas, Marte. 2016. Literacy i skolen. Oslo: Universitetsforlaget. 128 s.

Med utgangspunkt i nyere forskning problematiserer forfatteren hva slags literacy skolen legger opp til i sine tradisjonelle tekstpraksiser. Boka handler om hva literacy er og hva skolen kan gjøre for å sørge for at alle elever utvikler relevante måter å bruke tekster på. Boka avsluttes med konkrete råd om hvordan lærere kan fremme allsidig og bred tekstkompetanse.

Fjeld, Ruth Vatvedt. 2017. Skriv godt og riktig på jobben. Oslo: Universitetsforlaget. 304 s.

Boka er en enkel innføring i de viktigste reglene for å skrive korrekt norsk. Boka bygger på «Norsk til kontorbruk. Råd og regler for godt skriftspråk» fra 2005.

Golden, Anne og Elisabeth Selj. 2015. Skrivning på norsk som andrespråk. Oslo: Cappelen Damm akademisk. 255 s.

Denne boka handler om skrivning og om det å undervise i skrivning når norsk er andrespråk. Forfatterne undersøker hva som kjennetegner andrespråksskriverens tekster, hva det innebærer å være en andrespråksskriver, både i utdanninga og på fritida. Hvilke rammer finnes for skrivinga og vurdering av den? Og de viser hvordan man kan forbedre skriveopplæringa med utgangspunkt i innsikter fra denne forskninga. Boka er aktuell for forskere, studenter og lærere innen norsk som andrespråk og tilgrensende fagfelt.

Grønvik, Oddrun, Helge Gundersen, Lars S. Vikør og Dafinn Worren. 2016. Norsk ordbok: Ordbok over det norske folkemålet og det nynorske skriftspråket. Band XII. Oslo: Det Norske Samlaget. 1648 spalter.

Med dette siste av tolv planlagde bind er ordboksverket Norsk Ordbok fullført.

Gunnerud, Sara og Wegard Harsvik. 2016. Ord er makt. Oslo: Res Publica. 278 s.

Forfatterne viser hvordan valg av ord og bilder påvirker den politiske dagsordenen og hvordan vi tenker på det som diskuteres i samfunnsdebatten. Med utgangspunkt i språkvitenskapen brukes konkrete eksempler på politiske ordvalg for å understreke at ord har påvirkningskraft. Hvordan skal sentrum-venstresida forholde seg til dette? Lar mediene seg bruke til å fremme en politisk agenda når de benytter høyresidas begreper? Det handler om kvaliteten på den offentlige samtalen. Språk bør brukes til å diskutere uenigheter og problemer, og ikke til å tilsløre forskjeller.

Hegge, Per Egil. 2016. Den norske folkesjela: Ordene som forteller hvem vi er. Oslo: Kagge forlag.

Denne boka tar for seg alle de ordene som ikke bare karakteriserer oss nordmenn, men som kanskje også er med på å gjøre oss til nettopp det.

Mange av ordene handler naturlig nok om vær og vind, geografiske fenomen, fauna, tur og natur og ikke minst ulike matretter som rømmegrøt, brunost og lutefisk. Men her er også ord som utepils, gullrekka, pappaperm, oljeprisfall, naver, matpakke, handlingsregelen, vinmonopolet og velferdsstaten.

Hoel, Kåre og Tom Schmidt. 2016. Bustadnavn i Østfold 15: Skjeberg. Oslo: Novus forlag. 531 s.

Bustadnavn i Østfold, Skjeberg, er bind 15 i et verk som etter hvert vil omfatte alle kommuner i Østfold. Verket er en sterkt utvidet og revidert utgave av Oluf Ryghs Norske Gaardnavne (bind 1 Smaalenenes Amt, 1897). Rygh begrenset seg i all hovedsak til navn på matrikkelgårdene, men nå er også navn på andre bebyggelser tatt opp til drøfting, samtidig som gårdsnavnene gis fylldig behandling – både språklig og kulturhistorisk.

Iversen, Harald Morten og Hildegunn Otnes. 2016. Å lære å skrive: Tekstkompetanse i norskfagets skriveopplæring. Universitetsforlaget. 2016. 248 s.

Dette er ei faglig oppdatert grunnbok som tar for seg alle sentrale aspekter ved skriveprosessen og gir læreren klok veiledning for skriveundervisninga. Den forklarar hva skrivekompetanse er, hva som er skrivingas ulike formål og viktige trekk ved skriveprosessen. Denne kunnskapen er grunnlaget for det fagspråket læreren bruker, og for hvordan skriveundervisninga bør legges opp. Forfatterne legger særlig vekt på hvilke ulike funksjoner skriveoppgaver bør ha, og hvordan veiledninger og vurdering av skriveprosesser og tekster kan gjøres.

Skriveferdighet innebærer kunnskap om språk, tekst og kommunikasjon og evne til å bruke denne kunnskapen til å skrive gode tekster. Boka gir innsikt i ulike format for skriving som sjanger og skrivehandlinger, digitale medier og multimodale tekster. Den tar også for seg struktur og sammenheng i tekster og viser hvordan man kan bruke språket godt og korrekt. Boka er rik på skriveoppgaver, elevksempler, analyser og vurderinger av dem.

Jahr, Ernst Håkon, Gudlaug Nedrelid og Marit Aamodt Nielsen. 2016. Språkhistorieskriving og språkideologi: Eit utval norske språkhistorikarar. Oslo: Novus forlag. 156 s.

Denne boka undersøker om og i kva grad ulike språkstridsideologiar frå 1800- og 1900-talet kjem fram i arbeida til utvalde norske språkhistorikarar.

Det var ikkje berre språkvitskapen som definerte rammene for norsk språkhistorieskriving på 1800- og 1900-talet. Språkstriden, som var eit resultat av frigjeringa frå Danmark saman med nasjonalromantisk filosofi og ideologi, fekk stor innverknad. Boka tek for seg nokre sentrale språkhistorikarar og diskuterer kva for problemstillingar, teoriar og metodar dei tek opp for å sjå i kva grad dei var påverka av dei språkideologiske strømingane i tida.

Karlsen, Helene Urdland, Lars S. Vikør og Åse Wetås (red.). 2016. Livet er æve, og evig er ordet: Festskrift til Norsk Ordbok 1930–2016. Oslo: Det Norske Samlaget. 215 s.

Skriftet er gjeve ut i samband med at det tolvte og siste bandet av Norsk Ordbok kom ut. Boka inneheld fire kanoniske artiklar om Norsk Ordbok, minibiografar over alle personane som har vore med i arbeidet, o.a.

Kinn, Torodd og Lars Anders Kulbrandsstad. 2016. Språkets mønstre: Norsk språklære med øvingsoppgaver. 4. utgave. Oslo: Universitetsforlaget. 520 s.

Boka gir en innføring i begreper og metoder for å beskrive det grammatiske systemet i et språk. Dette er også en grunnbok i språkbygningen i moderne norsk. Grammatikkbegrepet er vidt og behandler mønstre på ulike språklige nivåer: lyd- og rettskrivingsmønstre, ord- og setningsmønstre og mønstre i betydningssinnholdet i ord og ytringer.

Denne utgaven er faglig oppdatert og forbedret.

Kruken, Kristoffer: Personnamnarbeid av P.A. Munch. 2016. Oslo: Novus forlag. 294 s.

Historikeren P.A. Munch (1810–63) er mest kjent for det store verket *Det norske Folks Historie* (1852–63), men han gjorde også banebrytende arbeid i andre fag, blant annet i navnegransking. I denne boka er artiklene hans om personnavn samlet. Boka har i tillegg en faghistorisk innledning, tekstkritiske merknader og et register. Artiklene hans omfatter over 4 000 navn med varianter og gir en enestående oversikt over norsk og germansk navnehistorie. Munch går grundig inn på etymologi, betydning, ordlagingsmåter, lydhistorisk utvikling og skriftformer.

Formålet med artiklene var primært kulturelt og ideologisk, og de inneholder klare vurderinger og råd, men Munch la samtidig et vitenskapelig grunnlag av avgjørende verdi for personnavngranskinga i Norden. Med denne utgaven får Munch tilbake sin opplagte posisjon i faghistorien, og registrene gjør det lett å finne ut hva han sier om hvert enkelt navn.

LexicoNordica 23 – 2016: Nordiska ordböcker och pedagogik. 2016. Nordiska föreningen för lexikografi. 316 s.

LexicoNordica er et nordisk tidsskrift som kommer ut årlig. Det inneholder vitenskapelige artikler om leksikografi og anmeldelser av fagbøker innen feltet, ordbøker og andre leksikografiske ressurser. I nummer 23 ser man nærmere på bruken av ordbøker generelt, i undervisningssammenheng og som del av læreplanene. Nummeret inneholder også omtaler av nye ordbøker.

Namn og nemne: Tidsskrift for norsk namnegransking. Norsk namnelag. Årgang 33 – 2016. Oslo: Novus forlag. 130 s.

Denne årgangen inneheld ein artikkel om opphavet til landsnamnet Noreg/Norge – eit innlegg i ein langvarig debatt. Det er ein artikkel om onomastikk-

faget og praksis for vitenskapleg publisering ved sida av artiklar om namneskikk i eldre tid, bokmeldingar o.a.

Nilsen, Gølin Kaurin og Jorunn Fjeld. 2016. Norsk nå! 2. utgave. Bergen: Fagbokforlaget. 320 s.

Dette er et nybegynnerverk i norsk for voksne innvandrere og dekker nivå A1 og A2. Tekstene favner fra dialoger og nyttesjangre til sammenhengende tekster og dikt eller sanger. Boka er modernisert med nye uttrykk og temaer, bedre differensieringsmuligheter og flere oppgaver. Den er også oppdatert i henhold til gjeldende læreplan.

Nytt om namn. Meldingsblad for Norsk namnelag. Nr. 61/62 – 2015. 103 s.

Meldingsbladet omtaler aktuelle saker som endring av lov om stadnamn og framtida for norsk namnegransking. Det er opplysningar om stadnamntenesta, kommentarar til aktuelle namnesaker, omtale av nye masteroppgåver og annan ny namnelitteratur. Det er òg artiklar med namnefagleg innhald og opplysningar om konferansar og seminar.

Ottesen, Johan. Gardsnamn i Ulstein. 2016. Fotoarkivet. 118 s.

Kva tyder namna Flø, Roppene, Ulstein, Skeie – og alle dei andre gardsnamna i Ulstein? Somme av desse namna er vanskelege å forstå. Det har difor gjennom åra vore presentert mange ulike løysingar på desse namnegåtene. I denne boka presenterer Johan Ottesen tolkingar som har vore gjorde av andre – før han kjem med sine eigne synspunkt.

Riksem, Brita Ramsevik. 2016. Grammatikk og rettskriving: Nye rammer for språknormering. Novus forlag. 159 s.

Boka byggjer på masteroppgåva med det same temaet. Eit hovudpoeng var å undersøkje kva konsekvensar det ville ha for språknormeringa om ho var basert på generativ grammatikk.

Rognsaa, Aage. 2016. Kunsten å skrive godt. Oslo: Universitetsforlaget. 271 s.

Hovedbudskapet i denne boka er enkelt: Skriv slik at leserne dine oppfatter innholdet. Dette er ei håndbok for alle skrivende menneske. Den gir praktiske råd om hvordan du skriver en tekst som er rask å lese, lett å forstå og lett å huske.

Sandøy, Helge (red.). 2015. Talemål etter 1800: Norsk i jamføring med andre nordiske språk. Oslo: Novus forlag. 464 s.

Forfattarane tek opp talemålsendingar i Norden dei siste to hundreåra. Boka inneheld artiklar om alle dei nordiske språka. Språkending i byar og industristader er drøfta for seg.

Språknytt. Språkrådets tidsskrift. 36 s.

Språknytt kommer ut fire ganger i året. Språknytt er gratis, har et opplag på 10 800 eksemplarer og legges også ut på Språkrådets nettsider.

Språknytt består av aktuelle artikler om språk, innsiktsartikler, intervjuer og de faste spaltene «Lesarspørsmål», «Nyord», «Med andre ord», «Klipp», «Språkbrukaren» og «Historia bak».

I nr. 1/2016 handlet det blant annet om hvordan en del norske fagmiljø har arbeidet med å utvikle norsk fagspråk de siste årene. Fagmiljøene spenner fra kjemi via optometri til lingvistikk. Felles for dem er at de har behov for å utvikle et bedre begrepsapparat på norsk.

Nr. 2/2016 handlet om talemål der det diskuteres hvilken funksjon dialekten har som del av identiteten for en person, og om dialekten kan være i veien for en effektiv kommunikasjon. Ildsjeler har holdt seg til dialekten sin og gjennom det formidlet den språklige kulturarven, men det har også vært personer som har stått for et instrumentelt språksyn og som bare vil kommunisere enklest mulig med omverdenen.

Nr. 3/2016 handlet om norske stedsnavn som en viktig del av kulturarven. Stedsnavnloven ble endret i 2015, og det har ført til en del stridigheter om hvordan spesielt gamle navn skal skrives i dag. I tillegg er det artikler om normering og om bruk av fagord i ulike sammenhenger og til ulike mottakere.

Nr. 4/2016 handlet om rettskriving og blant annet om lærerstudentenes kunnskaper i rettskriving. Mange stoler for mye på at det de en gang lærte, fortsatt gjelder, andre tror at normene er mye trangere enn den er. I tillegg blir omtaler av norske ordbøker gitt stor plass, blant annet presenteres den første norske ordboka fra 1643.

Statsspråk. Oslo: Språkrådet. 4 s.

Statsspråk – bladet for godt språk i staten – kommer ut med fire nummer i året. Bladet har et opplag på 15 000 og distribueres gratis til statsansatte og andre interesserte. Deler av bladet legges på Språkrådets nettsider, og hele bladet kan lastes ned som pdf-dokument fra www.sprakradet.no/statssprak. Statsspråk inneholder en hovedartikkel, et større oppslag med praktiske råd og tips («*På plakaten*») og dessuten notiser om relevante arrangementer, språktips og et dikt.

I nr. 1/2016 forteller kommunikasjonssjefen ved Forsvarets forskningsinstitutt at de har tilsatt en egen språkrådgiver for å løfte den språklige kvaliteten blant forskerne. Oppgaven som språkrådgiver er omfattende, og sammendrag av rapporter som skal nå et bredt publikum, har blitt prioritert. *På plakaten* får leserne tips om rett bruk av tankestrek og bindestrek.

Nr. 2/2016 ser nærmere på språket i pasientjournaler og hvordan godt språk kan styrke sikkerheten for pasientene. Bladet viser også til nettkurset «Den gylne pennen», som er en innføring i de viktigste klarspråksteknikkene. *På plakaten* svarer på noen av de språkspørsmålene statsansatte ofte lurer på.

Nr. 3/2016 presenterer diskusjonen om valg av målform i en fylkeskommune. I et fylke som lenge har hatt nynorsk som administrasjonsspråk, ble det nylig fremmet forslag om at fylket skulle bli språknøytralt fordi mange saksbehandlere bruker bokmål. Bruk av aksenttegn i norsk sto *På plakaten*. Aksenttegn brukes vanligvis ikke i norsk. Unntaket er visse egennavn og utenlandske navn og uttrykk som har aksent på originalspråket.

Nr. 4/2016 er språkobservasjon tema. Digitalisering av tekster har gjort det enklere å følge med i hvordan folk skriver. Norsk normeres i samsvar med bruksprinsippet og retter seg blant annet etter utviklingstendenser man kan se i bruken av ord og uttrykk. *På plakaten* viser hvordan man kan ta seg fram i Bokmåls- og Nynorskordboka for å få fram informasjon om enkeltord og bøyningsformer.

Termposten. Oslo: Språkrådet. 6 s.

Termposten er et elektronisk nyhetsbrev. Nyhetsbrevet informerer om hva som skjer på terminologifronten i Norge og andre steder. Det inneholder også stoff for alle som arbeider med eller interesserer seg for terminologi. Nyhetsbrevet er gratis, og man kan abonnere ved å gå til Språkrådets nettside www.sprakradet.no/termposten. Det kom ut to ganger i 2016.

Tønnessen, Elise Seip, red. 2016. Hva gjør lærerstudenter når de studerer? Lesing, skriving og multimodale tekster i norsk grunnskolelærerutdanning. Oslo: Universitetsforlaget. 256 s.

De som selv skal bli lærere og undervise andre, hvordan arbeider de med fagets tekster og uttrykksformer i vid forstand? Hvordan leser og skaper de tekster, og hvordan bidrar dette til å utruste dem til å bli gode lærere i framtidens skole?

Forskerne har vært opptatt av hvilken rolle digitale medier og multimodale tekster spiller i lærerstudentenes arbeid. Digitale medier byr på nye muligheter for å kombinere skrift med bilder og lyd, for aktiv respons, interaktiv utprøving

og sosial samhandling. Forfatterne analyserer konkrete arbeidskrav og trekker inn studentenes refleksjoner om hvordan tekster og medier fungerer i læringsprosessen i ulike fag.

Uri, Helene. 2016. Godt språk (alt du trenger å vite for å ordlegge deg korrekt). Oslo: Kagge forlag.

Boka er delt inn i fem kategorier: Rettskriving, grammatikk, ord og uttrykk, språkhistorie og talespråket. Boka bygger på Riksmålsforbundets språkspalte som Uri har samlet, redigert og skrevet om.

Utgård, Karl Arne. 2016. Juridisk og administrativ ordliste. 2. utgåva. Oslo: Det Norske Samlaget. 161 s.

Ordlista har 5500 oppslagsord på bokmål med omsetjing til nynorsk.

Veka, Olav. 2016. Norsk etternamnleksikon. 2. utgåva. Revidert, oppdatert og utvida. Oslo: Det Norske Samlaget. 640 s.

Leksikonet inneheld alle etternamn, norske og innvandra, som har fleire enn 25 namneberarar.

Vaa, Anders. 2016. Dialektboka. Oslo: Spartacus forlag. 223 s.

Forfatteren av boka er språkforsker og presenterer de viktigste trekkene for de ulike norske dialektene. Den inneholder opptak av mer enn 70 dialekter, og de kan spilles av ved å trykke på en knapp i bokas lydpanel.

Sverige

Annika Engdahl & Gabriella Sandström

Andersson, Daniel; Lars-Erik Edlund, Susanne Haugen och Asbjörg Westum (red.): Studier i svensk språkhistoria 13. Historia och språk-historia. Institutionen för språkstudier, Umeå universitet och Kungl. Skytteanska Samfundet. 2016. 316 s.

Konferensen Svenska språkets historia anordnades för trettonde gången i Umeå 2014.

Temat för konferensen var "Historia och språkhistoria". Denna konferensvo-

lym innehåller föreläsningar och artiklar om bland annat filologi i Facebooks tidevarv, brevmottagare och negationer i estlandssvenska.

Axelsson, Martin: "Kalla mig inte mamsell!" En jämförelse av tre skandinaviska översättares behandling av kulturspecifika element i fransk- och engelskspråkig skönlitteratur. Uppsala universitet. 2016. 267 s.

Den här avhandlingen undersöker arbetet och praktiken hos tre skandinaviska översättare från Norge, Sverige och Danmark. Huvudfrågan är vilka strategier som översättarna använder när de översätter kulturspecifika element från franska och engelska. Resultaten visar att det både finns likheter och olikheter i översättarnas val av översättningsstrategi. Det visar sig även att de strategier som används beror på det kulturspecifika elementet i fråga och nästan aldrig på språket.

Blensenius, Kristian; Petrus Wang, Lars-Erik Longhi, Monica von Martens, Sture Berg et al: Svenska Akademiens ordlista. 14:e upplagan, som app (för iOS).

Svenska Akademiens ordlista, den fjortonde upplagan, utgiven som app för iOS.

Bulletinen Klarspråk. Språkrådet.

Bulletinen Klarspråk är ett informationsblad med nyheter om klarspråksarbete i Sverige och andra länder och kommer ut fyra gånger per år. Under året har Klarspråk bland annat haft tema tillgänglighet och klarspråk i e-tjänster, klarspråk i sociala medier samt forskning, till exempel om hur man mäter effekter av klarspråksinsatser och om myndigheters värdegrunder. Samtliga nummer går att ladda ned från Språkrådets webbplats: www.sprakochfolkminnen.se/sprak/klarsprak/bulletinen-klarsprak.html

Dahl, Alva: Interpunktion. Om skiljetecken och textens nyanser. Morfem. 2016. 183 s.

I den här boken berättar Alva Dahl om skiljetecknens framväxt och utveckling. Hon beskriver deras funktioner i nutida texter från olika genrer. Boken är ett slags teoretisk handbok för alla som läser och skriver och belyser skiljetecknens roll i flera sorters texter. Författaren visar komplexiteten i det vi redan gör och uppmanar läsarna att våga experimentera lite mer. Valet av skiljetecken kan nämligen vara så mycket mer än att följa regler, och det kan påverka texten på många sätt.

Engstrand, Olle: Kan du säga Schweiz? En bok om uttal på svenska och utländska. Morfem. 2016. 235 s.

Vi reagerar direkt på hur människor talar. Utan att tänka på det uppfattar vi allt från kön och ålder till humör, prestige och status. Därför vill de flesta att det ska låta rätt när vi yttrar oss. I den här boken ger Olle Engstrand råd och tips om uttal av ord från främmande språk. Han går igenom ord från de språk som är mest närvarande i svenskan och ger även en inblick i den svenska uttalshistorien.

Guldbrand, Karin och Englund Hjalmarsson, Helena: Webbredaktörens skrivhandbok. Klarspråk på nätet. 6:e omarbetade upplagan. Producta förlag. 2016. 336 s.

I dag producerar många yrkesgrupper som tidigare inte har skrivit särskilt mycket texter till breda målgrupper. Många som tidigare inte arbetat med formgivning eller användarvänlighet har börjat skapa sidor och behöver anpassa dem efter webbens förutsättningar. I den här boken ger författarna vägledning och konkreta tips för alla delar av webb- och textproduktionen.

Gustafsson, Anna W.; Lisa Holm, Katarina Lundin, Henrik Rahm och Mechtild Tronnier (red.): Svenskans beskrivning 34, Förhandlingar vid trettiofjärde sammankomsten för svenskans beskrivning, Lund den 22–24 oktober 2014. Lunds universitet. 2016. 491 s.

Den trettiofjärde sammankomsten för svenskans beskrivning ägde rum den 22–24 oktober 2014 på Språk- och litteraturcentrum i Lund. Temat var ”Svenskan i teori och praktiker”. Denna konferensvolym innehåller artiklar och föreläsningar om bland annat *en* som generiskt *man*, sexusböjning, kodväxling och textsamtal.

Hagren Idevall, Karin: Språk och rasism. Privilegiering och diskriminering i offentlig, medierad interaktion. Uppsala universitet. 2016. 87 s.

Denna avhandling handlar om språk och rasism. Målet för undersökningen är att undersöka hur rasism reproduceras i interaktion om immigration, integration och flyktingpolitik. Avhandlingen analyserar tre olika kommunikativa situationer: kommentarsfält till nyhetsartiklar på internet, inlägg och kommentarer på bilddelningsmediet Instagram och tv-sända valdebatter mellan politiker. Rasistiska diskurser diskriminerar mot och privilegierar människor genom att kategorisera dem efter kulturella, etniska, religiösa och nationella olikheter.

Analyserna visar bland annat hur sociala kategorier tillskrivs egenskaper i relation till varandra, det som konstrueras som svenskt privilegieras medan

det som konstrueras som icke-svenskt diskrimineras. Men avhandlingen pekar även på det motstånd som språkandet kan utgöra, något som synliggör det dynamiska i rasistiska strukturer.

Holmer, Louise: Grammatik i SAOL. En undersökning av grammatisk information i Svenska Akademiens ordlista över 130 år. Göteborgs universitet. 2016. 148 s.

Denna licentiatavhandling undersöker den grammatiska information som ges i SAOL. Ordlistan visar en historisk utveckling av svenska språket sedan den första upplagan 1874. Den grammatiska informationen i SAOL är här undersökt på tre nivåer: introduktionstexter, huvudord och inledningstexter.

Studien visar att mängden grammatisk information per huvudord varierar mycket, mellan upplagor såväl som mellan ordkategorier. Det finns generellt mer grammatisk information än vad som är förväntat i en enspråkig ordlista som främst är inriktad på ortografi och böjning.

Hult, Ann-Kristin: Ordboksanvändning på nätet. En undersökning av användningen av Lexins svenska lexikon. Göteborgs universitet. 2016. 286 s.

I denna avhandling redogör Ann-Kristin Hult för en undersökning av användningen av internetordboken *Lexins svenska lexikon*, LSL. LSL är en enspråkig inlärningsordbok för relativt avancerade nybörjare. LSL genomgick en omfattande revidering 2008–2011 och studien baseras på material från både före och efter revideringen. Användningen av LSL undersöks utifrån tre perspektiv: 1) en kvantitativ analys av uppslagningar på ordbokens webbsida, 2) en kvantitativ/kvalitativ enkätstudie om användarna och deras användning av LSL och 3) kvalitativa näranalyser av några enskilda informanter och deras aktiviteter på webbsidan.

Genom en kombination av metoder kan en mer komplett och nyanserad bild av faktisk ordboksanvändning uppnås. De olika metoderna genererar resultat som kompletterar varandra, och detta har gett en mer rättvisande beskrivning av användningen av LSL.

Hörberg, Thomas: Probabilistic and Prominence-driven Incremental Argument Interpretation in Swedish. Stockholms universitet. 2016.

Denna avhandling undersöker hur grammatiska funktioner i transitiva meningar, subjekt och direkt objekt, är distribuerade i skriven svensk diskurs i avseende på morfosyntaktisk såväl som semantisk och refererande (positions-baserad) information. Thomas Hörberg undersöker även hur uppgifter om

grammatiska funktioner i direktförståelse av transitiva är influerade av samspelet mellan morfosyntaktisk och positionsbaserad information.

Johanson, Kerstin: Svenska uttryck och deras ursprung. Ordalaget bokförlag. 2:a upplagan. 2016. 184 s.

Uttrycken *is i magen* och *glida på en räkmacka* bör inte tolkas bokstavligt, i likhet med många andra av våra svenska vardagsuttryck. Uttryckens ursprung varierar; många kommer från det gamla bondesamhället, från sagor och fabler och från Bibeln. Den här boken tar upp ungefär 200 av svenskans vanligaste uttryck och förklarar deras betydelse och ursprung.

Kalm, Mikael: Satsekvivalenta infinitivfraser i svenskan: En synkron och diakron undersökning. Uppsala universitet. 2016. 263 s.

Detta är en synkron och diakron studie över två typer av infinitivfraser, kontrollinfinitever (att-infinitever) och nexusinfinitever (objekt med infinitivkonstruktioner). De infinitivbaserade fraserna uppvisar vissa satstypiska egenskaper och används ungefär som bisatser. Därför kan de betecknas som satsekvivalenta. Den empiriska undersökningen visar att infinitivfraserna användes redan i fornsvenskan på liknande sätt som idag.

Kontrollinfiniteverna har emellertid förändrats vad gäller inre egenskaper och infinitivmärkets distribution och funktion. Avhandlingens teoretiska analys behandlar relationen mellan kontrollinfinitever, nexusinfinitever och bisatser samt hur kontrollinfiniteverna och deras infinitivmärke utvecklats i svenskan.

Kempe, Lotta: Skriva för webben. Internetstiftelsen i Sverige. 2016. 39 s.

Detta är en guide för alla som skriver för webben. Boken ger information om hur texter blir lästa på webben, hur man målgruppsanpassar texter och skriver kortfattat. Här finns även tips om hur man skriver bra rubriker, lyfter fram viss information och hur texter produceras i olika medier.

Kieliviesti. Språkrådet.

Tidskriften på och om finska och meänkieli kom ut med fyra nummer under 2016. Huvudartiklarna handlade om den första finskspråkiga ordboken och dess författare, vilka egenskaper ett namn ska ha för att man ska minnas det, en doktorsavhandling om läroböcker i finska 2 och i finska som andraspråk och om en doktorsavhandling som jämför finska och svenska pensionstexter i respektive land. Illustratören Markku Huovila tecknar en bild med anknytning till innehållet i varje huvudartikel. Artiklarna går att läsa på Språkrådets webbplats www.sprakochfolkminnen.se/Kieliviesti.

af Klintberg, Bengt: Byta namn? Carlsson. 2016. 191 s.

De svenskar som byter efternamn blir fler för varje år. En av Sveriges främsta experter på folkliv och folkliga traditioner, Bengt af Klintberg, ger i den här boken förslag på 800 efternamn. Många av dem går tillbaka på gamla ortnamn från olika delar av Sverige och alla namnen åtföljs av en kommentar med ordförklaringar och geografiska upplysningar. I boken redogörs även för vilka det är som oftast byter efternamn. Det kan till exempel vara de som har ett mycket vanligt sonnamn eller barn till invandrare som vill ha ett lätthanterligt, svenskklingande efternamn. Boken innehåller även en historik över svenskt namnbruk under tusen år.

Lagerholm, Per: Språknormer och språkvärdering. Studentlitteratur. 2016. 239 s.

Detta är en lärobok för universitetsstudier i svenska, svenska som andraspråk och studenter på språkkonsultutbildningar. För att kunna värdera språk sakligt är det viktigt att utförligt kunna beskriva, förklara och resonera om språket, för att skapa väl underbyggda argument. Per Lagerholm förmedlar en saklig och konstruktiv syn på språket och förklarar det som man behöver förstå innan man bedömer språk. Boken resonerar bland annat om vad som menas med språkliga normer, varför de varierar och förändras liksom orsakerna till att människor reagerar både ofta och kraftigt på andra människors språkbruk.

Lennartson-Hokkanen, Ingrid: Organisation, attityder, lärandepotential. Ett skrivpedagogiskt samarbete mellan en akademisk utbildning och en språkverkstad. Stockholms universitet. 2016. 213 s.

Denna avhandling undersöker svenska språkverkstäders pedagogiska ställning i relation till deras omgivande villkor. Detta undersöks genom en fallstudie av organisation, attityder och lärandepotential i ett pedagogiskt samarbetsprojekt om skrivande, i ett projekt med många flerspråkiga studenter.

De generella slutsatserna pekar på att språkverkstäder har potential att vara platser för pedagogisk utveckling där handledaren kan dela sin expertis med studenter och personal. För att stärka språkverkstädernas position vid universiteten behövs en professionalisering av handledarna, och det är även viktigt att forskning bedrivs vid språkverkstäderna.

Lind, Kalle: Skånsk-svensk ordbok. Från abekatt till övanpo. Roos & Tegnér. 2016. 229 s.

I denna bok har Kalle Lind samlat de mest specifikt skånska uttrycken,

med urval från lundensiska, malmöitiska, eslövskå, österlenska och göingska. Boken innehåller även namn på platser, byggnader, händelser och seder med ursprung i Sveriges sydligaste landskap. Både äldre och modernare ord finns med i ordboken.

Lundin, Barbro: Vilken match! Vilket tempo! Fotbollens språk i media.

Carlsson. 2016. 272 s.

I den här boken visar Barbro Lundin hur språket i fotbollen växlar mellan klichéartade formuleringar och mer originella metaforiska uttryck. Fotbollsspråket är typiskt för sportsspråket och kan variera mycket beroende på skribentens personlighet och intressen. Iakttagelserna bygger på tidningsmaterial från 1900-talets början fram till modern tid. Boken beskriver även de yttre förutsättningarna för sporten, bland annat hur damfotbollen har bemötts. Barbro Lundin har under många år arbetat som universitetslektor i svenska språket.

Löfving, Stellan och David Stark: Kassa personalen rekommenderar. Våra roligaste särkrivningar. Känguru. 2016. 111 s.

Särkrivningar är ett språkfel som rör upp heta känslor i Sverige. Ofta handlar det om hatkärlek. I denna bok finns 100 exempel som är hämtade från verkligheten, exempelvis *tjugo eller femtio lappar*, *prins korv* och *herr skinnställ*. Redaktörerna står tillsammans bakom Facebooksidan "Sverige mot särkrivning", som har ca 150 000 följare.

Eriksson, Majvor Massa (red.): Vardagshandbok: tre generationer – samtal mellan vuxna och barn på lulesamiska, svenska och engelska.

B4press. 2016. 124 s.

Den här boken är uppdelad i fjorton avsnitt som berättar om urfolkens traditionella kulturarv i ett barnperspektiv. Ursprungsspråket i boken är lulesamiska, men det finns även översättningar till svenska och engelska. Berättelserna är skrivna i dialogform mellan barn och vuxna och handlar om vardagsvanor, rutiner och traditioner från då- till nutidens erfarenheter från åtta årstider. Arbetet med språkutveckling har pågått under många år. Barnens lekar, tankar, funderingar och skapande bildmaterial har varit i fokus för att utveckla det samiska språket. Boken vill uppmärksamma hur barn erövrar sitt modersmål och även skapa ett intresse för språkets omistliga kulturvärde.

Parkvall, Mikael och Lars Melin: Laddade ord. En bok om tankens makt över språket. Morfem. 2016. 190 s.

Den här boken handlar om laddade ord och om vilka ord som diskuteras

mest i dag. Kan vår uppfattning av verkligheten förändras för att vi byter ut ett ord? Kan till och med verkligheten förändras?

Mikael Parkvall och Lars Melin har studerat debatten om laddade ord och de språkliga grundlagar som styr spelet om orden. Självklart utvecklas språket, precis som våra tankar om språket. Ord som var neutrala och användbara i går kan vara helt otänkbara att använda i dag. Men utvecklingen går inte i samma riktning hela tiden, varken mot ökad tolerans eller mot hårdare regler. Den går snarare åt flera olika håll.

Petrulevich, Alexandra: Ortnamnsanpassning som process. En undersökning av vendiska ortnamn och ortnamnsvarianter i Knýtlinga saga. Uppsala universitet. 2016. 318 s.

Syftet med denna avhandling är att teoretiskt och empiriskt beskriva och förklara fenomenet ortnamnsanpassning, som inte nödvändigtvis slutar med lånande eller kopiering av ortnamn utan kan fortsätta längre. Materialet är 48 vendiska ortnamn i Knýtlinga saga. Det viktigaste resultatet i avhandlingen är den föreslagna avgränsningen mellan ortnamnskopiering och anpassning. Genom att diskutera de faktorer som kan påverka kopieringen och dess resultat, ligger fokus på språkanvändarens bestämmande roll. Den resulterande formen av anpassning är i de flesta fall styrd av det lingvistiska systemet i målspråket, vilket syns i den modell som används i avhandlingen för att beskriva resultatet av anpassningsprocessen.

Prytz, Johanna: Optional RHEMES and Omitted UNDERGOERS. An Event Structure Approach to Implicit Objects in Swedish. Stockholms universitet. 2016. 188 s.

Den här avhandlingen handlar om implicita objekt i tre olika typer av objektlösa satser i svenskan. Syftet är att definiera de väsentliga semantisk-syntaktiska egenskaperna hos objektlösa satser i modern svenska. Studien visar att händelsekomplexiteten hos verbet är avgörande för uppfattningen av ett yttrande utan objekt och följaktligen att de möjliga objektsuppfattningarna är nära sammankopplade med verbets strukturella egenskaper. Författaren argumenterar också för att de möjliga verb-objektrelationerna i språket är influerade av encyklopedisk kunskap associerad både till verben och till kunskapen om hur världen är organiserad.

Språk och stil. Vol. 26. Adolf Noreen-sällskapet för svensk språk- och stilforskning. 2016. 276 s.

Tidskrift som publicerar vetenskapliga artiklar som berör svenska språket.

Nummer 26 av *Språk och stil* innehåller bland annat en artikel om adjektivböjning med *-a* eller *-e*, där syftet är att ge en bild av den variation i användning som finns i dag och att genom analys av material säga något om vilka faktorer som styr variationen. En annan artikel handlar om språkbrukares inställning till *ben* och vilka bakgrundsfaktorer som ligger bakom denna. Andra artiklar handlar exempelvis om talackommodation och språkförändring, om språket i den kvinnliga rösträttsrörelsen i Sverige och om mötesspråk. Tidskriften innehåller även flera recensioner av nya artiklar och andra vetenskapliga arbeten.

Språktidningen kom ut med åtta nummer under 2016.

Artiklarna under året handlade bland annat om katter och deras kommunikation, Shetlandsdialekt med nordliga rötter, rättstavningsreformen och Selma Lagerlöf, smeknamn, syntolkning samt den språkliga mångfalden i Sverige i dag och historiskt. Varje nummer innehåller även porträtt av en person som använder språk i sin vardag på olika sätt, tips på böcker och appar om språk och språkforskning, samt diverse krönikor av språkforskare, lärare och överläggare. I januari publiceras också Språkrådets och Språktidningens gemensamma nyordlista för föregående år.

Teinler, Jannie: Dialekt där den nästan inte finns. En folklingvistisk studie av dialektens sociala betydelse i ett standardspråksnära område. Uppsala universitet. 2016. 295 s.

Avhandlingen undersöker hur dialekt avgränsas socialt och geografiskt i ett standardspråksnära dialektområde. Det folklingvistiska perspektivet innebär att det är språkbrukarnas uppfattningar som studeras. Undersökningen fokuserar på dialekt som socialt och kulturellt fenomen. Vilka dialektområden uppfattar deltagarna som meningsfulla? Hur beskrivs dialekten språkligt och vem talar den? Vilket förhållande finns till rikssvenska? Läsaren får en inblick i på vilket sätt dialekt som nästan inte finns, är relevant idag.

Vuorenpää, Sari: Litteracitet genom interaktion. Örebro universitet. 2016. 248 s.

Syftet med denna avhandling är att analysera samtal som förs inom olika sorters skrivundervisning. Materialet är insamlat i tre olika skolor och analyserat för att visa på olika samtalsmönster. Resultaten visar bland annat på varierade samtalsmönster. En stor del av helklassamtalen tar till exempel formen av korta yttranden som bildar listor i relation till en fråga från läraren, samtidigt som samtalsmönstren och deltagarroller varierar mer när elever arbetar i smågrupp. Avhandlingen visar också att flerspråkiga resurser ibland tas i bruk,

men att skolarbetet oftast bygger på en enspråkig samtalsnorm. Resultaten pekar emellertid på att flerspråkighet ibland kan vara en användbar resurs, oavsett lärarens språkbakgrund.

Wahlberg, Mats (red.): Svenskt ortnamnslexikon. 2:a reviderade upplagan. Institutet för språk och folkminnen. 2016. 434 s.

Den här boken går igenom mer än 6 000 olika namn på städer, kommuner, samhällen, socknar, sjöar, älvar, berg med mera i Sverige. Varje namn får en kortfattad förklaring och kopplas till de senaste forskningsrönen. Några av de vanligaste namnleden, till exempel *bol*, *säter* och *ånger*, får särskilda artiklar där de behandlas mer noggrant. I den andra upplagan har flera artiklar reviderats och det har tillkommit ungefär 60 nya artiklar. Lexikonet är utarbetat av en grupp av Sveriges ledande ortnamnsforskare.

Adresser til språknemndene i Norden, 2017

Dansk Sprognævn, www.dsn.dk
Worsaaesvej 19, 4. sal
DK-1972 Fredriksberg C
Danmark

Málráðið, www.malrad.fo
Handan Á 5
FO-100 Tórshavn
Færøylene

Institutet för de inhemska språken, www.sprakinstitutet.fi/sv
Hagnäskajen 6
FI-00530 Helsingfors
Finland

Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, www.arnastofnun.is
Skrifstofa Árnagarði
Við Suðurgötu
IS-101 Reykjavík
Island

Oqaasileriffik, www.oqaasileriffik.gh
Postboks 980
DK-3900 Nuuk
Grønland

Språkrådet, www.sprakradet.no
Postboks 8107 Dep
NO-0032 Oslo
Norge

Språkrådet, www.sprakochfolkminnen.se/sprakradet
Box 20057
SE-104 60 Stockholm
Sverige

Sámi giellagáldu, www.giella.org
Sajos
FI-99 870 Anár
Finland

Nordisk språkkordinasjon, <http://sprogkoordinationen.org/>
Birthe Lien

Foreningerne Nordens Forbund, <http://www.ffnorden.org/>
Snaregade 10 A, 3.
DK-1205 København K
Danmark

norden

Nettverket for
språknemndene i Norden

Språk i Norden er et årsskrift som språknemndene i Norden publiserer. Aktuelle språklige temaer omtales her, og presentasjonene og diskusjonene på det nordiske språkmøtet er utgangspunktet for publikasjonen.

Språk i Norden
Språkrådet,
Postboks 8107 Dep
NO-0032 Oslo
Telefon: +47 22 54 19 61 / +47 926 18 874
E-post: Torbjorg.Breivik@sprakradet.no